MESAČNÍK O NOVÝCH KNIHÁCH / XXVII. ROČNÍK / 27. 04. 2017 / ČÍSLO 04

knižná revue

www.litcentrum.sk

CENA
0,90 €

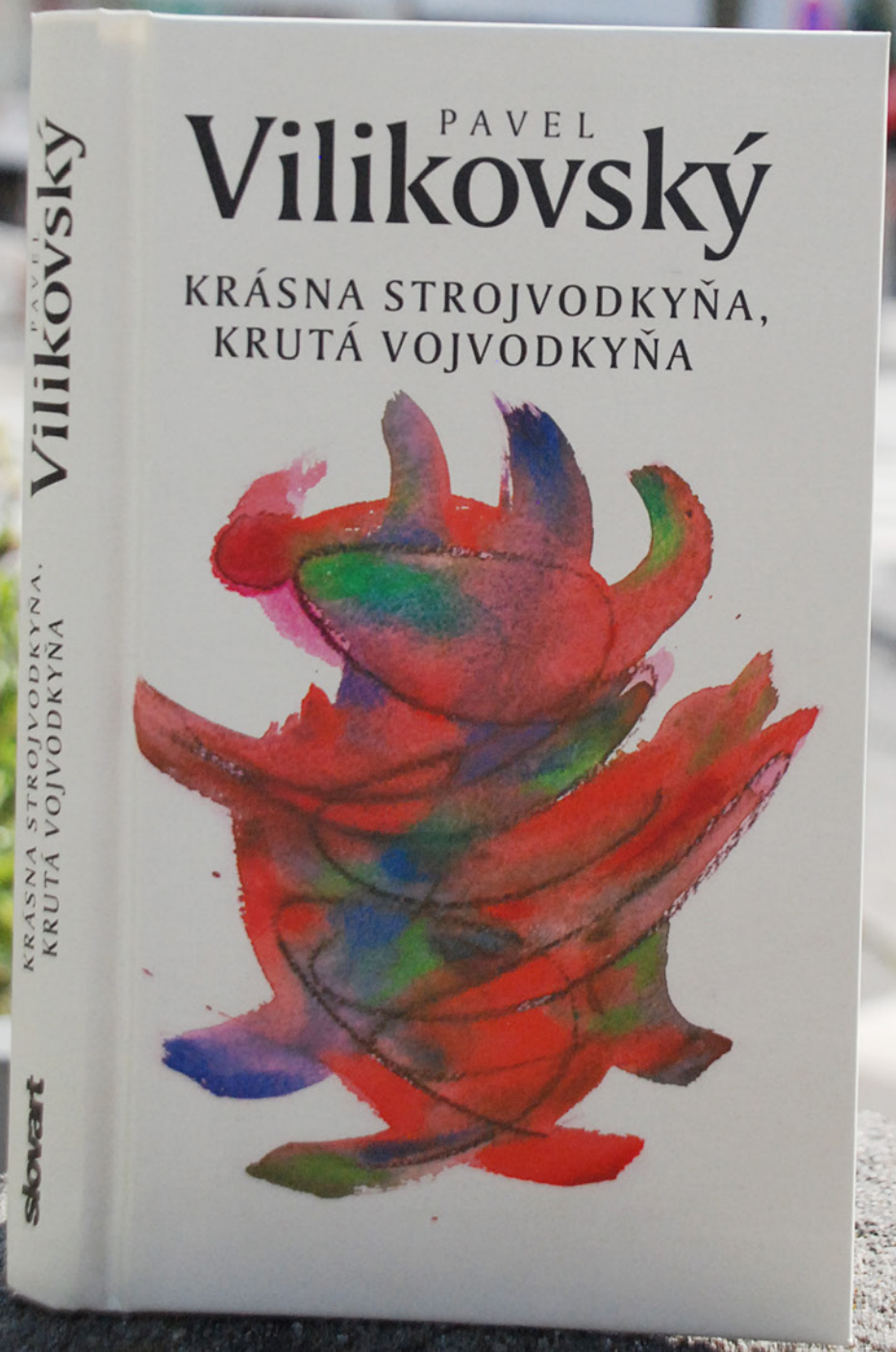

Strana 24

www.litcentrum.sk

Diplomy pre ocenených vo všetkých troch kategóriách – Vydavateľstvo roka, Debut roka, Kniha roka – navrhla Veronika Kružliaková, ktorá je aj autorkou dizajnu *Knižnej revue*.

Hľadá sa nová Kniha roka

Dvadsiaty šiesty ročník čitateľskej ankety *Knižnej revue* Kniha roka® bol prelomový. Podľa šéfredaktora Matúša Mikšíka nastanú od budúceho ročníka zmeny smerom k zatraktívneniu a celkovému zlepšeniu tejto tradičnej ankety. Inými slovami – pôjde o inovácie, ktoré majú dodať Knihe roka® väčší záber, prestíž a technologicky ju posunúť do 21. storočia. Čitateľská anketa totiž má – na rozdiel od rozhodnutí odbornej poroty napríklad literárnej ceny Anasoft litera – možnosť zohľadniť vkus a názory rôznych čitateľských skupín.

Základná výzva inovovanej Knihy roka® spočíva najmä v spôsobe, akým originálne osloviť širokú čitateľskú obec a zmobilizovať jednotlivé fandomy. A potom už treba „iba“ vymyslieť, ako oceniť prácu vydavateľov a výsledok ich snaženia – literárne diela. Neľahká úloha je to aj s prihliadnutím na fakt, že medzičasom vznikli ďalšie konkurenčné čitateľské ankety, organizované veľkými kníhkupeckými sieťami.

Príjemným prekvapením 26. ročníka bolo najmä víťazstvo vydavateľstva Absynt. V kategórii Vydavateľstvo roka predbehlo dokonca knižné domy s omnoho širším portfóliom a dlhšou tradíciou. Jurajovi Koudelovi a Filipovi Ostrowskému toto ocenenie právom patrí za odvahu, s akou zaujali čitateľov žánrom, ktorý u nás nemal zapustené korene. Vydavateľský príbeh Absyntu môže byť pre mnohých mimoriadne inšpiratívny.

Vo finálovej päťke kategórie Debut roka sa zišlo viacero literárnych žánrov. Od výnimočnej zbierky poézie Michala Talla na piatom mieste, cez dobrodružný a fantasy román, až po mystickú prózu Michala Havrana o Bratislave. Práve táto rôznorodosť naznačuje, ako za posledné roky ožili literárne žánre a subžánre – detektívky, historické detektívky, romance, horory, dobrodružné romány, splattery a podobne. Mnohé sa dokonca presunuli z okraja do literárneho mainstreamu.

Príkladom tohto fenoménu je aj víťazstvo zbierky literárno-fantastických poviedok Alexandry Pavelkovej v kategórii Kniha roka. Pred niekoľkými rokmi by na takúto knihu autorka iba ťažko našla vydavateľa. Výber ocenených kníh v tejto „kráľovskej“ kategórii však hovorí predovšetkým o náročnejšom type čitateľov, ktorí sa zapojili do hlasovania.

Uvidíme, či sa v nasledujúcom roku podarí ankete *Knižnej revue* originálnym spôsobom postaviť mediálnu kampaň a využiť nové médiá – ak áno, dvadsiaty siedmy ročník Knihy roka® má šancu nastaviť latku opäť o niečo vyššie.

Dado Nagy

Moderátor večera Dado Nagy a šéfredaktor *Knižnej revue* Matúš Mikšík konzultujú scenár slávnostného odovzdávania diplomov v čitateľskej ankete Kniha roka® 2016.

Vydavateľom roka sa stal Absynt. Diplom od Daniela Kollára, predsedu Zväzu vydavateľov a kníhkupcov Slovenska preberajú Juraj Koudela a Filip Ostrowski.

Ocenení v kategórii Debut roka. Zľava: vydavateľ Albert Marenčin, ktorý prevzal diplom za víťaza kategórie Michala Havrana (***Analfabet***), Marek Boško (***Vtáčkar***), Alžbeta Horecká (***Živel menom Viola***), Ivan Štulajter (***Animátor***) a Michal Tallo (***Antimita***).

Ocenení v hlavnej kategórii Kniha roka. Zľava: Andrea Harmanová (vydavateľstvo Artis Omnis) prevzala cenu pre Alexandru Pavelkovú (***Medzi nami***), Juraj Koudela (Absynt) zastúpil oceneného Fedora Gála (***Cez ploty***), Monika Kompaníková (***Na sútoku***), Magdaléna Fazekašová (TRIO Publishing) s cenou pre Janu Bodnárovú (***Náhrdelník/Obojok***) a Nataša Juráčková (Vydavateľstvo Slovart) s diplomom pre Denisu Fulmekovú (***Konvália***).

Foto *Peter Procházka*

Deti si majú z čoho vyberať

V apríli sa doslova vrece roztrhlo s podujatiami pre deti alebo s nimi nejako súvisiacimi. Začalo to vyhlásením výsledkov Najlepších a najkrajších detských kníh, v Bologni sa konal Medzinárodný veľtrh kníh pre deti a mládež a v Piešťanoch zase festival Dni detskej knihy.

Ilustrátorka Alena Wagnerová a Analfabeta Negramotná na otvorení festivalu Dni detskej knihy v Mestskej knižnici mesta Piešťany. Foto *bb*

Najlepšie a najkrajšie detské knihy jesene minulého roku organizuje Bibiana, medzinárodný dom umenia pre deti a Slovenská sekcia IBBY. Kolekcia bola rekordná, posudzovalo sa 45 kníh z produkcie 23 vydavateľov, preto ten väčší počet ocenených kníh. Výtvarná porota hodnotila najkrajšie, literárna zase najlepšie knihy pre deti. Za najkrajšie vybrala tieto: Pero Le Kvet – ***Chlapec s očami ako hviezdy*** (ilust. M. Matlovičová, Artforum); Marek Vadas – ***Útek*** (ilust. D. Olejníková, OZ Brak); Peter Glocko – ***Šťastenko a Zlomor*** (ilust. M. Kellenberger, Daxe); Angelika Zöllnerová – ***Chlapec a červený dom*** (ilust. J. Martiška, Perfekt). Vydavateľstvo Slovart bolo ocenené trojnásobne za knihy Dušana Dušeka – ***Pištáčik*** (ilust. J. Balogh); Pavla Weissa – ***Tajomný mlyn v Karpatoch*** (ilust. J. G. Danglár) a Babči B. Kardošovej – ***Traja kamoši a fakticky fantastický poklad*** (ilust. K. Slaninková). Literárna porota vybrala Pastirčákovu ***Rozprávku o lietajúcej Alžbetke*** (Artforum) a Karpinského knihu ***Adela, ani to neskúšaj!*** (Perfekt). Titul Jaroslava Seiferta ***Mamička*** (Buvik) v preklade Ľubomíra Feldeka a s ilustráciami Jany Kiselovej-Sitekovej získal ocenenie od oboch porôt ako najkrajšia i najlepšia detská kniha jesene. Na mnohé z ocenených titulov nájdete recenzie v tematickom bloku tohto čísla *Knižnej revue* alebo na www.litcentrum.sk.

Bologna Children´s Book Fair

Dnes si Medzinárodný veľtrh kníh pre deti a mládež píše už 54. ročník, čestným hosťom bolo Katalánsko a Baleárske ostrovy a, samozrejme, svoju národnú expozíciu tam malo aj Slovensko. Zabezpečilo ju Literárne informačné centrum, ktoré vystavovalo vyše 300 titulov z produkcie 38 slovenských vydavateľstiev. V rámci sprievodných podujatí sa Marek Vadas s ilustrátorkou Danielou Olejníkovou stretli s bolonskými deťmi na La Scuola Primaria Statale Fortuzzi. „Dve besedy s dramatizovaným čítaním divadelníka Fulvia Iannea z knihy ***Útek*** som absolvoval na základnej škole v jednej z okrajových štvrtí Bologne. Bolo zaujímavé sledovať živé reakcie detí, ktorých rodičia pochádzajú aj z exotických krajín a ich záujem o výtvarný workshop Daniely Olejníkovej. V priebehu hodiny na plagáte vyrástla ozajstná džungľa a ja som mal z ich otázok v hlave ešte väčšiu," spomína na zážitok spisovateľ Marek Vadas. Aj Ľubica Kepštová, literátka a zástupkyňa šéfredaktora časopisu *Slniečko* má pocit, že to padlo na úrodnú pôdu: „Zišli sa tam deti z rôznych končín aj z utečeneckých rodín, takže téma knihy sa hodila. Problematika deti zaujala, boli spontánne a srdečné."

Dni detskej knihy

V Piešťanoch sa konal už 34. ročník celoslovenského festivalu venovaného literatúre pre deti a mládež. Patronát nad festivalom každoročne preberá Bibiana, medzinárodný dom umenia pre deti a Slovenská sekcia IBBY. Hlavným organizátorom sa už po tretíkrát v histórii stala Mestská knižnica mesta Piešťany. Na jej pobočkách, ale aj na základných a materských školách či v iných priestoroch Piešťan a ich okolí sa počas troch dní uskutočnilo vyše 42 podujatí (semináre, workshopy, besedy, čítačky s ilustrátormi, spisovateľmi, vydavateľmi) a 8 výstav za cieľom dostať knižku deťom do rúk: „Myslím si, že všetkým, ktorí tu sme, nám záleží na tom, aby deti knihy čítali, aby si knihy kupovali, aby chodili do knižníc, aby sme sa s nimi stretávali, aby tá kniha zostala to médium, ktoré chceme, i keď je, samozrejme, ovplyvňované všetkým možným naokolo," vyjadrila sa riaditeľka hostiteľskej knižnice Margita Galová na slávnostnom otvorení festivalu.

Z toho množstva podujatí azda možno zdôrazniť výstavu fotografií Petra Procházku *Literárny život na Slovensku* či výstavu ocenených prác celoslovenskej výtvarnej súťaže pri príležitosti 80. výročia narodenia spisovateľa Tomáša Janovica. Odbornú, ale aj širšiu verejnosť mohol zaujať seminár s názvom *Knižnice deťom*: „V prvej časti sa prezentovali čitateľské projekty jednej z najvýznamnejších českých mestských knižníc, je to Městská knihovna v Prahe, pozvali sme metodika Miloslava Linca, ktorý tiež píše knihy. Odprezentoval čitateľské aktivity realizované na 44 pobočkách detských knižníc v Prahe. Takou zaujímavosťou je, že majú aj knižný autobus alebo bibliobus. Ďalšia časť bola venovaná tvorbe Tomáša Janovica, lektorka Eliška Sadíleková názorne ukázala, ako pracovať s knihou detského autora," dodala riaditeľka knižnice.

Potreba dialógu

Niet pochýb o tom, že všetky uvedené i budúce podujatia sú z hľadiska kultivovania malého čitateľa mimoriadne dôležité. No ak sa prizrieme bližšie, zistíme, že tu stále niečo chýba, a tým chýbajúcim článkom je dialóg, predovšetkým v rodine. Napokon, to vyplynulo aj z rozhovoru s Timoteou Vráblovou, ktorý si môžete prečítať na stranách 16 – 17. Knižnice, vydavatelia, spisovatelia, ilustrátori – tí všetci robia maximum pre to, aby obohatili už tak pestrý detský svet, no to je len začiatok.

Beáta Beláková

Výhercovia z KR č. 02:
M. Kir, M. Bajusová, H. Dobrovičová, M. Dozáková, P. Palát, R. Bystrianová, M. Tomaszová, A. Kubásková, I. Šarkan, I. Tomčíková

Autor románu *Trhlina* Jozef Karika v diskusii s teoretikom popkultúry Jurajom Malíčkom na diskusii v rámci Anasoft litera fest 2017. **Foto *Radka Komžíková***

Anasoft litera fest priniesol v 12. ročníku existencie najprestížnejšej slovenskej literárnej ceny okrem predstavenia desiatky finálových kníh aj silný hudobný lajnap (najmä Chinawoman) a jednou zo sprievodných akcií bola aj diskusia *Redaktor alebo ghostwriter?* o možnostiach a kompetenciách knižných redaktorov – mohla byť kľúčová, keby náš literárny trh nespĺňal definíciu onej povestnej nezastavujúcej karavány.

Trúbte ohľaduplne – robíme, čo môžeme

Alexandra Vičanová, Natália Petranská Rolková, Jaroslav Šrank, Tea Cyprichová, Klára Králová, Nataša Ďuričová, Vlado Balla, Eva Melichárková a Matúš Mikšík (dvakrát). Zoznam ľudí, zodpovedných za textovú stránku finálových kníh Anasoft litery – teda zodpovedných, menej zodpovedných, jazykových a iných redaktorov a „úpravcov" –, je ešte dlhší, uvádzam iba po autorovi druhú najzodpovednejšiu osobu.

Chyby v texte má pritom čitateľ tendenciu pripisovať práve nedôslednej práci redaktora, ak je však výsledok uspokojivý, skôr to vníma ako plus pre autora – v tomto zmysle je práca knižného redaktora čiernou robotou, v čom so mnou súhlasí aj členka poroty tohtoročného Anasoftu Veronika Rácová. Neberte to (vy, čitatelia) v zlom, nejde nám (sám občas fungujem ako redaktor, čo ste azda postrehli z úvodu predchádzajúceho odseku) primárne o to, aby nám ktosi čosi pofúkal, napríklad ja svoju prácu robím s vedomím toho, že ak ju urobím dobre, nikto o tom nebude vedieť – totiž, viditeľná je len naozaj zlá redakčná robota. Úroveň redakčnej úpravy (aj) Anasoftových próz pritom vystihol Rado Passia: „Problém s finalistami je takýto – robí to málo ľudí, vidí to málo očí." Kde sú časy, o ktorých hovorila takmer ako o bájnej Arkádii Eva Mládeková z Vydavateľstva Tatran, kedy knihu čítali traja redaktori…

Balada o práci v literatúre

Pravda je taká, že všetci tí, ktorí sme nielen pri redigovaní, ale v celej oblasti literatúry – čím rozširujem záber aj na organizátorov a spolupracovníkov samotnej ceny Anasoft litera a s ňou súvisiaceho festivalu – ešte zostali, „Robíme, čo môžeme", ako trefne poznamenal Rado Passia. Táto (nie prázdna) fráza je explicitným vyjadrením toho, čo bolo v podloží môjho minuloročného komentáru k Anasoftu pre online portál českého časopisu *Host* (s názvom *Mezitím na okraji periferie)* – komentáru, ktorý mi možno niekto ešte doteraz vyčíta.

V poriadku, priznávam, že keď niečo vyzerá ako rehabilitácia, správa sa to ako rehabilitácia a kváka to ako rehabilitácia, tak to asi bude rehabilitácia – nie však iba moja osobná. Chcem povedať len to, že by sa jednoducho nemalo zabúdať na osvetľovačov, zvukárov, kulisárov, kostymérov, stavačov scénických dekorácií, šepkárov, a to rovnako v prípade konkrétnej knihy, ako aj pri ľuďoch, ktorí stoja priamo za Anasoft litera festom, alebo pri ňom takým alebo onakým spôsobom vypomáhajú. Preto sú na vedľajšej strane alternatívne obálky minuloročných kníh – skúste sa na už dobre známe tituly teraz pozrieť inými očami, dovidieť ďalej, než iba po ich autora.

Stručne aj o festivale, ktorý mal byť predmetom celého článku

O čo viac potom zamrzí, keď v rámci festivalu na besedu s Jožom Karikom, autorom *Trhliny*, ktorej sa podľa jeho odhadov predalo 15 – 20-tisíc kusov, prídu ľudia v takom počte, že by sa ich do jednej priemerne veľkej bratislavskej hipsterskej kaviarne vošlo dva alebo trikrát toľko. Tragikomicky potom pôsobí neborák Karika – ako keby mu účasť vo finále najprestížnejšej literárnej ceny uškodila! A pritom jeho beseda s Jurajom Malíčkom ukázala, že za knihou môže byť oveľa viac práce, než len suma času, stráveného priamo písaním. A ak vás teoretizovanie fascinuje rovnako, ako mňa, okrem Malíčka s Karikom by ste si prišli na svoje aj pri debate Adama Borziča s Michalom Havranom nad jeho *Analfabetom* a rozvažovať o možnostiach a obmedzeniach rozprávača ste mohli spoločne s Petrom Darovcom a Víťom Staviarskym nad novelou *Rinaldova cesta*.

V ďalších debatách sme potom mohli prostredníctvom kníh preniknúť do zaujímavých a/alebo dôležitých bodov minulosti (azda nenásilnejšie, ako na školskom dejepise), či už ide o exkurz do totalitných režimov (*Konvália* Denisy Fulmekovej a *Nedeľné šachy s Tisom* Silvestra Lavríka), alebo ešte starších udalostí (kniha Juraja Bindzára *Mlčky a krátko*), alebo, naopak, udalostí novších (Havranov *Analfabet* či Karikova *Trhlina*). Väzbou k žitej súčasnosti sú potom čítaniahodné *Aksál* Zuzany Cigánovej, novela *barbora, boch & katarzia* Ivany Gibovej, *Novoročný výstup na Jaseninu* Jakuba Juhása a svojím spôsobom aj Staviarskeho *Rinaldova cesta* a román *Som Paula* Ondreja Štefánika – posledné dve sú však podľa môjho názoru reprezentantmi tradičnej autorskej fikcie. Tak či onak, v konečnom dôsledku je témou každej z nich jednoducho – človek. Aj sci-fi časť Štefánikovej *Pauly* je teda menej „odtrhnutá od reality", než by sa mohlo predpokladať.

Hlavne ohľaduplne

Všetky cesty vedú k finalistom – to, čo malo byť pôvodne reportážou z Anasoft litera festu, skončilo ako môj osobný komentár k tohoročnej desiatke. Istým spôsobom sa však oblúkom vraciam naspäť k práci knižného redaktora. Michal Havran hovorí, že oceňuje kohokoľvek, kto si sadne a napíše knihu, podľa neho je to priam brutálny výkon. Nuž – teraz si predstavte, že si po autorovi nad to sadne ďalších x (zle zaplatených – ale to je nakoniec aj autor) ľudí od knižného redaktora cez korektora, grafika, ilustrátora… Je to proces, ktorý si vyžaduje svoj čas. Ak sa vám zdá, že sa príliš vlečieme, buďte, prosím, pri predbiehaní ohľaduplní – robíme, čo môžeme.

Matúš Mikšík

Miriam Višňovská

Kristína Uličná

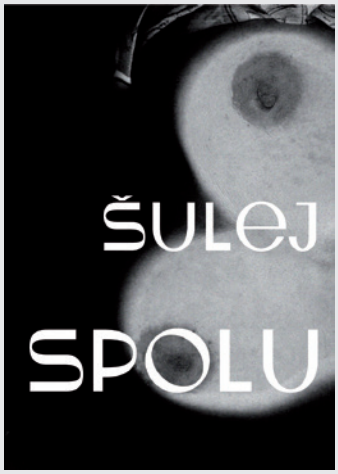

Linda Pavelková

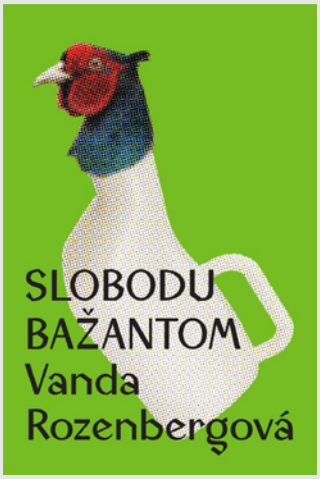

Viktória Vičíková

Viktor Hermanský

Nataly Sheveleva

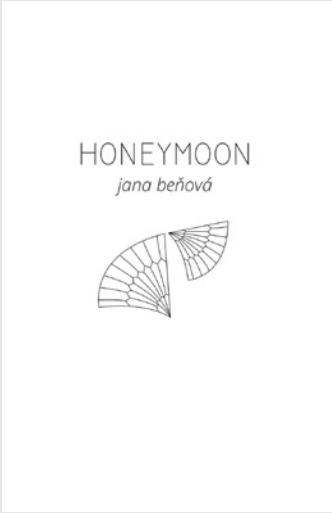

Adriana Mišková

Valentýna Kazaková

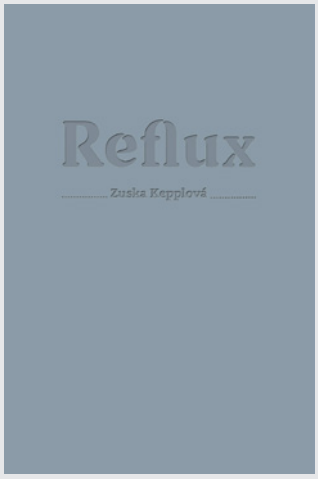

Andrea Kunšteková

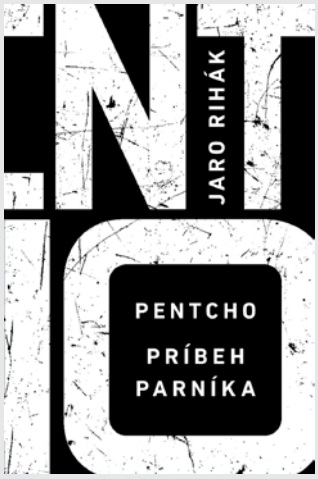

Dominik Šarlina

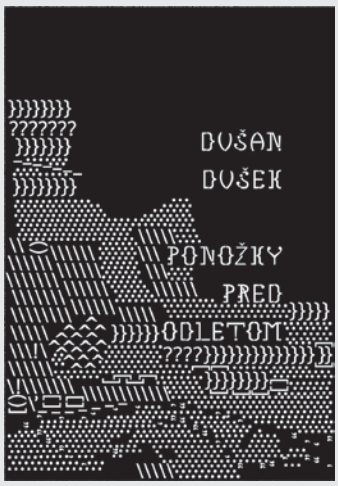

Karolína Brenkusová

Súčasťou festivalu je aj predstavenie redizajnu kníh finalistov študentmi Laboratória typografie VŠVU pod vedením ***Evy Péč Brezinovej*** a ***Pala Bálika***. Na tohtoročnom Anasoft litera feste sa prezentoval redizajn kníh minuloročných finalistov Anasoftu.

Foto *Iris Kopcsayová*

Prípad Víťo Staviarsky

Rinaldova cesta / Víťo Staviarsky / Vlastným nákladom 2015

Vybavme hneď na úvod nevyhnutné informatórium, aby sme sa ďalej mohli venovať voľným úvahám na tému: prípad Víťo (túto familiárnu podobu mena používa dosť príznačne pri podpisovaní všetkých svojich prozaických titulov) Staviarsky. Tak teda – vydávať knihy začal až v „hrabalovsky" vysokom veku 47 rokov. Debutoval v roku 2007 novelou *Kivader* a odvtedy stihol vydať zbierku krátkych a ešte kratších próz *Záchytka* (2009), román – romancu *Kale topánky* (2012), zbierku absurdno-groteskných textov *Človek príjemný* (2014) a zatiaľ poslednou knižne publikovanou prózou je novela ***Rinaldova cesta***. Týchto päť kníh vydaných v priebehu menej ako desaťročia spája relatívne konzistentná poetika a príbuzná tematika. Vykazujú dosť spoločných čŕt na to, aby sa na ich základe dalo o Víťovi Staviarskom hovoriť ako o pomerne vyhranenom autorskom type. Vyhranený však ešte nemusí znamenať jednoznačný, ľahko definovateľný. Jeho písanie možno pôsobí jednoducho, či dokonca naivne, lenže za tou zdanlivou naivitou sa skrýva sofistikované tvorivé premýšľanie o výslednom estetickom pôsobení textu. Napätie medzi zdanlivou jednoduchosťou a hĺbkovou zložitosťou Staviarskeho textov je pritom iba jedným z literárne produktívnych napätí, ktoré môžeme pri tomto spisovateľskom type vybadať.

Jedným z nich je napätie medzi centrom a okrajom. V istom zmysle platí aj pre samotného spisovateľa. Už len s ohľadom na jeho štvornásobnú účasť vo finále prestížneho ocenenia Anasoft litera (s románom *Kale topánky* dokonca aj celkovo zvíťazil) ho musíme pokladať za jedného z dôležitých súčasných slovenských prozaikov, ktorí by mali byť v centre čitateľského i kritického záujmu.

Zároveň však Víťo Staviarsky veľmi uvedomelo a intenzívne pracuje na svojej, takpovediac, periférnosti. Stále si zachováva štatút regionálneho autora (narodil sa v Prešove, žije v Prešove, píše prózy zvyčajne tak či onak lokalizované v tomto kraji); najmä sa však vo svojich prózach stále zaujíma o ľudí na okraji spoločnosti. O outsiderov, ktorí sa nimi nestali – ako to v intelektuálnej literatúre často býva – svojou voľbou. Staviarskeho zaujímajú tí skutočne zraniteľní. Rómovia – a z nich najmä deti, sociálne deklasovaní, alkoholici; všetci tí, ktorí sa akosi čudne, neohrabane pretĺkajú životom.

Ich príbehy sú drsné, surové i dojímavé. Ale aj smiešne. Staviarsky má na tento smiech právo, pretože on sa svojim postavám smiechom nevysmieva – sám sa totiž vidí ako jeden z nich. Je v ich strede, rozumie im práve preto, že sa nepokladá za lepšieho, múdrejšieho, morálnejšieho. Preto dokáže nielen zbadať, ale aj akceptovať ich trochu iné ako väčšinovo zvyčajné morálno-etické normy, ktoré sú pre tých, čo rovno prichádzajú s hotovým názorom (napríklad na rómsku komunitu) často neviditeľné a najmä neakceptovateľné. I tu sa ukazujú Staviarskeho konexie s tvorbou Bohumila Hrabala. Aj on hrá so svojimi postavami outsiderov rovnú hru – nie je nad nimi, nepovyšuje sa, napriek tomu, že ony sami sú okolitým svetom ponížené. Staviarsky nemá predsudky a má bezprostrednosť, s ktorou sa k svojím postavám dokáže približovať.

Toto emotívne približovanie sa však zároveň vyvažuje ironický odstup, ktorý predstavuje autorov základný pohľad na svet a ľudí v ňom. Takto sa irónia dokáže prakticky vo všetkých Staviarskeho knihách jedinečne prelínať so sentimentom a občas aj s pátosom. Napokon, na takéto zvláštne a umelecky mimoriadne produktívne prelínanie blízkosti a odstupu upozornila (i keď v trochu inej súvislosti) už v dobovej recenzii Staviarskeho debutu *Kivader* Marta Součková.

Z pozície blízkej postavám sa dá vyhnúť lacnému súcitu. Autorovi blízky rozprávač zbierky *Záchytka* môže preto povedať: „Nechcel som nikoho ľutovať. Zaťažovalo by ma to." Ani tento rozprávač – ošetrovateľ „dokumentujúci" zážitky zo záchytky, sa neusiluje zaujať pozíciu nad ostatnými postavami knihy. I keď by to vzhľadom na personálne zloženie dočasných obyvateľov tohto zariadenia nebolo ťažké. A čo ostatní Staviarskeho narátori? Raz je to rómsky bubeník, ktorý rozpráva za objednané borovičky, inokedy postaršia Rómka s prezývkou Vrana alebo rómsky chlapec Rinaldo.

Ich rozprávania sú jednoduché a priame, ale ukrýva sa v nich aj jemná autorova práca so žánrom, ktorý vždy vhodne kopíruje tému. Napríklad drsné prostredie záchytky, v ktorom sa ako v panoptiku rýchlo striedajú ľudia a náznaky ich osudov (zvyčajne iba na jednu noc, na jeden rozhovor, na jednu spomienku), je spracované vo forme dokumentárnych zápiskov, akoby neupravovaných, autentických záznamov zážitkov iba prepísaných z imaginárneho (a možno aj reálneho) poznámkového bloku. Alebo sentimentálna ľúbostná romanca o slepom rómskom dievčati, ktoré sa vydá za láskou – žáner taký blízky samotnej komunite, o ktorej Staviarsky píše. Prípadne naopak – v *Rinaldovej ceste* sa domestifikuje cudzokrajný žáner road movie, v ktorom sa odohrá pokus malého chlapca o únik z takejto komunity, ak je život v nej už neznesiteľný. A keďže ide o chlapca, aluzívne sa tu pracuje aj s dobrodružným žánrom chlapčenských románov – hľadá sa tu predsa okrem životného šťastia aj celkom naozajstný poklad.

Tie hry so žánrami by nás možno odkazovali kamsi do postmoderných vôd rafinovaných literárnych hier. Lenže tu slúži sofistikovanosť prístupu len väčšiemu otvoreniu priestoru pre zachytenie skutočnosti. Lebo skutočnosť je napokon to jediné, čo spisovateľa Staviarskeho zaujíma. Ako citlivý a zároveň pobavený pozorovateľ sveta si všíma najmä skutočnosti zvláštne, často bizarné. A ako talentovaný spisovateľ zasa dobre vie, že čím autentickejšie bude o tých bizarnostiach písať, tým zaujímavejšie bude tá skutočnosť v jeho knihách pôsobiť.

Peter Darovec

Foto *Iris Kopcsayová*

Známy svet očami votrelca

Novoročný výstup na Jaseninu / Jakub Juhás / Rubato 2016

Začneme *Prvým kontaktom*. Filmová adaptácia poviedky Teda Chianga *Príbeh tvojho života* rozohrala zaujímavú hru so žánrom vedeckej fantastiky. Na jednej strane štandardne pracuje s témou „príchodu" inej formy života (heptapodi) v kombinácii s otázkou komunikačného spojenia s ľudstvom. Na druhej strane dej prebieha na pozadí osobnej tragiky matky (lingvistky Louise Banks), ktorá prišla o milovaného potomka. Príbeh však nekĺže po povrchu, ale predstavuje hlbší presah k všeobecnejšej problematike jazyka, myslenia či dorozumievania a chápania sa nielen vo vzťahu pozemšťan – heptapod, ale aj v interakcii človek – človek. ***Novoročný výstup na Jaseninu*** *(cez Horné Fafáky, Sebedinú, Sedlo Prieraz, Šutovu jamu a Brložno)* predstavuje v tomto uvažovaní pomyselnú metaforu „prvého kontaktu" hneď z niekoľkých perspektív nazerania naň.

Na začiatok treba podotknúť, že Juhásova próza nie je „žánrovka" ako zmienený film, no napriek tomu má k nej istým spôsobom blízko. Autor nás nevťahuje do svojho univerza originálnymi, neobyčajnými príbehmi. Postavičky, pohybujúce sa v jeho texte, nijako nezaujmú, nie sú ničím výnimočné či atraktívne, po otočení stránky na ne bleskovo zabúdate: „Ráno čo ráno sa prebúdzali k smrti a zániku, neopustili dedinu, nevideli svet, nevideli, čo je za kopcami, celý čas využívali oči aby nevideli, počúvali a nepočúvali, chodili nesprávnymi smermi, líhali si v nesprávny čas, vstávali v nesprávny čas" (s. 89). To, čo nás však zaujme a pohltí, je spôsob rozprávania. Vo filme *Prvý kontakt* bola jedným z nosných pilierov forma a modalita naratívu, teda to, akým spôsobom sa dozvedáme o príchode mimozemšťanov a reakcii ľudstva na nich. V prípade filmu bolo kľúčové rozprávanie z perspektívy pozemšťanky – jazykovedkyne o heptapodoch. Ľudský pohľad sa zameral na niečo nepoznané, skryté.

Jakub Juhás pretáča toto hľadisko. Na pre nás známy svet hľadíme zrazu akoby z pozície cudzinca, „votrelca": „To, čo malo ostať dnu, ostalo dnu. Ten, kto chcel zistiť, čo je za plotom, jednoducho nahliadol pomedzi laty alebo plechové ornamenty a s ľahkosťou uvidel tajomný vesmír dvorov, do ktorého mu bolo dovolené len nahliadať a kochať sa. Oko dovidelo až na koniec dvora a tak nebol dôvod priestor za plotom ohmatávať rukami alebo nohami" (s. 52). Banálne, základné veci či úkony, ako napríklad predaj stromčekov na námestí či výstup do kopca sa zrazu transformujú na predmet intenzívneho skúmania a pozorovania, keďže sú čitateľovi premietnuté ako niečo, čo mu nie je zrejmé. Dôležité tak v ***Novoročnom výstupe na Jaseninu*** nie je poznanie, ale videnie. Videnie v nespočetnom rade chladných zdanlivo banálnych dedinských i prírodných detailov, tvoriacich konštantne vibrujúcu atmosféru Juhásovho sveta: „Cez štrbiny zle tesniacich okien sem zavial vietor smerujúci od priehrady […] Vietor vniká do píšťal, píšťaly sa plnia vzduchom, zvuk naberá na sile, okná pod tým tlakom rezonujú, uložené modlitebné knižky tancujú na trasúcom sa stole" (s. 90).

Autor tak s nami jednoducho nekomunikuje, nenadväzuje kontakt, ale evokuje. Veď na debaty či polemiky s ním nie je dôvod. Čitateľa priamo sotí do navodeného priestoru, do svojskej zahmlenej, nejasnej simulácie. V nej objavujete nepoznaný, rozpínavý a neohraničený svet. Hlavnú úlohu tu tak nezohráva čas, na ktorý by sa lineárne nabaľovali príbehy „bežného človeka". Naopak prím tu hrá rozplývavá bezčasovosť. Pomyselný prvý kontakt pre nás ako „cudzincov" – pozorovateľov nepredstavuje to, že by sme s niekým sympatizovali, stotožnili sa či vcítili do ľudských osudov, ale univerzálnejšia podmienka splývania, precítenia, strácania sa a postupného miznutia s miestom, ktoré (ne)existuje: „Práve strach zo zmeny ma donútil zabaliť si okrem mapy aj kompas. Nie však preto, aby som sa pomocou nich orientoval a nedbal tak na svoju dávnu skúsenosť, ale preto, aby som v prípade dovŕšenia cieľa mohol svoje osobné víťazstvo podložiť faktami o tom, že pôda, na ktorej stojím jestvuje mimo mňa aj na mapách a v knihách, v novinách, či v novodobých zápisoch kroniky" (s. 38).

Novoročný výstup na Jaseninu Jakuba Juhása je tak nielen výstupom významovo sa realizujúcim v obraze rozprávača, ktorý kráča k vrcholu po turistickom chodníčku, ale predovšetkým zostupom do známeho univerza, po ktorom nás autor vodí novými, nepoznanými cestičkami za účelom „prvého kontaktu" so zdanlivo nepoznaným.

Lenka Macsaliová

Foto *Peter Procházka*

Rozprávky aj príbeh človeka z prostredia mafie

V posledných dvoch číslach sme vás informovali o pripravovaných tituloch niektorých vydavateľstiev. V aktuálnom čísle v rozhovore odpovedá na otázky Albert Marenčin ml. z vydavateľstva Marenčin PT, v samostatnom texte Ivany Hricovej sa dozviete o novinkách z vydavateľstva Albatros Media Slovakia.

Na čo sa môžu vaši čitatelia tešiť?
Pripravujeme niekoľko memoárových kníh. Práve vyšiel ***Husák v odboji a SNP 1938 – 1945*** a spomienky ***Láska a veda*** od slávneho slovenského biochemika Jána Vilčeka. Píše o tom, ako sa mu podarilo za 25 rokov základného výskumu vytvoriť liek, na ktorom úžasne zbohatol a ako potom ďalej podporoval výskum. Jeho manželka spravuje nadáciu, ktorá zasa podporuje umenie. Časť života prežil v Bratislave, kde vyštudoval lekársku fakultu.

Aktuálne pripravujeme knihu rozhovorov Juraja Mojžiša s Albertom Marenčinom. Bude sa volať ***Horká chuť storočia***. Vlastne to nie je rozhovor, ale akési dumanie či monológy autorov na rôzne témy. Ide o prierez názorov, spomienok a pocitov z uplynulých sto rokov. Pripravujeme reedíciu rozhovorov Alberta Marenčina s Júliusom Jakobym ***Košický pustovník***, životný príbeh Vasila Biľaka ***Vasil Biľak – zradca a kolaborant?*** Málokto dnes vie, že Biľak zohral v istom období veľmi pozitívnu úlohu…

Vážne?
Mám na mysli vojnové roky, povstanie a neskôr, v šesťdesiatych rokoch, bol Biľak jedným z osvietených, liberálnych straníckych funkcionárov. Filmári naňho v dobrom spomínajú. Za jeho pôsobenia sa podarilo nakrútiť mnoho vynikajúcich filmov, necenzurovalo sa takým spôsobom, ako bývalo zvykom. Knihu píše mladý historik Peter Jašek. Chystáme tiež dve knihy o bratislavskej bohéme ***Zlatá bohéma (1920 – 1938)*** a ***Medzi snom a skutočnosťou (1938 – 1945)***.

Kto je autorom?
Literárny historik Martin Vašš, ktorý sa tejto téme venuje niekoľko rokov. Bratislavskú bohému dvadsiatych a tridsiatych rokov charakterizujú stretnutia spisovateľov a umelcov na čele s Tidom Gašparom pod viechami a od nástupu nadrealistickej skupiny Avantgarda 38 dominovali básnici a výtvarníci v moderných bratislavských kaviarňach.

Chystáte aj knihu o Vavrovi Šrobárovi, významnej postave medzivojnovej slovenskej politiky. Môžete ju priblížiť?
Je to beletrizovaný životopis, bude sa volať ***Vavro Šrobár – osudové prevraty 1918 – 1944 – 1948***. Autorom je Ľubo Olach, ktorý čerpá aj z rodinných archívov.

A čo neskoršie obdobie našich dejín?
Blíži sa 50. výročie šesťdesiateho ôsmeho roku. Novinár Juraj Alner spojil svoje denníkové záznamy s citátmi z dobovej tlače do knihy ***1968 – polčas rozpadu komunistického režimu***. Pripravujeme pamäti básnika, nadrealistu Vladimíra Reisela ***Vidím všetky dni***. Pôsobil aj v diplomacii, bol šéfredaktorom viacerých časopisov, naposledy normalizačných *Slovenských pohľadov*. Je to životopis od detstva až po koniec šesťdesiatych rokov s množstvom známych mien a zachytenou atmosférou tej doby. A keď sme pri literatúre faktu, Ivana Havranová spravila ***Rozhovory s luteránmi***.

Máte na mysli pokračovanie jej knihy rozhovorov?
Áno, po úspechu prvej knihy *Luteráni* sa prirodzene žiadalo pokračovanie. Sú tam opäť zaujímavé osobnosti ako Vladimír Petrík, Anka Šikulová, Janko Lehotský, a ďalší, spolu trinásť rozhovorov.

Čo chystáte z beletrie?
Zaujímavý je nový román Michala Hvoreckého ***Trol***, ktorý vyjde začiatkom mája. Aktuálne reaguje na internetových trolov, ktorí vytvárajú dezinformačné kampane, vykresľuje zákulisie tohto virtuálneho sveta. Rišo Pupala si po úspešných poviedkach *Návštevy* splnil svoj sen vydať hrôzostrašné príbehy, a tak vznikla zbierka ***Čierny zošit***. A tiež možno generačnú knihu poviedok ***Sladký život***, o ktorej autorka Jana Micenková hovorí, že sa v jej poviedkach nájde každý, kto si ešte ani po tridsiatke nedokázal nastaviť normálny životný biorytmus. Dokončuje sa preklad knihy Romi A. Cohna ***Prežil, aby odriekal kadiš*** o židovskom chlapcovi z ortodoxnej rodiny na Vysokej ulici v Bratislave počas Slovenského štátu.

Objavia sa aj nové detektívky?
Katke Holetzovej sme minulý rok vydali *Smrť prekliatych* s podtitulom „mrazivá slovenská krimi“. Je to tajomný, hrôzostrašný detektívny príbeh zo severu Slovenska, zo zabudnutej osady na konci sveta, kde ešte ľudia dodržiavajú pohanské rituály. Teraz pripravujeme pokračovanie pod názvom ***Svorka***, v ktorom neatraktívny vyšetrovateľ Juhás neštandard-

nými metódami napokon odhalí páchateľa. Tentoraz sa príbeh odohráva v bývalom detskom socialistickom sanatóriu, kde podľa vzoru Ceausescuových detí vychovávali detských agentov. Mám rád jej písanie, ktoré spĺňa moje predstavy o dobrej detektívke, mystickom až strašidelnom príbehu. Po sérii detektívok Henninga Mankella máme zas nórsku detektívku ***Lovkyňa šťastia*** od J. E. Fjella.

A ďalšie romány?
Hudobník, zakladateľ Fermaty a ďalších kapiel Tomáš Berka napísal román ***René***. Niečo ako *René mládenca príhody a skúsenosti*, spomienky na mladícke obdobie dospievania, kedy zažíval erotické zážitky a lásky. Berka už u nás vydal *Blumentálske blues*, o bratislavskej štvrti pri blumentálskom kostole a bítnickej generácii. Spolu s architektom Jánom M. Bahnom napísali *Vily nad Bratislavou, Vily nad Hradom* a teraz vydávame ďalšie pokračovanie ***Vily na Slavíne***.

Čo detské knihy?
Ročne robíme dve-tri. Práve vychádzajú ***Dopravné rozprávky*** od Dany Hlavatej. Pripravujeme ***Bodkulienku*** od Maje Kadlečíkovej, Ivana Havranová dokončuje ďalšiu detskú knihu ***Pavúčikovia miláčikovia***. Teším sa aj na historický román ***Sprisahanie v Prešporku*** od Michaely Važanovej – to sme ešte nerobili. Pravdepodobne komerčne najúspešnejšie budú mafiánske knihy od Gustáva Murína.

S čím prichádza tentokrát?
Práve sme zadali do tlače ***Tajný denník mafiána – Robert Holub***. Našiel sa denník, v ktorom Holub opísal udalosti z mafiánskeho prostredia zo začiatku deväťdesiatych rokov. Denníkové záznamy sú doplnené výpoveďami jeho manželky, ale aj ľudí blízkych podsvetiu. Holub bol zavraždený pred dvadsiatimi rokmi. Od Murína vychádza už tretie pokračovanie cyklu Mafiáni o východoslvenskej mafii – Holub, Borža, Kolárik a ďalší.

Máte aj ďalších autorov tohto žánru?
Dostal sa mi do rúk zaujímavý rukopis od človeka, ktorý sa pohyboval v mafiánskych kruhoch a dobre pozná podsvetie. Napísal príbeh podľa skutočnej udalosti s názvom ***Mafiánsky kuriér***. Príbeh hovorí o preprave 500 kíl kokaínu z Peru na Slovensko. Ako to dopadne, nebudem radšej prezrádzať.

Najpopulárnejšie sú ale ženské romány...
Petra Džerengová Nagyová napísala po rokoch nový úspešný román ***Manželky a tie druhé***. Keďže najmä ženy knihy kupujú, čítajú, ale aj píšu, do leta by malo vyjsť niekoľko nových dievčenských a ženských románov. Spolu v tomto jarno-letnom období by sme mali vydať okolo 50 noviniek. Čaká nás teda veľa práce…

Iris Kopcsayová

Foto archív I. H.

Fantastické novinky

V tomto roku chystáme v Albatros Media Slovakia veľké množstvo zaujímavých titulov rôznorodého charakteru. Vzhľadom na široké portfólio nášho vydavateľstva vyberáme len zopár najhorúcejších.

V marci nám vyšli dve veľmi aktuálne knižky – ***Trinásťroční*** od Zuzany Štelbaskej a ***Chlapec z kociek*** od Keitha Stuarta. ***Trinásťroční*** sú zbierkou poviedok o piatich tínedžeroch, z ktorých každý v inom čase a na inom mieste rieši vlastné problémy – závislosť od sociálnych sietí, emigráciu rodičov a návrat do rodnej krajiny, únik pred mamou, ktorá chce začať nový život či hľadanie zmyslu života, ktorý bohatá rodina nezaručí. Tínedžeri v knihe okrem seba nájdu aj humor a tajomstvo, a ich rodičia možno skúsia porozumieť svetu svojich detí. ***Chlapec z kociek*** je bestsellerový príbeh otca a jeho autistického syna, inšpirovaný vlastnými zážitkami autora Keitha Stuarta. Otec svojmu synovi nerozumie, nedokáže s ním komunikovať a po vzájomnom odlúčení od svojej ženy nie je pripravený tráviť čas rozhovorom so svojím dieťaťom osamote. Až vďaka Minecraftu si k sebe otec a syn nájdu cestu a spoločný priestor, v ktorom sa začnú lepšie spoznávať a navzájom sa chápať. Román je výpoveďou o živote s autistickým dieťaťom, o ťažkostiach, ktorým rodina musí čeliť, a o tom, ako veľa sily si vyžaduje neodvrátiť sa jeden od druhého.

Fanúšikov J. K. Rowlingovej a Roalda Dahla poteší prvý diel voľnej trilógie o inšpiratívnych a rebelujúcich čarodejniciach ***Úžasná mágia slečny Mabel*** od autorky Natashe Loweovej. Mabel je malé dievčatko, ktoré objavila pani Nora Ratcliffová v kvetináči. Ujme sa jej a život pani Ratcliffovej nadobudne úplne nový rozmer, keď sa u Mabel začnú prejavovať magické schopnosti. Situovaný do viktoriánskeho obdobia, príbeh Mabel je oslavou jedinečnosti a podpory pri dosahovaní vlastných snov. Učí nás, že nezáleží na tom, odkiaľ pochádzame, ale kam smerujeme. V znamení pokroku a emancipácie žien sa nesú aj ďalšie dva diely ***Sila Poppy Pendlovej*** a ***Odvaha Cat Campbellovej***.

Pripravujeme aj tituly slovenských autorov, ako napríklad ďalšiu poviedkovú knihu od Zuzany Štelbaskej ***Štrnásťroční***, novú knihu pre deti od Zuzany Csontosovej a pre fanúšikov Janky a Tomáša zo Zázračného ateliéru v spolupráci s RTVS úžasný projekt pre kreatívne duše a šikovné ruky.

Športových nadšencov zas poteší fascinujúci príbeh jedného z najväčších cyklistických talentov súčasnosti Petra Sagana či kniha venovaná Marekovi Hamšíkovi, alebo zbierka hokejových príbehov od Wayna Gretzkeho.

V rámci európskej literatúry nás veľmi teší, že môžeme pokračovať vo vydávaní kníh jedného z najlepších francúzskych autorov súčasnosti Michela Bussiho – jeho ***Čierne lekná*** získali množstvo literárnych ocenení, onedlho vyjde aj ďalší diel detektívok zo série *Enzo* od Petra Maya s názvom ***Kritik***, a, samozrejme, nesmie chýbať ani klenot nielen fantasy literatúry – Sapkowského ***Zaklínač VI: Veža lastovičky*** a ***Zaklínač VII: Pani jazera***.

Aj napriek tomu, že edičný plán na tento rok už máme naplnený, naši redaktori neustále prinášajú nové tipy. Významným dielom, ktoré tento rok plánujeme vydať je román ***Na konci samoty*** od Benedicta Wellsa, ktorý získal Cenu Európskej únie za literatúru, a román ***Tajný denník Hendrika Groena***, ktorý v zahraničí zožal nesmierny úspech. Koncom minulého roka sme vydali vizuálne pútavú knihu ***Warren Trinásty a Vševidiace oko***, jej popularita medzi čitateľmi nás veľmi potešila. Preto sa už nevieme dočkať druhého dielu, ktorý tentokrát prekvapí sýto zelenou farbou obálky a bude sa volať ***Warren Trinásty a ševeliaci les***.

Ivana Hricová, marketingová manažérka vydavateľstva Albatros Media Slovakia

Našepkané imagináciou

V oblasti literatúry pre deti a mládež vychádza naozaj veľké množstvo kníh. Preto vyberáme to NAJ, čo za posledné týždne vyšlo a neobmedzujeme sa pritom len na tento papierový priestor. Recenzie nájdete aj na webe Literárneho informačného centra, ktorého je *Knižná revue* súčasťou – stačí do vyhľadávača zadať názov titulu. Okrem tu nasledujúcich textov si tak môžete prečítať recenzie na láskavý príbeh Márie Lazárovej ***Tri mačiatka tety Mily*** (Vydavateľstvo Slovart 2016), reedíciu nezabudnuteľných kníh nezabudnuteľnej Jaroslavy Blažkovej ***Mačky vo vreci*** a ***Ohňostroj pre deduška*** (Q111 2016), rodinnú knihu Gabriely Futovej ***Môj malý zverinec*** (AlleGro 2016), príbeh o hodnote vody Janky Haluškovej ***Kvapky a ich priatelia*** (Pectus 2016), rozprávanie Zuzany Štelbaskej o kolobehu života v knihe ***Filipko*** (Albatros v Albatros Media 2016) a z prekladovej literatúry ponúkame text o fantazijnom svete Chrisa Colfera ***Krajina príbehov 1: Čarovné zaklínadlo*** (Nakladateľstvo Fragment v Albatros Media 2016).

Posolstvo osobného podobenstva

Rozprávka o lietajúcej Alžbetke / Daniel Pastirčák / Ilustrácie Veronika Klímová / Artforum 2016

Je, aj nie je to rozprávka pre deti. Je, no nemusí to byť podobenstvo a posolstvo pre vlastnú aj pre iné mamy. ***Rozprávka o lietajúcej Alžbetke*** pripomína v istom zmysle možno až terapeutické obzretie sa kamsi, kde sa dá načerpať sila na ďalšiu existenciu. A rozpráva o tom sviežim jazykom, poetickými, dieťaťu zrozumiteľnými, predsa však záhadnými obrazmi, ktoré vzbudzujú zvedavosť. Uspokojiť ju pritom vôbec nie je jednoduché. Ani pre autora.

Hoci sú pôvabné obrazy, jazyk a dej v Pastirčákovej rozprávke blízke detskému vnímaniu, pôsobí najmä ako posolstvo pre dospelých. A nie iba pre autorovu mamu. Čitateľ akoby v obsahovom podmaze zachytáva autorov odkaz: Mama, pochopil som, chápem, viem. Krídlami mám (ale hádam aj otcov), krídlami, ktoré majú nahradiť snové, snívajúce krídla dospievajúcich, a potom dospelých, sú deti. A tie krídla, ktoré mamy pod ťarchou života a lietania najmä od povinnosti k povinnosti možno v sebe už ani nevnímajú, existujú. Možnosť rastu, oporu, i schopnosť lietať im dávajú vzťahy, vekom cizelované hodnoty i viera. Viera v niečo, o čom si človek neraz iba myslí, že ho presahuje, a je teda silnejšie ako on sám. Najmä však viera v život, svet, ľudí, v seba samého. A predovšetkým viera vo svoje deti, v to, čo im ako rodič odovzdáva. Každý si v sebe nosí jedinečné podobenstvo, ktoré mu umožňuje žiť a živiť v sebe nádej na let za čímsi, čo zmení ťaživé „musím“ na oslobodzujúce „môžem“.

Rozprávka, a tá o lietajúcej Alžbetke to do bodky napĺňa, znamená totiž aj čosi, čo sa v oveľa košatejšej, než je tá slovenská, uvádza v českej definícii rozprávky/pohádky v *Slovníku spisovného jazyka českého*. Je to záhada, hádanka – v slovníku doložená citátom Boženy Němcovej: „každá hvězda na nebi je mu (dítěti) mystickou pohádkou, jejíž rozřešení žádá (Něm.)“. Ako v mnohých iných rozprávkach, aj v tejto deti zrejme uvítajú, ak s nimi záhadu Alžbetkinho jestvovania na hranici skutočnosti a sna bude objasňovať niekto blízky. Pretože príbeh naozaj pôsobí ako mnohovrstvová záhada. Zároveň je to však aj ľahučká

hra s nezvyčajnou obraznosťou, cez ktorú presakuje autorovo osobné podobenstvo o mame i o sebe. Je to o akomsi súkromnom pohľade na mamin detský, neskôr dospievajúci a potom zrelý život, no je to i podobenstvo, pokúšajúce sa rozlúštiť záhady vlastného života . A to podobenstvo-posolstvo potrebuje intenzívnu osobnú účasť každého čitateľa. Aj preto, že posolstvo, ktoré chceme odovzdať deťom (či rodičom), znamená pre každého z nás niečo iné, tak, ako sú v každom z nás ukryté krídla, či ich už používame alebo nie. Len sa na nich nesmieme báť vzlietnuť.

Marta Moravčíková

Problémy, ktoré omínajú svet

Chlapec s očami ako hviezdy / Pero Le Kvet / Ilustrácie Martina Matlovičová / Artforum 2016

Príbeh o chlapcovi, ktorý putuje meniacou sa fantazijnou krajinou s rozprávkovými bytosťami, pripomína báseň v próze, zdynamizovanú dialógmi s výrazným filozofickým podtextom. Tento žáner má svojich predchodcov nielen vo svetovej literatúre, ale aj v tej našej. Autori cielene i podvedome siahajú po téme nedopovedanej krajiny detstva a snov, ktorá má svoje pokračovanie v presahovaní videnej a hmatateľnej reality dospelosti.

Chlapec, o ktorom nič nevieme, iba to, že má oči ako hviezdy, sa pri naháňačke motýľa na lúke dostane na jeho krídla. Realita mení svoje proporcie, podobne ako v Lewisovej *Alici*. Strach sa prelína s úžasom, zvedavosť s nepokojom, radosť so smútkom z osamelosti. Modrá lúka v bizarnej krajine, ktorú nenájdete na žiadnej mape sveta, sa rozrastá okolo chlapca úmerne podľa priestoru, ktorý sa rozpína v jeho duši. Chlapcove hviezdne oči nenapĺňajú len krásne obrazy, ale aj stretnutia a milé priateľstvá, spoznávanie inakosti prostredníctvom rozprávkových bytostí, ktoré vymysleli ľudia. Podobne, ako chlapec, aj oni vložili do hrdinov svojich príbehov fantáziu a intuíciu, s akou dokázali vyabstrahovať esencie, emócie a letory z rôznych typov a charakterov zastupujúcich ľudstvo.

Preto putovanie chlapca fantazijnou krajinou nie je len prvoplánovým estétskym úletom, ale predovšetkým zdrojom poznávania skutočného sveta, charakterizovaného variabilitou a neočakávanosťou stále sa meniacich perspektív. Také je aj chlapcovo zamyslenie pri jazere zlatých rybičiek, ktoré vedia plniť ľudské želania**:** „Ak by pochytal všetky rybičky len jeden človek…“ začal nahlas rozmýšľať chlapec, ale potom radšej stíchol, lebo si uvedomil, že mnohí ľudia sú schopní strašných ohavností.

Na ďalších potulkách sa chlapec stretáva so silným, ale dobrosrdečným Lomidrevom, so stoickým, ale smutným a odovzdaným filozofom Laktibradom, so všeumelcom chrobákom Truhlíkom, s hyperaktívnym rozhľadeným Smelým Zajkom, mudrlantskými bratmi Budkáčikom a Dubkáčikom, ale aj so zadubenými silákmi Valibukom a Miesiželezom. Hybnou silou rozvíjania sujetu je chlapcova zvedavosť a neúnavné kladenie zdanlivo jednoduchých, ale veľmi presne mierených otázok. Dialógy sú úsporné, miestami až strohé, budované logicky, ako v rozhovoroch Malého princa.

V putovaní chlapca sa to len tak hemží rozprávkovými bytosťami a odkazmi na klasické rozprávky, čo má pozitívny vplyv na ďalšie rozvíjanie čitateľského objaviteľstva. Toto je nesporne veľmi užitočným prvkom, smerujúcim ku kultúrnej rozhľadenosti, nie však jediným. Autor dokázal z každej rozprávkovej bytosti vyabstrahovať nezameniteľnú charakteristiku, vytvoril zápletky a kolízie korešpondujúce so skutočnými, veľmi aktuálnymi situáciami a problémami, ktoré omínajú svet. Autor nenecháva svoje etické posolstvá skĺznuť do vážnosti. Umne ich odľahčuje vtipnými štvorveršiami s prvkami nonsensu a naivného detského poetizovania. Pero Le Kvet sa v texte občas stratí, ale vždy objaví novú cestičku, po ktorej čitateľa vráti do kontextu. Putovanie chlapca vrcholí syntetickou apoteózou priateľstva na hostine v Dlhej doline, ktorá symbolizuje harmonické spájanie všetkých, zdanlivo protirečivých prvkov a charakteristík ľudského spoločenstva. Príbeh sa končí zámerne nedopovedanou parafrázou prvopočiatku – stretnutím chlapca a motýľa na modrej lúke.

Ilustrátorka Martina Matlovičová pristala na autorovu hru a stala sa spolupútničkou chlapca s očami ako hviezdy. Lepší tandem si ani nemožno predstaviť. Ilustrátorka je v zázračných krajinách ako doma, spoluvytvára a rozširuje ich spoločný priestor. K jej bravúrnej farebnej ornamentalistike a hravým humorným epizódkam pribudla jemnosť a krehkosť subtílneho poetického podtextu.

Do tejto krajiny môžu vstúpiť všetci. Stačí sa chytiť za ruky a vysadnúť na motýľa.

Ľubica Kepštová

Šťastná kniha

Šťastenko a Zlomor / Peter Glocko / Ilustrácie Martin Kellenberger / Daxe 2016

Priznám sa, že povesti v detstve nepatrili medzi môj obľúbený žáner, netreba však hľadať chybu v autoroch. Našla som si k nim cestu až v dospelosti, vďaka niečomu, čím si ma mali získať v detstve. Ilustráciami, podporujúcimi text. Napríklad takými, aké sú v knihe ***Šťastenko a Zlomor*** od spisovateľskej stálice literatúry pre deti Petra Glocka. Možno keby na »

» začiatku kníh s povesťami môjho detstva bol kedysi komiks, taký ako od Martina Kellenbergera v Glockovej knihe, čítali by sa mi ľahšie. Pozor, nie je to však klasická povesťová kniha, toto označenie je v podstate iba akousi spojkou s rozprávkou, komiksom, ale aj porekadlami, hádankami a rôznymi múdrosťami.

Šťastenko, hlavný hrdina, nie je autorovou novou postavou, vlastne ňou kedysi začínal, a vracal sa k nej vo viacerých knihách. Šťastenko je meno pre šťastného človeka, ktorý rozveselil aj namosúreného pocestného. Šťastenko je pútnik, má zlaté vlasy, vlajú za ním „ako zrelá pšenica vo vetre". Spolu so sokolíkom Očkom putujú rozprávkovou krajinou. Hrdina načúva ľuďom, od ktorých sa má čo dozvedieť, napríklad pastierovi oviec alebo uhliarovi. V ich rozprávaní spisovateľ elegantne spája tradície, staré múdrosti, ľudovú slovesnosť, akoby chcel povedať to, čo hovorí aj bača v jeho príbehu: „Keď už musíme bdieť, tak pri peknom slove…" Čo je prekvapivé a sympatické, negatívny hrdina, Zlomorov sluha a pomocník Ozembuch, je dokonca postava vtipná. Glocko jej dal tretí rozmer aj tým, že niekedy nehovorí celkom spisovnou slovenčinou: „Z čerta perie! De sa to tu šecko berie?!", alebo si vymýšľa vlastné slová: „A toto je len taká kočvardina, kyslá ločprdina!"

Hlavným zámerom Šťastenka však nie je boj so Zlomorom, je to najmä hľadanie, a to rovno „najväčšieho pokladu na svete". Čo to je, a či ho spolu s ostatnými našiel, si už treba prečítať v závere rozprávania.

Štastenko a Zlomor je šťastnou knihou. Nielen obsahom a ilustráciami, ale aj tým, čo je možno na prvý pohľad skryté. Približovaním tradícií a slovenských reálií detskému čitateľovi, aj keď len v obmedzenej forme. Slová vychádzajúce z minulosti, alebo minulosť ako taká, sú dnes v móde. Bodaj by sa aj takýmito knihami v deťoch upevňovala láska k veciam a slovám dávnym, aby neostali iba módnou záležitosťou, ale trvalou hodnotou.

Natália Dukátová

Človečina v Mačacej krajine

Mačacia krajina / Stanislav Rakús / Ilustrácie Joanna Klimaszewska / Modrý Peter 2016

Príhody kocúra Paniberka a „iných obyvateľov Mačacej krajiny" Stanislava Rakúsa vyšli síce ešte pred revolúciou, no, ako mnoho satiricky ladených zrkadielok spoločnosti sú stále aktuálne. Bodaj by nie, keď majú zvierací hrdinovia „statočne" neoblomné ľudské vlastnosti. Pretvárka, zlomyseľnosť, chválenkárstvo, márnivosť či škodoradosť – len pár za všetky, čo poľahky pretrvajú aj nejakú tú spoločensko-politickú zmenu.

Tretie vydanie príbehov o Mačacej krajine, obvykle označovaných ako dielko pre deti, k detskému dizajnu nepochybne inklinuje. Ilustráciám nápad a vtip nechýbajú, no predsa len sú pre viacrozmerný text, nesúci podnety určené aj (či práve) dospelým, až jednoznačne detinské. Dokonca i pre čitateľov nižšej vekovej kategórie. Kresba sa sústreďuje na detail a pre úplné obsiahnutie je často potrebné sa jej riadne prizrieť. Menší počet čitateľnejších obrázkov v lepšom rozlíšení, dopĺňajúcich slová vkusne a nenútene, namiesto preexponovaného množstva kresbičiek na takmer každej stránke, by teda knihe pristal viac. Dej je síce úsmevný, ale od vizuálne stvárnenej naivne roztomilej komickosti má ďaleko. Kým druhé vydanie sa ilustráciám vyhlo úplne, prvému, celofarebnému sa dajú priznať i výtvarné kvality. Čo sa týka toho najnovšieho, láskavým, rozvážnym ostrovtipom písané príbehy by si zaslúžili priliehavejšiu prezentáciu.

Priradenie tejto knihy deťom má vari pôvod v tom, že v nej namiesto ľudských osôb figurujú osoby (a osobnosti) mačkovité. Rozprávanie prostredníctvom zvieracích hrdinov ale nemusí primárne predurčovať detský žáner, nezabúdajme na bájky, ktorých motívmi boli predsa chyby dospelých a poučenie určené hlavne im.

Viac než o rozprávky ide o fejtóniky všedného života, v ktorých paródii sa zhliadnu mnohí – avšak len za predpokladu dávky sebairónie a v našich končinách náročnej vlastnosti, zasmiať sa na sebe samom. Tieto „rozprávky" čerpajú z reality – ako napríklad Malomestské – a podobné je aj ich posolstvo. Nie poúčať, ale pousmiať sa, popod fúzy. Mačacie. Azda s detskosťou zameniteľná jednoduchosť sa prejavuje v priamočiarej situačnosti a nerafinovaných riešeniach, ktoré sú ale v súlade s nenásilnou, insitnou poetikou diela.

Ideovým zámerom je viac poukázať na chyby nepríkladných obyvateľov Mačacej krajiny než poplašeného a horlivého Paniberka, ktorého najpodstatnejším nedostatkom je to, že najprv koná, potom myslí. Badať to tiež na forme knihy – je síce rozdelená na dve časti, no i v pasáži o Paniberkovom nevydarenom pomáhaní sa napokon pozornosť upriami na ďalších aktérov. Autor často smoliarskeho kocúra opustí a venuje sa pokriveným postavičkám, snažiacim sa pokrytecky využiť Paniberkove nezdary na čokoľvek, čo by ulahodilo niektorej z neúctyhodných stránok ich mačacích osobností. Dej príbehov sa zatúla tam, kam sa priplietla nejaká necnostná mačacia povaha, ktorej zákernosť či inú na smiech zveličenú malosť treba preskúmať a pobaviť sa na nej.

Sympatické je, že autor nerozosmieva čitateľa stereotypnými obrázkami určitej spoločenskej vrstvy. Nezdráha sa veľkodušne a bezhranične sústrediť na zlá, zielka, zlíčka a skazenosti ako také, bez ohľadu na to, čo za nóbl či pouličná mačka je ich strojcom. Lakomstvo, povaľačstvo, pýcha – Mačacia krajina je defilé mnohých nepríjemne bežných vlastností a odhaľuje v mačacom rúchu človečinu.

Nie všetci predstavitelia Mačacej krajiny sú grotesknými figúrkami a karikatúrou ľudskej predlohy. Ako v skutočnom svete, aj v tomto Kocúrkove sa nájdu nezištné a milé povahy, ktoré robia česť svojmu remeslu a ochotne pomáhajú tam, kde majú za svoju dobrotu akurát nezaslúžené trampoty. Škoda, že sa o nich dozvedáme tak málo, možno sa niekedy dočkáme pokračovania ich osudov. A Paniberkova snaha konať dobro v krajine, čo sa javí nedobrou, plnou frflošov, nepoctivej a povrchnej nátury, je o to dôležitejšia.

Edita Treščáková

V pomere 1:2

Adela, ani to neskúšaj! / Peter Karpinský / Ilustrácie Ľuboslav Paľo / Perfekt 2016

Keď sa dieťa pustí do rozprávania a nadšene opisuje každodennosti, typické detské zážitky, v prúde reči sa môže vynoriť aj čosi, čo je inak dôležité, čo netreba minúť. Rozprávačom príbehu Adelky nie je protagonistka, ako sa v príbehoch zo súčasného života, navyše so sociálnou tematikou, už viac-menej zaužívalo. Rozprávanie plynie z úst vševedúceho pozorovateľa (v er-forme). Hovorí autenticky, akoby tou Adelkou bol sám. Z jeho podania si dokážeme predstaviť Adelkine nálady, rytmus jej chôdze i to, na čo sa pohľadom v danej chvíli zamerala.

Adelka je postava výrazná aj tým, že je svojrázna. Najstaršia sestra, ktorá všeličo rieši aj za dvoch mladších bratov, „po chlapsky" sa bije so životom, a pritom vymláti hoci i všetkých chlapcov naokolo. Aj preto sa nemožno čudovať, že svoj príbeh nerozpráva sama. Pri toľkej priťažkej zodpovednosti za rodinu, vlastne za bratov i seba, by možno jej vlastná výpoveď neplynula s takou samozrejmosťou. Možno by sa i niekde zašprajcovala. Lebo len vševedúci rozprávač dokáže dovidieť tam, kam Adelka vo svojej ubolenej detskej duši radšej ani nevkročí.

Karpinský sa vo svojej próze dotkol závažných problémov detí z dysfunkčného rodinného zázemia. Adelka sa so súrodencami dostala do detského domova pre zanedbávanie rodinnej starostlivosti. Matka zostala pravdepodobne s deťmi sama. Otec sa totiž v príbehu ani nespomína. Psychicky svoju situáciu neuniesla, zdá sa, že trpela silným depresiami. Deťom chýbala základná opatera. Autor teda pracuje s témami, ktoré odrážajú vnútorné kataklizmy. Ich bolestivosť a ťaživosť je však čitateľovi citlivo dávkovaná. Upriamuje totiž pozornosť nie na problémy, ale na Adelkinu osobnosť. Na to, o čom rozmýšľa, po čom túži, na jej silné a slabé stránky, na to, ako po svojom zvláda adaptačný proces v detskom domove.

Postava Adelky je na prvý pohľad čitateľovi ľahko prístupná. Autor ju modeluje tak, aby dokázal nájsť spojnice so skúsenosťou bežných detí. Adelka je hrdinkou v pravom slova zmysle. Je mimoriadne bystrá, má skvelý postreh a dokáže si svoje vnemy rýchlo poskladať a vyvodiť z nich pozoruhodné závery. Vie odhadnúť, ako sa kto cíti, koho treba povzbudiť. V životných situáciách sú tieto schopnosti výhodami, no zároveň i miesta slabostí. Niekedy totiž za rýchlym úsudkom nasleduje súd alebo výsmech. Kritické rodinné pomery ju tiež naučili reagovať predovšetkým obranne. Problémy ju prirýchlo vedú k hnevu. Rozprávanie teda odkrýva oba póly. Autor v ňom pritom necháva priestor. Hlavnej postave k tomu, aby spoznávala, hoci aj na chybách, ba dokonca sa postupne naučila dôverovať vo vzťahoch. Ten priestor, ba i bezpečné miesto vytvoril autor aj pre čitateľa. Je totiž na ňom, aby zistil, aká Adelka je a čo cíti.

Detský domov, do ktorého sa Adelka dostala, je cirkevným zariadením. A tak sa v Adelkinom živote možno aj trochu symbolicky stretávajú dve generácie rehoľných sestričiek vychovávateliek. Postaršia prísna sestra Tereza a mladá láskavá vynachádzavá sestrička Klára. Mohlo by sa zdať, že prostredníctvom týchto dvoch postáv Karpinský poukazuje na generačné rozdiely a na to, ktorý spôsob je vnútorne poranenému dieťaťu bližší. Pozorný čitateľ však príde na to, že v Adelkinom živote má zmysel jedno i druhé. Jedno i druhé je totiž súčasťou dôležitého procesu, v ktorom sa postupne dostáva k sebe, k vlastným pocitom a začína za seba dýchať.

Timotea Vráblová »

Dobrá firma, tento Dušek...

Pištáčik / Dušan Dušek / Ilustrácie Ďuro Balogh / Vydavateľstvo Slovart 2016

Aj my tu na Slovensku máme svoju Pipi dlhú pančuchu, ale je to chlapec, žije v Šaštíne a volá sa Pištáčik… Nie, volá sa Marcel, lebo ten je skoro taký istý výmyselník ako Pipilota, ale ako všetci chlapci trochu výkuk. Obaja aj s Pištáčikom sú veľké čísla. Ich spisovateľský tato je Dušan Dušek, bývajú v Šaštíne, v mestečku, ktoré už toľkokrát ožilo takmer vo všetkých Dušekových knižkách a pre nás, čo máme radi Dušekove knižky, je Šaštín čosi ako pre čitateľov mestečko Macondo, ktorého literárnu mapu predostrel a zakreslil do nej aj ľudí Gabriel García. Márquez. Aj tí, čo v Šaštíne nikdy neboli, z Dušekových kníh vedia, že v Šaštíne je dobre a veselo, chlapcom praská na trenírkach guma, futbalová lopta letíííííí, že tam chodia strýcovia a tety na bicykloch a veselo si zo seba uťahujú, že v krčme sedia filozofi a hovoria samé múdre veci, že v komínoch sa dymí a z kuchýň voňajú polievky, koláče a slivkový lekvár, a že varešky držia niečie mamy, že na čerešniach bývajú kŕdle škorcov a vrabčiakov, pod čerešňami driemu dobrí psi a všetkým je im tam dobre.

Pištáčika som si adoptovala za svojho kedysi v osemdesiatom roku, keď som knižku dostala od svojho otca. Odvtedy som ho prečítala niekoľkokrát, narástla som, zoznámila sa s jeho literárnym tatom Dušanom Dušekom osobne, prečítala všetky jeho knižky a odvtedy dôverne poznám a nestratím sa v teréne zakreslenom topografom Dušekom.

Raz sme sa zhovárali s literárnym kritikom Vladkom Petríkom: „Veď čo iné je literatúra, v prvom rade štýl!“ – povedal. Dušan Dušek má svoj štýl. Strčiť nos do jeho knižky je čistá radosť a potešenie. Ešte sa mi nestalo, že by ma môj čitateľský raťafák sklamal pri čítaní Dušeka. Zavše si vychutnávam vety a odseky a počujem a vidím všetkých tých ľudí, čo ich Dušekovi „nadiktovali“. S Dušanom sa poznáme, viem, že medzi ľudí chodí na lov… O nich, o svojich rodákoch, o sebe a svojich kamarátoch napísal aj v ***Pištáčikovi***. Veselo, nepodlizujúc sa deťom, veď raz narastú a budú z nich dospelí čitatelia ako zo mňa a čo by si pomysleli? V tej knižke nie je ani jeden falošný tón. Knižku možno Dušekovi nadiktovali Šaštínčania, on však machersky, celkom po svojom, so štýlom sebe vlastným všetko preniesol a zapísal do notovej osnovy a odrazu je z celkom všedných viet a činností hudba.

Detská knižka potrebuje obrázky. Keď vyšla po prvýkrát, ilustroval ju výtvarník Stano Dusík. Mala som vtedy trinásť rokov a poznala som tie ilustrácie naspamäť. O pár rokov neskôr som začala chodiť na vysokú školu a na Štúrovej ulici v Bratislave som stretávala „strýca“, ktorý vyzeral ako z tých ilustrácií, akoby ušiel zo Šaštína. Vždy sme sa veselo pozdravili. Takého by som raz chcela za muža, pomyslela som si. Raz ma s ním v Klube spisovateľov zoznámil otec. Bol to Dušan Dušek, Pištáčikov tato, spisovateľ, ktorý akoby zabudol narásť, a hlavne – neprestal sa čudovať svetu. To preto je v jeho knižkách tak dobre a veselo. A dobre je v nich aj nám, dospelým čitateľom.

My všetci sme totiž boli malí, všetci sme boli chvíľu Pištáčikmi a chvíľu Marcelmi, alebo sme ich oboch poznali, mali sme svojich psíkov Čujkov, všetkým nám šmakovali slivky, hrušky a jablká, aj preto si na ne radi odskočíme aj ako veľkí do Dušekovej šaštínskej záhrady. Tí malí pre zmenu raz narastú, preto dobre, že vyšiel ***Pištáčik*** znovu, už tretíkrát, tentokrát s veselými ilustráciami Juraja Balogha, niekto im musí povedať, že my všetci sme boli kedysi malí a takto sme sa hrávali a bola to veľká sranda. ***Pištáčik*** nestarne. A nad komínmi domov, v ktorých bývajú Dušekove literárne postavy sa pánbenko zehríva – to preto je tam tak dobre.

P. S.: Dušan Dušek mi raz hovoril, že jeho starý otec mal v Šaštíne obchod. (Mimochodom, spolumajiteľom toho obchodu bol istý Šikula, ktorý nebol môj príbuzný.) Aj spisovateľ Dušek je dobrá firma, ktorá ponúka dobrý tovar. Celé svety, stodoly svetov, kde je dobre…

Veronika Šikulová

V Literárnom informačnom centre vychádza výber veršov pre deti od Tomáša Janovica s názvom ***Dínom-dánom***. Knižku ilustrovanú Tomášom Klepochom zostavil pri príležitosti autorových 80. narodenín Ondrej Sliacky. A tu je malá ukážka:

Moje nohy

Na pleciach sa nosieva
všetko, čo je ťažké.
Moja Kata napríklad
dáva prednosť taške.

Ťažkú tašku na pleci
iste nosia mnohí.
Ale ja tam najradšej
nosím vlastné nohy.

Pomaly ich vykladám
na tie svoje plecia.
Presne tam, kde mlynári
nosievajú vrecia.

Keď mám nohy na pleciach,
ľahšie sa mi beží.
Hoci sa vždy podobám
obrátenej veži.

V budúcom čísle prinesieme recenziu Veroniky Šikulovej na detskú knihu Sylvie Plath ***Čarovný oblek Maxa Nixa*** (FACE 2016, preklad Miroslava Gavurová).

Tipy z redakcie

Foto *bb*

Ja som Smrť / Elisabeth Helland Larsenová / Preklad Eva Lavríková / Knižná dielňa 2016
Na prebale knižky autorka píše: „Myslím si, že v európskej kultúre máme až priveľký odstup od smrti…“ Dodala by som, že nielen odstup, ale aj konotácie s ňou spojené sú priveľmi naklonené negatívnym smerom postrádajúcim duchovný rozmer. Pred niektorými ľuďmi nemôžeme slovo smrť ani vysloviť, akoby sa dalo pred ňou schovať. Možno ich ako malých strašili, možno sa im stalo niečo zlé. Preto je dôležité to, ako sa so smrťou stretneme po prvýkrát. V tejto knižke má ľudskú podobu a prichádza s určitými úlohami. Chodí za tými s vráskami, aj za inými, ktorí sú ešte len v brušku. Autorka sa vyhýba konkrétnemu pomenovaniu, ktoré by smrť definovalo, volí prirovnanie, aby si to vedelo dieťa ľahšie predstaviť: „tak ako je život životom, ja som smrť“. Krátke texty a celostranové ilustrácie Marine Schneiderovej sú v harmonickej symbióze. Tam, kde si text vyžaduje obrazné vyjadrenie, preberá doslovnú úlohu ilustrácia, a naopak. Vlastne aj ten krátky príbeh je o tom, ako sa smrť nachýli raz na jednu, raz na druhú stranu, aby bolo všetko v rovnováhe. Toto knižné dielko si vyžaduje dospelého čitateľa s otvorenou mysľou, aby detskému príjemcovi dokázal citlivo dokresliť obrazy v symbolickej rovine, udržať hladinu imaginácie, ktorú kniha v plnej miere podporuje. Krátky, ale hlboký a spirituálny text sprevádza intelektuálnym myslením neuchopiteľné situácie, u detí rozvíja súcit a emocionalitu.

Zo škrupiny / Jana Necpalová / Ilustrácie Martin Krkošek / Artis Omnis 2016
Jožko z príbehu je školopovinný chlapec, plachý a ustráchaný. Vychováva ho stará mama, lebo rodičia sú vedci, viac mesiacov z roka trávia na inom kontinente než doma. Autorka by sa tu mohla pristaviť a odsúdiť ich konanie, no neurobí to. Na jej písaní je sympatické to, že situácie neuzatvára do schém, ale narúša predsudky a stereotypy, ktoré preberáme už v detstve. Tak teda skôr než sa malý chlapec dokáže tešiť z mamkinej a ockovej prítomnosti, opäť odchádzajú. Smutnému Jožkovi však nechávajú darček. Vajce, z ktorého sa neskôr vyliahne krokodíl. A od toho okamihu sa začína Jožkova transformácia. Keďže žije vo svete nadiktovanom starou mamou, uprostred príkazov, zákazov a obmedzení, chýbalo mu množstvo skúseností, ktoré každé bežné dieťa prežíva, hoci by šlo len o rozbité koleno. Vystupuje z dobre mieneného, ale príliš ochranárskeho priestoru a postupne preberá zodpovednosť nielen za svojho exotického kamaráta, ale aj za seba. Rozvíja sebareflexiu, porovnáva sa s ostatnými deťmi. Vymaňuje sa z presne nalinajkovaného života prostredníctvom udalostí vyplývajúcich zo starostlivosti o krokodíla. Autorka tak sprostredkúva detskému čitateľovi hodnoty vyúsťujúce zo samotného príbehu a nie naopak. Predsunutie vopred daných hodnôt do prvého plánu diela má často odstrašujúci účinok. Jožko tak spolu s čitateľom prichádza celkom sám na to, čo je dobré a čo zlé, jeho osobnosť sa formuje. Už nie je do seba zahľadený, a čo je najhlavnejšie, prestáva slepo preberať stereotypy, ktoré autorka zobrazuje nielen v konaní, ale aj v reči postáv. Skvelá knižka pre chlapcov i dievčatá.

Leto s Alexandrom / Silvia Demovičová / Verbarium 2016
Mladá autorka vystavala svoj debutový príbeh pre mládež na tom, ako šestnásťročná Táňa opustí spolu s mamou svoj domov v meste a na istý čas prebývajú u babky na vidieku. Jedna dobrovoľne, druhá nedobrovoľne sa zriekajú blahobytu a bezstarostného života. Príčina ich odchodu je pred čitateľom dobre utajovaná, čo ho k príbehu stále viac pripútava. Rozprávanie s lineárnou líniou a občasnými retrospektívami autorka vytvorila pomocou kontrastov. Bohatstvo a chudoba, klamstvo a pravda, láska a nenávisť. Krehkú hranicu medzi nimi objavuje stredoškoláčka Táňa. Všetky sa zbiehajú v jej postave a jej úlohou je vyrovnať sa s nimi. Na vlastnej koži zažije premenu jedného pólu na druhý. Najsilnejším miestom románu je zamyslenie na konci. Autorka tu rozpracovala úvahu o ilúziách, ktoré si každé dieťa robí o svojich rodičoch, no nastoľuje aj ďalšie závažné otázky. Tu sa preklápa čierno-biele videnie bezstarostného dievčaťa na samostatne mysliacu bytosť, empatickú a chápajúcu vzťahy ako niečo, na čom treba pracovať. Kontrasty, tak jasne nastolené sa zlievajú a Táňa si prepracúva rebríček hodnôt. Ideálna kniha pre tínedžerov, ktorá sa zaobišla aj bez sentimentality a sladkých scénok.

O knihu môžete súťažiť, ak pošlete kupón Verbarium na adresu našej redakcie.

Pavol Dobšinský / Prostonárodné slovenské rozprávky. Zväzok II. / Ilustrácie Martin Benka / Vydavateľstvo Tatran 2017
V *Knižnej revue* 12/2016 sme vám priniesli článok o tom, ako sa zorientovať v jednotlivých vydaniach Dobšinského rozprávok. Vznikol pri príležitosti najnovšieho vydania prvého zväzku *Prostonárodných slovenských rozprávok* v úprave Jany Pácalovej a prečítať si ho môžete aj na www.litcentrum.sk, ak do vyhľadávača napíšete názov *Kult Dobšinský*. Práve vychádza druhý zväzok nezabudnuteľných Dobšinského rozprávok a hoci sú zväzky rovnako hrubé, v prvom nájde čitateľ tridsaťšesť rozprávok a v druhom až päťdesiatjeden. Medzi nimi sú aj *Staré dievča a čert, Zakliaty zámok, O dvanástich mesiačikoch, Zlatovláska…*

Knižku nám vydavateľstvo venovalo do súťaže, pošlite kupón Tatran na adresu našej redakcie.

Beáta Beláková

KUPÓNY » do **25. mája**

KUPÓN TATRAN

KUPÓN VERBARIUM

č. 04/17

Foto *archív T. V.*

Ľudia žijú smerom von

Vložiť dieťaťu knihu do rúk je len začiatok a ani zďaleka to nestačí, tvrdí odborníčka na literatúru pre deti a mládež **Timotea Vráblová** (1968). Zhovárať sa s ňou znamená nahliadnuť do rozmanitých psychologických procesov, ktoré sa pri čítaní u dieťaťa odohrávajú. Jej uvažovanie vychádza z hravých stretnutí s najmenšími či mladými dospelými a je prehĺbené bohatými skúsenosťami z vlastného vedeckého výskumu, z inšpiratívnych kontaktov z celého sveta – z workshopov, kongresov a seminárov, ktoré organizuje alebo sa ich aj aktívne zúčastňuje ako prezidentka Slovenskej sekcie Medzinárodnej únie pre detskú knihu IBBY (International board on book for young people), mimovládnej organizácie UNESCO i z pedagogického procesu – psychológiu detského diváka a detskú literatúru prednáša na VŠMU.

Aká je súčasná literatúra pre deti a mládež?
Záleží na tom, ako to chce človek sformulovať, lebo v spoločnosti výrazne pokleslo povedomie o tom, čo znamená kvalitná kniha.

Všeobecne?
Autorstvo sa, žiaľ, v dnešnej dobe zaradilo k formám sebaprezentácie (a to nielen u nás na Slovensku). Vyzerá to tak, akoby každý dokázal byť autorom. Pri mnohých knihách si človek povie s klasikom: „Slová, slová, slová…“ Žiaľ, túto úroveň dosahujú aj mnohé knihy pre deti a mládež. Vo väčšine prípadov básne nie sú básňami, ktoré by dieťa inšpiratívne spájali so životným priestorom. Sú to skôr veršovačky, zrýmované názory, banálne epizódky, popisnosti. Alebo veršovačky na tému známych rozprávok. Až na to, že im chýba hlbšia myšlienková rovina, ktorú tie rozprávky pôvodne mali. Podobne je to s prózou. Čítate príbeh, ktorý vyvoláva pocit, že čiastočne vykonávate činnosť čítania, teda presnejšie povedané, že vami prechádzajú slová. Rozprávaniu však chýba zmysel, hĺbka, dôvod, prečo to chcel autor napísať a prečo by si to mal niekto vôbec prečítať. Také tvrdenie, že príbehy som rozprával deťom pred spaním a boli z nich nadšené, je pre niekoho síce možno dobrým prvotným impulzom k tomu, aby uvažoval, že ich tvorivo transformuje do napísanej podoby, no v mnohých prípadoch výsledok vyzerá tak, akoby tzv. autor nevedel, že prepísať rozprávanie do publikovateľnej podoby je celkom iný proces. Keď ich rozprával, zabával sa s deťmi, mal s nimi priamy kontakt, mohol meniť hlas a hrať sa na šaša pri postieľke…

Sú to elementárne veci, a predsa, akoby sa už z kultúrneho povedomia postupne vytrácali. Trhový mechanizmus „presviedča“ ľudí, že úspešnosť knihy je vecou marketingu. A písanie a dokonca možno aj čítanie kníh sa odvíja od toho, čo presadí marketing. Voľakedy sme sa bránili tzv. ideologickému schematizmu. Opäť sme do neho vkĺzli – hoci možno do iného – a sme ešte vo fáze, keď nás ešte alebo už tak nebolí.

Je to aj veľký posun od toho, čo voľakedy znamenalo byť spisovateľom. Byť autorom bolo aj poslanie. Očakávalo sa od neho, že je citlivý k tomu, čo sa aktuálne deje, má kultúrny a vzdelanostný prehľad, má vzťah k národu, kolektívu, komunite a je si vedomý istej zodpovednosti v tom, že komunikuje s verejnosťou. Mal teda väčšiu úlohu než len prezentovať svoju tvorivosť či umelecké ambície. Navyše aj literárny život fungoval inak. Autori sa zaujímali o to, čo sa v literárnej kultúre deje. A udržiavali vzťahy vo svojej komunite.

V oblasti literatúry pre deti a mládež sa toho v súčasnosti deje veľa. Vydáva sa množstvo kníh, aktivizujú sa pracovníci v knižniciach, aby usporadúvali workshopy a besedy, kníhkupectvá nevynímajúc. No podľa štatistík deti čítajú málo, tá kniha sa k nim nedostane.
Nemôžu ani čítať, lebo my stále riešime iba otázku toho, že treba dať knihu dieťaťu do rúk. Zostaneme pri tomto bode, lebo to je pre nás akoby verifikovateľný fakt – vidíme, že dieťa si sadne a číta – a sme spokojní. Ale to je, povedala by som, nula celá jedna percenta z toho, čo by sa malo stať.

Čo by ste povedali mamičke, ktorá má desaťmesačné dieťa a odmieta mu čítať, lebo je presvedčená, že tomu ešte nerozumie?
Na takéto témy sa rada s rodičmi zhováram. Mojou „cieľovou skupinou“ sú vlastne najmä rodičia. Lebo práve v rodinách to začína. A ešte v skoršom veku, než je desať mesiacov. Začiatok čítania je počúvanie, keď sa dieťaťu prihovárame, ako mu spievame, ako s ním pracujeme pri hre, aby sa rozvíjalo jeho vnímanie. Pokračujeme čítaním obrázkov. Rozprávame sa o nich, imitujeme ich pohybom, hráme sa podľa nich, spievame, rytmizujeme slová a pritom môžeme tlieskať, dupať, hrať na xylofóne a všeličo iné. Kniha je pre hry s deťmi skvelým inšpiračným zdrojom. Postupne v dieťati vytvárame návyk sledovať obrázok a počúvať k nemu text (spočiatku možno len prerozprávaný). Toto všetko je už „čítanie“. Od rodiča to chce veľkú mieru aktívneho vkladu. Podstatný pritom nie je len samotný výkon, ale prehlbujúci sa vzťah medzi nami a deťmi.

Prečo aj inými činnosťami?
Lebo prostredníctvom tých iných aktivít sa u detí rozvíjajú schopnosti, ktoré potrebuje pre vnímanie textu. Zažívanie blízkeho vzťahu s rodičmi ich zasa učí sústrediť sa, upokojiť a hlbšie vnímať a prežívať. To potrebujú aj k hlbšiemu porozumeniu textu. U školákov si všímam, že sa vlastne nevedia dostať k porozumeniu textu preto, lebo sa nevedia sústrediť a „dostať sa k sebe“. Ťažko sa im potom rozoznáva, čo cítia, vnímajú. Majú problém vcítiť sa do textu, ale aj tvorivo si usporiadať informácie a ďalej s nimi vnútorne

pracovať. Majú málo vnútorného pokoja. To vo veľkej miere redukuje schopnosť porozumieť.

Kedy sa rozvíja fantázia?
Možno už od prvopočiatku, keď začneme byť. Fantázia je dar. Podľa mňa ho máme preto, aby sa nám ľahšie udržiaval kontakt s realitou. Fantáziu má každý a my ju nestrácame ani ako dospelí ľudia. Hoci ste nikdy neboli v Antarktíde, v momente, keď vám to slovo poviem, vznikne vo vás predstava.

Aby sme nestratili kontakt s realitou? To nedáva zmysel.
Malé dieťa nemá ešte vyvinuté schopnosti realisticky chápať svet. Napríklad nerozoznáva celkom dobre dĺžku času, nie je schopné naraz rozlišovať väčšie množstvo detailov. Fantázia mu to pomáha preklenúť. Vďaka nej je schopné utvárať si predstavy o svete, rozvíjať s ním svoj kontakt. Realisticky začína vnímať až keď sa ukončí predškolské obdobie. To je vlastne aj signál, že je pripravené ísť do školy. A vtedy sa úplne zmení jeho vnútorné nastavenie: zrazu sa začína zaujímať o to, koľko má lyžička centimetrov, bude vás naháňať s tým, že už vie vymenovať hoci časti rastlinky.

Fakty.
Realistický kontakt s realitou však nie je jediný. Realitu predsa nespoznávame len na základe vecných informácií. Naďalej potrebujeme aj to, čo sme používali v útlom veku – našu dobrú fantáziu, zmysly, pocity. Náš kontakt s realitou vychádza totiž zo vzťahov, z našej vnútornej väzby k ľuďom a k prostrediu. Niekedy zabúdame na to, že aj tieto zložky vnímania potrebujeme neustále stimulovať a rozvíjať, či deti alebo dospelí. Inak sa dostávame do schém, prestávame dostatočne využívať tvorivosť, prestávame vnímať, čo cítime. Mnohé deti v školskom veku majú problém rozlišovať pocity. Prestávame teda aj pracovať s fantáziou.

Na istom workshope, kde kreslili deti pod vedením známej ilustrátorky zvieratá, učiteľky i ilustrátorka usúdili, že deti sú upnuté na realitu, nevedia sa odviazať, aj obrázky svedčia o tom, že majú málo fantázie.
Vedú nás k tomu aj digitálne technológie. Naše celé vnímanie sa postupne preorientováva na schémy, ktoré poznáme z kompjutrov.

A deje sa to aj podvedome?
No v prvom rade. Svet dospel do takého štádia, že bez digitálnej gramotnosti sa človek veľmi ťažko uplatní. Dieťa sa teda musí naučiť pracovať s digitálnou technológiou. Ale počula som názory odborníkov-psychológov, ktorí tvrdia, že úplne najbezpečnejší by bol prvý kontakt s počítačom v štrnástich rokoch. K tomu už nikdy nedôjde, pokiaľ niečo nevyprovokuje v ľudstve zásadný obrat. Od tejto techniky by sme však rozhodne mali uchrániť malinké deti. Obrázkové e-booky a hry na smarfónoch nie sú pre ne najlepšou voľbou. Aj v spojitosti s prípravou na čítanie. Pri čítaní z počítačovej obrazovky sa nám redukuje porozumenie textu zhruba na dvadsať percent, lebo mozog ho spracováva iným spôsobom. Prebieha v ňom iný neurologický proces, než keď má pred sebou fyzicky dostupný text. Namiesto čítania stránky po riadkoch sa obraz akoby skenuje. To znamená, že čím viac pracuje s počítačom či smartfónom, tak tým viac sa uňho posilňuje práve tento typ procesu neurostimulácie. Jeden známy z Talianska prišiel s dcérou na prvú hodinu do prvej triedy. Bola to otvorená hodina. Učiteľka dala deťom nakresliť, čo zažili. Jeho dcéra začala ťukať do lavice. Zľakol sa a uvedomil si, že oni vlastne zabudli na to, že doma bola celý čas iba na tablete. Nikdy s ňou nekreslili. Vyzerá to absurdne. Nechcelo sa mi to ani veriť, ale ten známy bol z toho dosť zničený.

Boli ste na Novom Zélande, kde ste sa zúčastnili na 35. medzinárodnom kongrese IBBY. Mali ste možnosť nahliadnuť do miestneho školského systému?
Veľmi máličko. Nový Zéland je ostrovným multikulturálnym štátom. Fungovať v multikulturalizme nie je jednoduché. A práve oni sa prezentujú ako krajina, kde to funguje na vysokej úrovni. Prezentujú sa tiež ako krajina moderných technológií. Tento trend chceli zaviesť aj do vzdelávania. Pritom sa zistilo, že to nie je až také jednoduché. Najmä u detí, ktoré pochádzali z pôvodných kmeňových kultúr. Nevyhovovala im organizácia vyučovania cez počítač. Lepšie výsledky mali pri osobnom kontakte s učiteľom.

Nový Zéland je vlastne bývala kolónia, dnes súčasť Spojeného kráľovstva Veľkej Británie, v článku v *Bibiane 1/2017* uvádzate, že domorodci Maoriovia a Moriorivia môžu mať problém, keďže školský systém importoval knižky z Británie.
Ani jedno dieťa nemôže zdravo vyrastať, ak nemá korene so svojou domácou kultúrou. Globálne nastavený trh v nás niekedy vyvoláva opačný pocit. Odborníci z rôznych kultúr sveta však poukazujú na to, že globálne orientované myslenie nestačí a pre dieťa je dôležité mať hlboký kontakt s kultúrou svojho spoločenstva. Aj to v ňom vytvára pocit bezpečia, stimuluje v ňom, že niekam patrí, že „pretrvá“. Na Novom Zélande vám povedia, že dlho nemali vlastnú literatúru a súčasní autori pre deti vám vysvetlia, ako im v detskom veku prekážalo, že nemôžu čítať knihu, ktorá by vychádzala z ich vlastného prostredia. Povesti, legendy sú vzácny materiál, pretože nás učia o emocionalite nášho kolektívu. Do týchto príbehov si každý kolektív zašifroval životné stratégie, ktoré sú dôležité pre prežitie. Človek ich potrebuje počuť v kóde svojho spoločenstva. Z importovaných príbehov si totiž berie iný typ vnútorných podnetov. Preto tie cudzie dieťaťu pre zdravý vývoj celkom nepostačia.

V kanadskom Toronte existuje významná knižná zbierka IBBY o deťoch a pre deti so špeciálnymi potrebami. Kto bol jej iniciátorom?
To vám veľmi rada poviem, lebo by som ten „príbeh“ chcela dostať do povedomia našej kultúrnej verejnosti. Pokiaľ viem, je to jediná zbierka na svete, jej držiteľom je Medzinárodná únia pre detskú knihu IBBY. Každé dva roky nominujú členské štáty IBBY do súťaže Najlepšie knihy pre deti so špeciálnymi potrebami (Outstanding Books for Children With Disabilities). Sú to knižky, ktoré sú venované problematike deti so špeciálnymi potrebami, buď hovoria o ich probléme, sprístupňujú iným deťom ich svet, alebo sú to knihy, ktoré týmto deťom pomáhajú čítať (napríklad taktilné knihy pre deti s poruchami zraku). Komisia expertov zostaví víťaznú kolekciu, ktorá potom vo forme výstavy putuje po celom svete. V Torontskej knižnici sú všetky knihy (nielen víťazné) prístupné pre odbornú i širšiu verejnosť. To, čo chcem pripomenúť, je, že impulz k založeniu tejto fantastickej zbierky prišiel od nás, zo Slovenska. Jeho autorom bol Dušan Roll, jeden zo zakladateľov Bienále ilustrácií Bratislavy. Bol aj prezidentom slovenskej sekcie IBBY, roky pracoval vo výkonnom celosvetovom výbore IBBY a v rokoch 1986 – 90 bol aj jeho prezidentom.

Ako je to s literatúrou a jej možnosťami vplývať na násilné prejavy v spoločnosti?
Literatúra na to vždy vplývala. Po druhej svetovej vojne si ľudia uvedomili, že ak sa má zmeniť spoločnosť, aby sa neopakovali skúsenosti z hitlerovského Nemecka, tak sa má začať pracovať s deťmi a s čítaním. Aj preto bola založená IBBY. Kniha sama o sebe však celkom nestačí, ak deti nezažívajú aj teplo skutočných ľudských vzťahov.

Beáta Beláková

Foto *Fero Jablonovský*

Milý Tomáš, všetko najlepšie!

Kde bude, tam bude, za siedmimi šťastnými životmi, bude raz jedna krajina. A v tej krajine, nazvanej podľa jej zakladateľa Tomášovsko, budú žiť iba ľudia dobrí, slušní a žičliví, ľudia, ktorí budú vyzerať celkom, ale celkom obyčajne. A tí, čo do Tomášovska prídu s potrebou nenávidieť, sa hneď za hranicami zmenia. Totiž zafarbia sa farbou podľa toho, kam ich duša patrí, takže od prvej chvíle bude jasné, kto je bezfarebný, kto červený, kto hnedý, kto zelený. Tí, čo už všetky tieto odtiene vystriedali, budú na výstrahu blikať oranžovo. Obyvatelia Tomášovska budú od rána do večera čítať; od večera do rána o prečítanom diskutovať a niekedy medzi tým stihnú napísať zopár brilantných aforizmov. Namiesto do škôl sa bude chodiť do kaviarní, kde budú kaviarenskí inšpektori kontrolovať, či je kapučíno dostatočne krémové a štrúdľa primerane jemná. Ak zistia nedostatok, vinník bude okamžite odsúdený na trest počúvania vtipov Andera z Košíc, čím sa dosiahne to, že v Tomášovsku budú kapučíno i štrúdľa vždy lahodné. A pretože bude v Tomášovsku stále viac a viac dobrých, slušných a žičlivých ľudí, bude stále väčšie a väčšie, až sa zmení na kontinent – a potom, za siedmimi šťastnými životmi, bude celý svet Tomášovskom.

Milý Tomáš,
radšej končím, lebo začnem blikať tyrkysovo, čo v Tomášovsku bude farbou všetkých dojatých, sentimentálnych a akomak patetických gratulantov.

Všetko najlepšie!

Daniela Kapitáňová

jubilanti

od 27. apríla do 24. mája

27. 4. 1921 – **Pavel BRANKO**, filmový historik a teoretik, prekladateľ
27. 4. 1929 – **Slavo KALNÝ**, publicista, dramatik
27. 4. 1930 – **Ružena DVOŘÁKOVÁ-ŽIARANOVÁ**, prekladateľka
27. 4. 1945 – **Dušan ŠIMKO**, publicista, prozaik
28. 4. 1937 – **Juraj ANDRIČÍK**, básnik, autor kníh pre deti, prekladateľ
28. 4. 1954 – **Anna ONDREJKOVÁ**, poetka
29. 4. 1924 – **Magda TAKÁČOVÁ**, prekladateľka
29. 4. 1971 – **Roman MICHELKO**, esejista, publicista, vydavateľ
1. 5. 1930 – **Elena DZURILLOVÁ**, prozaička, prekladateľka
1. 5. 1949 – **Zlata MATLÁKOVÁ**, poetka, editorka
1. 5. 1964 – **Erik ONDREJIČKA**, básnik
2. 5. 1947 – **Peter ŠTILICHA**, básnik, rozhlasový dramatik, prekladateľ
2. 5. 1954 – **Miroslav HALÁS**, prozaik, dramatik
3. 5. 1941 – **Marián VANEK**, satirik, autor literatúry pre deti
3. 5. 1956 – **Rudolf JUROLEK**, básnik, publicista
4. 5. 1923 – **Richard MARSINA**, historik, autor literatúry faktu
4. 5. 1943 – **Helena DVOŘÁKOVÁ**, prozaička, publicistka
4. 5. 1978 – **Peter BILÝ**, básnik, prozaik, prekladateľ
5. 5. 1940 – **Elena SLOBODOVÁ**, literárna folkloristka
5. 5. 1960 – **Stanislava REPAR**, literárna vedkyňa, poetka, prozaička
6. 5. 1937 – **Sergej MAKARA**, básnik, prekladateľ
6. 5. 1943 – **Pavol STANISLAV**, básnik
6. 5. 1985 – **Tamara HERIBANOVÁ**, prozaička, publicistka
7. 5. 1968 – **Sabina FOJTÍKOVÁ**, poetka
8. 5. 1950 – **Ladislav ČÚZY**, literárny vedec a kritik
8. 5. 1966 – **Daša ČEJKOVÁ**, prozaička
8. 5. 1967 – **Vladimír BALLA**, prozaik
8. 5. 1976 – **Peter KUBICA**, básnik, prozaik, autor kníh pre deti a mládež
8. 5. 1986 – **Veronika SAVARIJOVÁ**, prozaička
10. 5. 1948 – **Beáta VARGOVÁ**, poetka
10. 5. 1951 – **Jozef JAKUBOVEC**, spisovateľ pre deti, básnik
11. 5. 1958 – **Ondrej KALAMÁR**, básnik, aforista
11. 5. 1962 – **Ľuboš SVETOŇ**, prozaik, literárny kritik
11. 5. 1967 – **Denisa FULMEKOVÁ**, prozaička, poetka, publicistka
12. 5. 1942 – **Jana ŠRÁMKOVÁ**, poetka, prozaička, autorka kníh pre deti a mládež
13. 5. 1935 – **Ján NAVRÁTIL**, básnik, spisovateľ pre deti a mládež
13. 5. 1937 – **Pavel DVOŘÁK**, prozaik, autor literatúry faktu a odbornej literatúry
13. 5. 1943 – **Vladimír HAVRILLA**, prozaik, scenárista
13. 5. 1948 – **Viliam JABLONICKÝ**, publicista, autor literatúry faktu
13. 5. 1969 – **Silvia ANTALÍKOVÁ**, prozaička
14. 5. 1977 – **Daniel GRÚŇ**, básnik
15. 5. 1943 – **Ivan HABAJ**, prozaik
15. 5. 1949 – **Božena ČAHOJOVÁ-BERNÁTOVÁ**, dramatička
16. 5. 1954 – **Nata HOSŤOVECKÁ**, poetka, prozaička, dramatička
16. 5. 1969 – **Júlia ČURILLOVÁ**, poetka
17. 5. 1977 – **Nóra RUŽIČKOVÁ**, poetka, výtvarníčka
18. 5. 1927 – **Vasiľ CHOMA**, literárny vedec, rusista
18. 5. 1929 – **Katarína HABOVŠTIAKOVÁ**, autorka pre deti a mládež, jazykovedkyňa
18. 5. 1964 – **Juraj ŠEBESTA**, prozaik, autor literatúry pre deti a mládež
20. 5. 1941 – **Karol WLACHOVSKÝ**, prekladateľ, kritik, editor
21. 5. 1938 – **Blažej BELÁK**, básnik, prozaik, publicista
22. 5. 1927 – **Vojtech KONDEL**, autor literatúry faktu, publicista
22. 5. 1937 – **Tomáš JANOVIC**, básnik, scenárista, spisovateľ pre deti, prekladateľ, textár, prozaik
22. 5. 1944 – **Marta ŠURINOVÁ**, autorka literatúry faktu
22. 5. 1955 – **Viktor MAŤUGA-SIMMER**, prozaik, esejista
22. 5. 1957 – **Števa OPREMČÁKOVÁ**, prozaička
22. 5. 1968 – **Róbert GÁL**, básnik, prozaik, esejista
22. 5. 1972 – **Nata SABOVÁ**, prozaička
23. 5. 1929 – **Ladislav SZALAY**, prozaik
23. 5. 1936 – **Ján PATARÁK**, prozaik
23. 5. 1962 – **Pavol WEISS,** prozaik, dramatik, prekladateľ
23. 5. 1971 – **Miloš JESENSKÝ**, autor literatúry faktu a sci-fi
24. 5. 1930 – **Michal A. KOVÁČ**, kultúrny a literárny historik, dramatik
24. 5. 1946 – **Štefan SUCHÝ**, prozaik, básnik
24. 5. 1960 – **René BÍLIK**, literárny vedec, publicista

Čítam si rozhovory s Brankom ako napínavý román

Zajtra sa zobudím a nie som mŕtvy – rozhovory o láske a sexe, o bohu a smrti, ale aj o Trumpovi a populačnej explózii / Iris Kopcsayová, Pavel Branko / Marenčin PT – Slovenský filmový ústav 2016

Vydavateľstvo Marenčin PT, ktoré je známe tým, že popri beletrii vydalo už celú plejádu kníh literatúry faktu (či na pomedzí faktu), a premyslene, a aj záslužne tak mapuje našu neoficiálnu históriu a osudy ľudí, ktorí ju tvorili, prichádza s ďalším výnimočným titulom: s knihou rozhovorov Iris Kopcsayovej s filmovým teoretikom, publicistom a prekladateľom Pavlom Brankom, ***Ráno sa zobudím a nie som mŕtvy***.

Foto *irk*

Foto *Peter Procházka*

Kniha vznikla v spolupráci so Slovenským filmovým ústavom v Bratislave a jej ironicky znejúci názov čitateľa v prvej chvíli možno tak trochu zaskočí (ako ostatne vždy, keď sa u nás otvorene hovorí o smrti) – kým si neuvedomí, že tento nestor slovenskej filmovej kritiky má už neuveriteľných deväťdesiatpäť rokov. A stále má na veci jasný, ba priam jasnozrivý názor, lebo stojí obomi nohami pevne na zemi a nemusí už nikomu nič dokazovať, najmä nie sebe…

Kostrbatý život

Je to človek s klasickým vzdelaním, ktorý vidí svet v hlbších súvislostiach: historických, politických a sociálnych – a stále sa živo zaujíma o vývoj našej spoločnosti. A krúti nad ním hlavou, nad tým, ako sa veci stále dookola opakujú a akí sme nepoučiteľní. Nikomu však nedáva návod na použitie, hovorí len a len za seba. Lebo integrovaný postoj a zrelú osobnosť si človek dokáže vybudovať len sám – zoči-voči vlastnému svedomiu.

Nerada hovorím, že má za sebou ťažký život, skôr by som povedala, že riadne kostrbatý, ako nakoniec mnohí ľudia jeho generácie: prežil niekoľko režimov, bol politicky prenasledovaný a väznený, prežil Mauthausen. A tak sa dostal do bodu, kde si už od žiadnej doby nedá len tak ľahko brnkať po nose. Nebojí sa vyjadriť svoj názor, aj keď nie je v zákryte s väčšinou a mnohí ho môžu označiť za „politicky nekorektný“. Nepripravuje si zadné vrátka (ako mnohí iní) na to, aby poľahky mohol zmeniť kabát, keď bude treba. A nebojí sa ani smrti, no využíva všetok čas, ktorý mu zostáva, aby nám ponúkol širší kontext udalostí, ktoré sa nás bezprostredne týkajú a vytiahol nás z našej pohodlnej, do seba uzavretej, populizmu nadšene načúvajúcej slovenskej pospolitosti. A v tom je úžasná vnútorná sloboda.

Nevyhýba sa intímnym otázkam

Podtitul knihy znie *rozhovory o láske a sexe, o bohu a smrti, ale aj o Trumpovi a populačnej explózii*. Aj na tom vidieť, že novinárka Iris Kopcsayová s Brankom vedie debaty na rôzne kultúrne, politické a filozofické témy, ako je viera v boha a ateizmus, farská republika, islam, slovenský nacionalizmus a český centralizmus, liberalizmus, migrácia a utečenecký problém v Európe a mnohé a ďalšie. Nemalo by zmysel citovať z nich a vytrhávať postoje pána Branka z kontextu ich podivuhodnej vzájomnej hry na pravdu. Lebo novinárka sa občas znovu a znovu pochybovačne pýta na to isté a snaží sa hlbšie preskúmať (väčšinou spoločensky tabuizované alebo príliš osobné) teritóriá jeho názorov. A pán Branko si tvrdohlavo stojí za svojím a nachádza vždy nové argumenty a príklady, pomocou ktorých dokáže svoje názory podporiť a vysvetliť. Nevyhýba sa ani takým intímnym otázkam, ako sú vernosť a manželstvo, monogamia, deti a rodina – otvorene dokáže hovoriť dokonca o svojom problematickom vzťahu k ženám.

Rozmýšľam nad tým, či je skutočne nevyhnutné prežiť vlastnú smrť a zostarnúť, aby sa človek odpútal sám od seba a vnímal svet v širších súvislostiach, aby nechal za sebou našepkávanie svojho vzdelaného či pragmatického rozumu a začal konečne vnímať srdcom… Čítam si Kopcsayovej rozhovory s pánom Brankom ako taký napínavý román, v ktorom sa čitateľ emocionálne stotožní so svojím hrdinom, a konfrontuje sa a rastie s ním a na konci nachádza vlastné katarzné poznanie. A je mu aj ľúto, že kniha už končí a nemôže okamžite chytiť do ruky jej druhý diel… Aj preto tak pevne dúfam, že ten ďalší diel osobných rozhovorov ešte len príde…

Zuzana Gindl-Tatárová

„Ty ma nechápeš, Arne. Pozri, ja som ten človek, ktorý sa dostal na ulicu a nevie, prečo je tam. Chodím od výkladu k výkladu, chcel by som to i to a neviem, čo by som chcel. Neviem sa rozhodnúť. Ulicou idú prúdy ľudstva, tie ma tlačia, neviem kam a nestarám sa o to. Je to veľmi smutné. Čo bude so mnou? Neviem, Arne. A nezaujíma ma to.“

O zbytočnosti ľudí

Človek na ulici / Ivan Horváth / Ikar 2017

Nejeden skúsený čitateľ sa rád vracia ku knižkám, ktoré už raz čítal a nezabudol na ne. Ak sa tak stáva, tak je to dôkaz toho, že ich interpretačná potencia stále pretrváva. Svoj pôvab nestratila ani knižka, ktorá vyšla po prvýkrát v roku 1928 v *Edícii mladých slovenských autorov* (edíciu viedol Ján Smrek) – svojrázny text Ivana Horvátha ***Človek na ulici***. V novom vydaní je doplnený štúdiou Jany Kuzmíkovej.

Prvú časť knižky tvorí celok s názvom *Bratia Jurgovci*, skladajúci sa z piatich akoby samostatne existujúcich noviel, ktoré sa dajú čítať individuálne, spolu však dostávajú novú obsahovú dimenziu – z dnešného žánrového pohľadu by sme takýto koncept mohli označiť aj pojmom román. Knižka však okrem tejto expresionizmom poznačenej prózy obsahuje aj druhý text s názvom *Laco a Bratislava*, ktorý má poetologicky iný charakter. Azda by sme mohli povedať, že je to jedna z najimpresionistickejších próz slovenskej literatúry.

Obe časti tvoria akýsi ambivalentný celok, metaforicky naznačujúci obrysy existencie človeka žijúceho v minulom storočí. Pocitový svet postáv je však blízky aj súčasníkovi. Prvá časť variuje motív individuálneho osamotenia, ale zároveň naznačuje túžbu človeka po harmónii, ktorá je častokrát takmer nedosiahnuteľná. Druhá časť *Laco a Bratislava* má inú atmosféru. Je to próza radosti, oslava mladosti, lásky a – čo bolo v tom čase pre slovenskú literatúru určite nové – očarenia zo života v meste, konkrétne v Bratislave.

V strede záujmu Ivana Horvátha je v prvom rade individuálny človek.

Varianty osamelosti

Slovenská literatúra sa v treťom decéniu minulého storočia výrazne zmodernizovala – poetologicky i tematicky. Zmenila svoju problémovosť, ale, čo bolo takmer konštantné, veľmi často tematizovala sociálne problémy – Ivan Horváth však vytvoril prózy, v ktorých tento úplne absentuje. Existenčné problémy jeho postáv akoby neexistovali.

Prvú časť prvého cyklu tvorí *Rozprávka o Jánovi Jurgovi*. Je to rozprávanie o „vyhoretom“ človeku, ktorý však psychicky nerezignuje, ale odchádza z mesta na dedinu a žije v prírode. Nerobí vlastne nič, žije ako pustovník, len vníma okolie a užíva si samotu. Po čase však stretáva ženu, ktorá ho citovo vzruší, ale nevie s ňou nadviazať kontakt. Ide o poetickú prózu, s výrazne oslabenou dejovosťou. Jánov návrat do mesta nenaznačuje vlastne nič, len túžbu stretnúť sa s onou ženou.

V časti *Tulák Tomáš Jurga* sa tematizuje druhý variant ľudského osamotenia. Tomáš je maliar, je neustále v pohybe, ale nenachádza zmysel svojho života. Nikdy nič nedokončí. Žije najmä spomienkami. Stretáva sa so ženami, ale aj tieto vzťahy majú len krátke trvanie. Tomášov životný rytmus ovplyvňuje jeseň, ktorá v ňom spôsobuje nepokoj a túžbu za diaľkami. Existenčne ho zabezpečuje brat Arne, hospodár na rodinnom majetku, žijúci v atmosfére tradícií v zdedenej rodinnej kúrii.

Postavy „príbehov“ nie sú detailne (realisticky) psychologicky prekreslené. Naznačené sú najmä ich pocity. Vzťahy medzi nimi sú vzdušné, čo umožňuje aj dnešnému čitateľovi ich interpretačne dotvárať. Tretia časť cyklu má názov *Svadba Arneho Jurgu*. Arne je introvert milujúci sudcovu dcéru Oľgu. Svoje city k nej však nedokáže explicitne vysloviť. Problémom je najmä fakt, že Oľga milovala Tomáša, ktorý ju však opustil. Horváth vo svojich prácach neraz komplikoval citový život svojich postáv vytváraním trojuholníkov, pričom dve z postáv viazali pokrvné putá. Tomáš sa napokon s Oľgou zosobášil – svadba ale nebola happyendom, Horváth ňou vytvoril priestor pre prekvapujúcu epizódu.

Život si ide svojou cestou

V zdanlivom kontrapunkte k charakterom troch bratov je príbeh *Dve ženy Petra Jurgu*. Peter veľa pije a ženy má len „na zábavu“ – tento životný štýl je však reakciou na jeho samotu. Na rozdiel od bratov je to individualista, ktorý narušil aj súrodenecké vzťahy. Jeho život končí tragicky – zabije ho jedna z mileniek, keď ju chce opustiť.

Piatej časti *Človek na ulici* dominujú taktiež city postáv. Charaktery sa nemenia, predsa sa však osudy troch bratov do určitej miery harmonizovali. V centre tohto príbehu je psychologicky zvláštna situácia. Arne má dojem, že sa Tomáš trápi najmä preto, lebo opäť miluje Oľgu. Pošle svoju manželku Oľgu, aby ho išla „liečiť“. Napokon sa však všetko vyjasní. Oľga sa vracia k Arnemu, ktorý zisťuje, že sa predsa len mýlil. A život si ide ďalej svojou cestou.

Príbeh *Laco a Bratislava* je interpretačne bezproblémová próza, skutočný epický konflikt v nej vlastne absentuje. Laco, mladý muž po maturite, prichádza do Bratislavy študovať na vysokú školu. Je očarený mestom a najmä Želkou, dcérou otcovho priateľa. Príbeh sa odohráva v uvoľnenej atmosfére. Štylisticky aj atmosférou pripomína text nielen literárny impresionizmus, ale aj český poetizmus.

Horváthova knižka ***Človek na ulici*** nepatrí len do slovenskej literárnej histórie, môže byť aj príjemným čítaním pre mladších čitateľov.

Ladislav Čúzy

Foto *Radka Komžíková*

„Moje kroky v tejto ulici
sa ozývajú
v inej ulici
kde
počujem svoje kroky
idúce po tejto ulici
kde
Skutočná je iba hmla“

Hmla ako tkanivo sveta

Každodenný oheň / Octavio Paz / Preklad Ján Zambor / Skalná ruža 2017

Tvorbe mexického básnika, esejistu a profesionálnym zameraním diplomata Octavia Paza (1914 – 1998) bola v roku 1990 udelená Nobelova cena za literatúru „za rozhľadené písanie plné vášne, charakteristické zmyselnou inteligenciou a celistvým vnímaním ľudskosti“. Jeho poézia sa u nás knižne objavila v roku 1972 v edícii *kruh milovníkov poézie* pod názvom *Kde sa končí láska*, ďalšie Pazove básne nájdeme teraz v preklade Jána Zambora vo výbere ***Každodenný oheň***.

Kľúčový obraz ohňa nájdeme aj v tvorbe ďalšej veľkej postavy mexickej literatúry – Carlosa Fuentesa. V jeho románe *Najpriezračnejší kraj* (*La región más transparente*, 1958) figuruje postava so záhadným menom Ixca Cienfuegos, reprezentujúca ozvenu aztéckej civilizácie v novodobej mexickej kultúre – „priezvisko“ postavy Cienfuegos sa pritom dá preložiť ako „Sto ohňov“. *Najpriezračnejší kraj* je baladou o meste Mexiko, v lyrickej úvodnej pasáži sa v snahe o uchopenie identity mesta zbiehajú vo viachlase tradičné i moderné tendencie (tieto sú ďalej v románe reprezentované diapazónom rozličných postáv), vypovedajú však nakoniec o difúznej identite Mexika ako mesta a zrejme aj krajiny a aj národa. Veľmi podobne vyznievajú „mexické“ texty Octavia Paza, najmä básne *Ten istý čas* a *Sanildefonské nokturno*. Ján Zambor ich v doslove určuje ako simultánne texty, básnické pásma, v ktorých sa súbežne odvíja niekoľko motivicko-tematických línií. Autor tak aj v rovine výrazu smeruje k nemožnosti uchopiť identitu Mexika – pretože je zmiešaninou rozličných odlišných čiastkových identít –, v širšom rámci (čo je viditeľné na ploche celého výberu) ide o neuchopiteľnosť reality ako takej.

Čo je skutočné?

Veľa v tomto smere napovie báseň *Tu*: „Moje kroky v tejto ulici / sa ozývajú / v inej ulici / kde / počujem svoje kroky / idúce po tejto ulici / kde / Skutočná je iba hmla“ (s. 33). Paradox, v ktorom Paz vníma reálny priestor ako neskutočný a – trocha provokatívne – nám posúva myšlienku o skutočnosti hmly ako metonymie pre rozplývavú entitu, jav, ktorý nemá jasné kontúry a vzpiera sa chirurgicky presnému ohraničeniu, vedie čitateľa k téze pochybovania o realite ako takej a cez túto tézu ústi až do filozofickej otázky o samotnej podstate reality, teda: Čo je skutočné?

Octavio Paz ako diplomat precestoval veľký kus sveta – predsa však výsledkom toho, čo videl a zažil, v jeho poézii nie je (a práveže nemôže byť) akési nemenné poznanie. Naopak: jeho trpezlivé krúženie okolo témy a snaha o prístup z viacerých strán (podobne ako v maliarskom kubizme), neustále empirické zvažovanie, pokusy a omyly, ktoré nie sú vymazané a odhodené ako neúspech, ale podávané ako nevyhnutný krok (hoci aj len pred-krok) k uvedomeniu si vlastnej životnej skúsenosti.

Slovo nad hmotu

Najsilnejšou zbraňou básnika je, samozrejme, slovo. Paz aj básne o objektoch alebo entitách okolitého sveta transponuje do podoby písania o písaní, napríklad v tomto haiku: „Toto, čo vravím, / sú ledvaže tri riadky: / chyžka zo slabík“ (s. 74). Ide však ešte ďalej – podobne, ako niektoré mýty o stvorení sveta (z ktorých najznámejší je nám úvod do Jánovho evanjelia: „Na počiatku bolo Slovo…“) –, znaky (s. 58) a slabiky (s. 71) prirovnáva k semenám, z ktorých všetko klíči. Takže nie z jednotlivých aspektov reality sa vyčlenili označujúce znaky, ale práve naopak – tieto znaky sú zárodkami reality, majú moc realitu vytvárať. Slovo je tu v nadvláde nad hmotou – nebezpečie absolutizovania slova však Paz vníma tiež, jeho semioticky orientovaná tvorba teda ústi do skepsy voči označovacím a vyjadrovacím možnostiam ľudskej reči: „Hmatateľná myšlienka, / nehmatateľné / slovo: / poézia / sa pohybuje / medzi tým, čo je, / a tým, čo nie je“ (s. 73); „Slová sú mosty. / Sú to aj pasce, klietky, studne“ (s. 98); „Slová sú neisté / a hovoria neisté veci. / Ale nech hovoria to či ono, / hovoria nás“ (s. 100). Nič vo svete okolo nás teda nie je absolútne pevné (táto myšlienka je viditeľná aj cez motív premenlivosti kameňa).

Všetko okolo nás – ale aj my sami – akoby bolo tekuté: „noc plynie / mesto plynie / píšem na stránku čo plynie / uplývam so slovami čo uplývajú“ (s. 37), uplýva aj čas, ktorého bezrozmernosť (nikdy sa „neminie“, na rozdiel od vecí, javov, entít a slov) sa tu dá vnímať ako manifestácia chaosu, ako prvotné vody, do ktorých sa azda všetko pomaly navracia: „Zostane niečo ako chuť prázdna: / čas“ (s. 67); „Čas / požierajúci tváre a mená / a požierajúci sám seba. / Čas je maska bez tváre“ (s. 84). Otázka dialektiky chaosu a poriadku je tu teda nastolená vo viacerých rovinách: (ne)uchopiteľnosti identity miest (okrem Mexika aj iných – báseň *Hymna medzi zrúcaninami*), ľudí a reality ako takej; (ne)možnosti usporiadania jazykových, respektíve označovacích prvkov do organizovanej štruktúry, ktorá by nevykazovala prílišný počet výnimiek; (ne)definovateľnosti vzťahu k žene i ženy samotnej. Pazova poézia hľadania nastoľuje základné otázky o povahe a zmysle bytia, stávajúc sa tak možným pred-krokom do života.

Matúš Mikšík

Výber z tvorby nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Octavia Paza ***Každodenný oheň*** môžete získať zaslaním kupónu Skalná ruža na adresu redakcie.

KUPÓN » do **25. mája**

KUPÓN
SKALNÁ RUŽA

Foto *Matúš Zajac*

Foto *L. Finder*

Magenta

Zdvihne sa akoby naraz západný vietor
s nežným menom… zefiro… meno ako
pre serafína… spievajúceho Archanjela

všetko treba odložiť… ešte kvitnúce
geránie zdvihnúť pred prízemným
mrazom… odložiť polievaciu krhlu

zavrieť záhradný hydrant… obrať
rajčiny a papriku suché fazuľové
struky… horkasté vinohradnícke

broskyne… hrozno zo Chardinových
zátiší (visiace na drôtenom plote)
zavariť tvrdé zlaté duly (teraz by mi

tvoje pevné ruky pomohli objímať
ostré nože a krájať trpké ovocie)
rozmýšľam o diaľke a blízkosti

stávam sa ozvenou a priepasťou
prebývam tu (len ty cítiš čas
v mojom pulze) orechy začínajú

voňať a odlupovať sa (raz si pre
mňa jeden zelený rozpolil) ešte
kvitne drobný indigový pupenec

bolestne sa ovíja (extáza milencov
ostro ako kružidlom mi kreslíš
nechtami po chrbte)

napadnú mi čudné krásne slová
z okraja pamäti… sibírsky kosatec
Brunello di Montalcino

za oknom dážď… mokrý zlatohnedý
pes v izbe… jemná červená farba srdca
a ruža s takým istým okrajom

Ráno
za bielym obdĺžnikom okna prebehne
kôň so smutnou nahou jazdkyňou

troch Anjelov mi daj k hlave… Bože… môj…

19. 9. 2012

Štyri skupenstvá básne

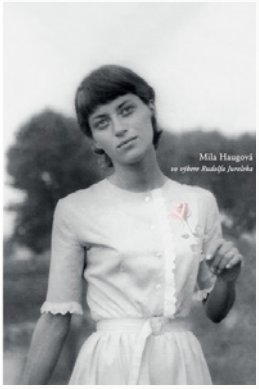

Mila Haugová (1942) je nielen naša najplodnejšia, ale aj najreflektovanejšia poetka. „Magenta“ by mohla byť jej farba: dôstojná, vášnivá, odvodená, krvavo temná (pri zrode aj zániku). Predznak spirituality, ku ktorej smerujú významové presahy jej poézie. Báseň *Magenta* nájdeme aj v knižke ***Mila Haugová vo výbere Rudolfa Juroleka***.

(1) Báseň je pomerne dlhá, napísaná voľným veršom v pravidelných trojveršiach, iba posledný verš vystupuje samostatne v pozícii veľmi osobného poetkinho resumé, možno prosby-závetu. Patrí k tým menej obvyklým textom, do ktorých autorka vťahuje každodenné reálie. Väčšinou sa u nej vyskytujú sporadicky, navyše, ihneď transformované na symbolickú látku. Haugová buduje básne zo svojich symbolických svetov. Po „zefire“ a „serafínovi“ (poetkine „krásne slová“) zaznie kľúčové konštatovanie: „všetko treba odložiť“. Príkaz, zmäkčený neurčitkom, odčlení úvodný, rozostrený vstup do básne od jej ozajstného pohybu, rozbehnutia. Sled reálií aj aktivít, ktorý nasleduje, nám priblíži záhradu, dom/ácnosť, jeseň i predvečer pred náhlou zmenou počasia, pečatenie priestorov, odchod, možno aj lúčenie. Ale aj tu, v spôsobe ich podania, predsa len nájdeme symboliku, ktorá je výrečná a spoluutvára najmä emočné ovzdušie básne; ak kvety, tak v prízemnom mraze, ak voda, tak uzamknutá, ak fazuľové struky, tak suché, ak broskyne, tak horkasté, ak hrozno, tak uchytené na (kontrastujúcom) drôtenom plote, ak ďalšie ovocie, tak trpké, vlastne zazimované. A ak muž, tak „pevnými rukami“ objímajúci ostré nože…

Ale muž tu nie je, len by sa zišiel (protagonistkin komentár: „rozmýšľam o diaľke a blízkosti“). A v plynutí básne – po zosumarizovaní povinností (a každodenných radostí), dotyku s ohlasujúcou sa jeseňou, búrkou, večerom, nocou, aj s celou tou nakopenou zodpovednosťou žien, ochrankýň (ducha i tela) záhrady a strážkyň domu – dochádza k nenásilnému, avšak viditeľnému obratu. Alebo skôr zastaveniu sa, poohliadnutiu a presunu (ťažiska básne) – k vnútornému dopovedávaniu, ktoré alternuje prostú, akoby evidujúcu a evidovanú realitu doterajšieho básnického zápisu. Vnímame zmenu pulzu i napätia, čítame zámenu vnútrobásňového priestoru i času.

(2) Táto iná „stopa“ (po slovinsky: sled) sa začne sebaoznačujúcim výrokom lyrickej protagonistky: „stávam sa ozvenou a priepasťou / prebývam tu“. Akoby prirodzená inventúra práce, povinností, onoho „musíš“, narazila na túžbu, prianie „rada by som“, ibaže osobný čas je neúprosný. Túžba ostáva sčasti nenaplnená, presnejšie, jej naplnenie k nám čoraz častejšie prichádza v podobe spomienky, predstavy, ozveny našich predchádzajúcich životov. Premena v básni zatiaľ nie je vyhrotená. Ešte

Mila Haugová vo výbere Rudolfa Juroleka /Mila Haugová / Doslov Michaela Jurovská / Skalná ruža 2017

Foto *Lucia Gardin*

v nej zavoňajú „orechy“ aj „indigový pupenec“, zo záhrady však medzitým postupujeme do vnútra domu. Spolu s protagonistkou sa uchyľujeme do izby, „za oknom dážď“, „zlatohnedý pes“ je „mokrý“; predstavujeme si ho, ako ešte pred chvíľou šantil vonku. Pohyb je teda vymedzený: zvonka dnu, zo zamestnávajúceho bytia k zamestnanému vedomiu, z práce v záhrade rovno do hlavy, mysle, predstavivosti, takisto plnej diania a znamení. Energie sa prekonfigurujú a keď sa v texte vrátime o kúsok späť, zistíme, že ju do iných polôh posunula, prelomila, zvrátila zmienka o (možnom) nápomocnom mužovi, jeho a jej (možnom) súžití v každodennom rytme života. Spínač-spona, ktorý do okruhu slov a ich významov zapojí iné svetlo – a iné tiene.

Básnický výjav hovoriaci o spoločnom (partnerskom?) konzervovaní dozretých plodov jesene. Bola to podvedomá náhoda, alebo vedomé zvýznamňovanie básnickej látky? Čítame: „len ty cítiš čas / v mojom pulze“. No zároveň vieme, že ten, kto získal túto výsadu (a prišiel o ňu?), v reálnom čase básne absentuje a hneď viacnásobne, ako pomocník, ako milenec, ako priateľ, spoločník a utešiteľ. Zátvorky sa v básni – zisťujeme – stávajú kľúčovými, do nich vytesnené obsahy paralelnými existenčnými, a už aj existenciálnymi pravdami. „Reálny“ časový sled sa trhá, kúskuje, rozpadáva a prestupuje ním iný sled, iná stopa… opäť v tom známom, pre Haugovú takom typickom symbolovom staccate. Kvitnúca rastlina – ako inak? – „bolestne sa ovíja“ a v pamäti privoláva (práveže!) bolestnú spomienku na voľakedajšiu, takisto ovíjavú „extázu milencov“. V poryve vášne azda tiež bolestnú: nechty zaryté do kože, kedysi dávno, vo vyzátvorkovanom časopriestore. (Opísať nekonečný kruh z pevného stredu.)

A potom takmer rituálne utíšenie, s „čudnými krásnymi slovami“ a hlboko odvnímanými predmetmi aj súvislosťami; „sibírsky kosatec“ (muž? jestvujúci aj nejestvujúci ako farba magenta?); temné purpurové víno (tekutá magenta?) – a žiadna frankovka, lež „Brunello di Montalcino“ (muž a žena kedysi za jedným stolom?); pes v izbe „zlatohnedý“, žiarivý (to spoľahlivé zvieraco-ľudské, čo domácim prejavuje blízkosť)… „Túžba ako vôľa“ (z básne *Terč*), kým vonku „za oknom dážď“. A v hlave, v duši, namiesto opísaného kruhu rovnako živé staccato… Chaotické, prerývané, a predsa, zdá sa, upokojujúce vytanutie vnútorných predstáv na mysli, lov detailov. Ruža na okraji „jemne červená“, celkom ako srdce, a možno aj roztúžené ženské pohlavie: symbolická ruža (ešte jeden dosah magenty? ona v sebe? vo svojom tele nedosiahnuteľnom bez lásky?).

Samota si hľadá svoj úkryt: v jazyku, všehomíre, v spomienke, ktorá podobne ako slová prichádza „z okraja pamäti“. Jej pričinením milosrdné (seba)vystúpenie z prázdnoty, (seba) vykúpenie – láskavé, nám dané, a predsa svojou „spomienkovou virtualitou“ v skrytosti možno aj znepokojujúce, zraňujúce. Stopa v stope, dva postupy v jednom. Dve vody po tom, čo sa zliali do jednej. Stečené, stenčené, nadstavené i sprieziačnené vnútorným zrakom.

(3) A ráno. Tretia frekvencia po opätovnom rozvidnení, keď ustanú večerné i nočné vzruchy a útlmy. Výjav ako z filmu. Ako z básne: jediný zhutnený obraz. Haugovej Ferlinghettiho „smutná nahá jazdkyňa“ na chrbte odviazaného koňa nie je ničím iným, než stelesnením tichého smútku (vystavenie „človeka s príbehom“ postupujúcej samote), kontextovo vizualizovaným i verbalizovaným ohlasom, záchvevom prežitého, jeho premietnutím za viečkami. Nostalgia, melanchólia, spomienka, no zároveň prihlásenie sa k dedičstvu, z ktorého poetka vyrastala svojou literatúrou i životom (Beatnici, agronómia/príroda, juh Slovenska, rozľahlé roviny s čriedami koní, ženské telo unášané životom, ponorené do života, naplnené životom). Mihnutie (sa) za oknom ako jeden ľudský život. Jedno mihnutie okom – a už je tu stmievanie. Zatmievanie. Pravdaže, nahá dvojníčka sa u Haugovej objavuje už predtým, napríklad (práve!) v zbierke *Dáma s jednorožcom*: „smutná nahá / jazdkyňa v medzerách medzi perom / a papierom“, vpisujúca sa do textu. Diskrétne pripomenutie životného behu, nezvratnosti, ale aj nehotovosti v polohách „medzi“ a „za“, tiež „pred“ a „po“… Je vari naše „teraz“ uchopiteľnejšie?

(Σ) A nakoniec verš, ktorý čitateľmi otrasie : testament : predsmrtný odkaz/prianie pozostalým. Pozostalému (jemu? Bohu?). Výlučný už svojím z radu vybočujúcim štruktúrnym umiestnením v záverečnom samostatnom verši. Sólo na život. Sólovanie v smrti: „troch Anjelov mi daj k hlave… Bože… môj…“ Ako to zariadiť (zinscenovať?), keď tu nebudem, keď ma vietor, možno vánok zefiro odveje, odnesie ku hviezdam? Trojbodkami prerývané obracanie sa na najvyššiu inštanciu v predtuche konca. V približovaní sa k vyústeniu. Do tmy, do svetla. V obave, v strachu, v dôvere. Báseň, ktorá sa začala odviatím dňa, ohlasovaním zmeny (dažďa), upratovaním sveta, končí sa odvievaním života, ohlasovaním smrti, úpenlivým odkazom/rozkazom/prosbou vyslanou do večnosti.

Prečo k hlave? A prečo troch Anjelov? Spolu s poetkou sa domnievame, že „príčinou krásy je duša“ (báseň *Cetonia aurata*). V nej sídli aj báseň, duša je prinajmenšom jej „ozvučná skriňa“, membrána, tichá „vývojka“. A duša? Kde (v nás) sídli duša? Hlavou sme svoji? Tvárou, obrátenou k iným, neschopnou pozrieť sa (bez sprostredkovania) na seba? V rodostrome zapísanom ako genetická retiazka do rozvetveného mozgu? Áno, tu sa uhniezďujeme a vysielame signály k srdcu, nie naopak. Možný je teda aj výklad: Trojnásobne ma ochráň, nedovoľ toľké (seba) umáranie. A čo sa týka numerickej hodnoty? Traja králi, tri sudičky, traja zhavranelí bratia… trikrát zaklope osud na pomyselné dvere… Ale možno treba hľadať dôvod tu na zemi, vo vzťahoch, ktoré pretrvávajú a napĺňajú „dušu“ poetky i jej alter-ega, prichádzajú za ňou i za nami, jej čitateľmi. Traja strážni Anjeli. Anjelky? Nechajme tajomné pôsobiť.

V každom prípade pri čítaní básne *Magenta* spolu s autorkou zakúšame čosi podobné závratu. Trikrát sa s nami báseň pootočí ako kaleidoskop, obrazce (stopy, útržky) sa poskladajú a zapadnú do seba v troch po/citových skupenstvách, na troch úrovniach vnútrobásňového deja. Vidíme lyrickú protagonistku a jej tri prelínajúce sa tváre, kým tá štvrtá, inventarizujúca vzdychom, jej už celkom nepatrí. „Bože… môj…“ Spomeniem si na Haugovej verš z inej básne: „Rastú mi tykadlá pre absolútne zúfalstvo.“ Cítime zmierenie, pripravenosť, ale aj úzkosť až zhrozenie z nepredstaviteľného: nebudem, odchádzam, bez vás…

Báseň je vystavaná tak, aby budúca definitíva plne kontrastovala s poetkinou otvorenou zaujatosťou životom. Vlastne sem skĺzne takmer nekontrolovane, jedným výdychom, doslova utonie v stone. A o to intenzívnejšie zarezonuje: pokojná (zdanlivo vecná) významová sieť náhle a účinne preladená do vypäto existenciálnej tóniny. Medzi riadky intenzívne zakúšanej smrteľnosti autorka pomyselne vtiahne – a jej protagonistka „zaspieva“ – onú „jedinú sladkú vysokú / lačnú slabiku“ (Ferlinghetti). Eros. Thanatos. „Spievajúci Archanjel“, motív z úvodných veršov, sa nám v záverečnom akorde básne ešte raz aluzívne pripomenie. Významové konce (a začiatky) sa v kruhu spoja. Podprahová symbolika vystúpi na premenlivý povrch (Haugovej) textového tela.

Stanislava Repar

Fotografia vznikla v kaviarni Vienna Cafe, v ktorej sa časť deja knihy odohráva.
Foto *Iris Kopcsayová*

Duchaplnou parou vpred!

Krásna strojvodkyňa, krutá vojvodkyňa / Pavel Vilikovský / Vydavateľstvo Slovart 2017

Názov knihy Pavla Vilikovského ***Krásna strojvodkyňa, krutá vojvodkyňa*** by mohol vnuknúť dojem, že ide o výber z doterajších poviedok (pripomeňme názov zbierky *Krutý strojvodca*) alebo že autor sa už opakuje. No keď do knihy nazrieme, zistíme, že ide o nový text – nazvime ho, keďže je nový, novelou – a keď sa do nej začítame, zistíme, že Vilikovský sa naozaj opakuje. Dodajme, že našťastie – lebo keď Vilikovský robí to isté, nie je to to isté. Má síce svoje témy, ku ktorým sa vracia – a za tie roky sa ich nazbierala pestrá vzorka –, no zároveň vždy, priamo či nepriamo, reaguje na skutočnosť, ktorá sa neúprosne mení. To ho núti ísť s duchom času, čiže byť ešte krutejší ako tento krutý svet.

Vilikovského krutosť však nie je len intelektuálneho rázu (v podobe irónie, humoru, zlomyseľných bonmotov), on si ju – ako sa to teraz patrí – priam užíva! Kto z nás seniorov (lebo pozor, Vilikovský nepíše o mladých a pre mladých!) by si spolu s ním nevychutnal opisy dekadentných stareckých tiel, čiže tiel na úpadku? Koho by to zaujímalo aj z mladých, môže si výjav nájsť na s. 134 tejto knihy alebo ešte výdatnejšie na s. 73 – 84 knihy *Pes na ceste*, kde je istému vekovo neprimeranému aktu venovaná celá jedna neradostná kapitolka.

Na druhej strane treba priznať, že Vilikovský vychádza v ústrety aj väčšinovému, neprivilegovanému (ak vyšší vek považujeme za privilégium) čitateľovi a väčšinovej predstave krutosti: rozmlátená lebka v izbe č. 108 bratislavského hotela Marrauds, uškrtenie pri stolíku kaviarne na Obchodnej ulici a smrť po zrazení audinou pri Tatracentre – to je Bratislava dnešných dní, po akej prahne televízny divák. Pravda, televízneho diváka treba varovať, že kým sa k týmto obľúbeným aktom dostane, bude musieť prelúskať takmer celú knižku – a nakoniec ho autor aj tak dostane.

V knihe sa totiž nepátra po vrahovi, ale po tom, čo je skutočné a čo je prítomné. A tu treba povedať, že skutočnosť Vilikovského pátračom (lebo je ich viac) prichodí už celkom zneskutočnená a z obrovskej časovej rozlohy minulosti a budúcnosti, spomienok a snenia, je ako-tak skutočné iba „teraz“, ba len to kratučké „práve teraz“, ba ani to nie, lebo „kým naň ukážeme prstom, už sa pominulo“ (s. 174). Čudný to prézentizmus… Prézentizmus mladých býva hedonický (tak aj u mladého Vilikovského), prézentizmus starých by mal byť filozofický, či presnejšie (tak aj u Vilikovského) stoický. Čo iné ostáva, ako byť stoikom zoči-voči faktu, že čas nepostojí? Márny je tu každý príbeh, veď – ako sa v knihe opakovane cituje z Hemingwaya – „všetky príbehy, ak sa rozprávajú dosť dlho, sa končia smrťou“ (s. 182).

A pritom pre milovníkov príbehov sa kniha začína sľubne. Ivan pracuje ako reklamný odrbávač (v branži tomu hovoria kreatívec), má manželku Andreu, o ktorej – ako sa nazdáva – vie všetko, takže my sa o nej nedozvieme takmer nič, prihodí sa mu aj nevera, ale taká nenadšená, nevervná nevera po vilikovskovsky, svojho nepriebojného syna vodí na karate, aby ho pripravil na život v rozvinutej kapitalistickej spoločnosti, možno má aj podarenejšieho syna z predmanželského styku, ale to sa mu/nám už nepodarí zistiť, lebo príbeh je v polovičke knihy uťatý, veď „koho by to zaujímalo“ (s. 98).

Mňa by zaujímalo, prečo Vilikovský tento príbeh náhle opustil a rozvinul dva nové. Literárnovední pátrači na to iste prídu, zatiaľ si

predstavujem, že ide o vrtoch virtuóza – majster tesár sa zaťal a povedal si, že kašle na čitateľské očakávania a potreby a že keď už treba vychádzať v ústrety, tak sebe samému. Ísť sám sebe naproti, to bez rozdvojenia nejde, preto si v knihe rozdvojenosti postáv aj nadostač užijeme, no to sú len žartovné okolnosti smutného príbehu o nemožnosti vrátiť sa do minulosti. Lebo tam sa chodí k sebe samému…

Ľahšie je vrátiť sa k Ivanovi, ten sa v texte ešte mihne, no už ako Ivan skutočný, ktorý sa v knihe spoznal a chce autora žalovať, vlastne nie autora, ale fyzickú osobu, „platiča daní", lebo autor je autorom, len keď píše, inak v bežnom živote je obyčajný občan, teda Obyčan, ktorý autora aj trochu, ba veľmi nenávidí, lebo kvôli nemu, autorovi, musí „ustavične zbierať materiál" (s. 175), byť „snímačom okolitého sveta" i samého seba, musí sa „uvedomovať a pozorovať sa, a na vlastný život mu už nezostáva čas" (s. 174).

Kto by sa v tom vyznal, nechápavý Ivan rozhodne nie, veď aj ten „skutočný" Ivan je iba Ivan „myslený". Pre milovníkov príbehov je však dôležité, že po porade s právnikom žalobu nepodá – a pre metafyzikov to, čo do Obyčana hustí autor, citujúc Hegla: „Sebauvedomenie je najprv jednoduchým bytím pre seba, ktoré je si seberovné tým, že zo seba všetko iné vylučuje. Jeho podstatou a absolútnym predmetom je mu j-a, a v tejto bezprostrednosti či v tomto bytí svojho bytia pre seba je jed-not-li-vi-nou" (s. 175). No nezaškrtili by ste ho?

Aj na to dôjde, ale najprv si prečítame dva príbehy. Ten prvý je o titulnej krásnej strojvodkyni/krutej vojvodkyni, príbeh dužinatý a prsnatý (milovníci filmov si môžu spomenúť na Tarantina, milovníci Vilikovského na *Večnezeleného*) – nevytárame ho tu, stačí, keď povieme, že kto má rád roztatáreného Vilikovského, príde si na svoje. No a ten ďalší, hlavný, nie je vlastne príbehom, iba radom výjavov z manželského života Obyčana, nášho súčasníka.

O Vilikovskom možno povedať, že píše dva druhy textov: jedny sú excentrické, druhé koncentrické. Niekedy sú podelené do samostatných kníh, inokedy susedia či rovno sa prelínajú v jednej – čo je aj náš prípad. V tom prvom type ho fascinujú nehlboké bytosti s plytko zakoreneným zlom v sebe, ktorému sa poddávajú, robiac si tak dobre a zároveň vychádzajúc v ústrety spoločenskej objednávke. Lebo človek je od prírody plytko zlý a ľudstvo je „od spoločnosti" zlé hlboko. Alebo to tak nie je, len sa niečo pokazilo, vykĺbilo, zbláznilo – a „vykĺbený" text to ukazuje v plnej a zvrátenej nahote. Ľudstvo si píli konár, na ktorom sedí, a je mu dobre.

V druhom type textov vstupuje do hry, ako vraví Peter Zajac, autobiografická pamäť. Vlastne nie do hry, lebo tu už nejde o hru, ale o život, ten jeden jediný, náš i tých druhých, našich blízkych, každý ho má len raz a literatúra je fiktívnym nachádzaním strateného času, afektívnym splynutím pisateľa s (vlastným) bytím. Toto sú veci natoľko dôležité a intímne, že je ťažko, ba priam nedá sa o nich priamo hovoriť. A o čom sa nedá hovoriť, o tom treba konverzovať. Brilantné Vilikovského „konverzačky" sú väčšinou „o tom", pravda, nehovoriac „o tom". Koľko len súcitu, aká ťarcha ľútosti musí byť uľahčovaná cynickým Obyčanovým prirovnaním vlastnej manželky k almare! Prozaik Vilikovský to ľudské zvecňuje, aby nebolo príliš ľudským, lebo dnes, pravdaže, človečina smrdí.

Ani Vilikovského písanie dnes nemusí každému voňať, ba počujem už výroky znalcov, že píše stále o tom istom, že jeho spisovateľská mašinka je už uťahaná, nemá paru. Áno, píše o tom istom – ale o tom najmenej istom! Aj preto si myslím – ale koho by to zaujímalo – že Vilikovský u nás nemá páru.

Valér Mikula

Život je krátky, umenie dlhé

Môj nebeský kôň / Boris Mihalkovič / F. R. & G. 2016

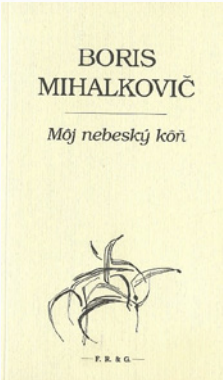

Básnik nás po piatich rokoch (*Slnko nad Modrou*, 2011) opäť pozýva do Modry. A hoci v novej knihe akosi cítiť „zber" (má podtitul *Básne z rokov 2010 – 2015*), percipient sa nesklame. Autor dokázal z už známeho prostredia opäť vyťažiť mnoho nového – pre seba i pre čitateľa. Všeličo sa totiž v živote Mihalkovičovho lyrického hrdinu zmenilo. Vertikálne sa posunuli generácie, mnohonásobne sa vystriedali ročné obdobia, pribudli spomienky, pretože lyrický subjekt sa ocitol v novom prostredí – doslova, respektíve v širších spoločenských podmienkach. Hlbšie sa ponára do spomienok, usiluje sa byť vyrovnaný s novými okolnosťami života. Prírodný, modranský priestor sa lyrickému hrdinovi zúžil do bytu na poschodí („Sám ako prst v byte na poschodí, // …záznamy pamäti svedčia // o nejakom plači, citovom súboji, / o štipke lásky, ktorá chýbala?"). Exteriér sa s istotou mení na interiér. Lyrický hrdina ťažšie znáša premenu, prechod do iného, technicky vyspelejšieho, ale chladného prostredia, kde len „rastlinnosť izbových kvetín dáva pomyslieť na lúku pred lesom". Pribúdajú nové reálie, také, ktoré v prírodnom prostredí boli skôr výnimkou.

Subjekt mapuje atmosféru, nevyslovené vzťahy medzi blízkymi najužšieho spoločenstva – rodiny. Ticho. Len neživé veci (práčka, počítač…) ožívajú. Lyrický hrdina by chcel hovoriť o láske, o vzťahoch, uskutočňovať ich, ale všetko mlčí, iba veci pracujú. Vsugerúva si spokojnosť s novým prostredím – s bytovkou namiesto modranskej prírody. („Dobre je mať svoje miesto, / odkiaľ ťa nik len tak nevystrnadí"). Pocity uzamknutosti mestského prostredia oproti tomu vidieckemu, prírodnému sa usiluje zvládať statočne. („Čo mi chýba v tomto byte? […] v tomto byte mám veľký kus sveta"). Ešte silnejšia je konfrontácia s veľkým mestom (Londýn) – „Drozdy tu trocha inak kričia / v záhradách".

Protikladnosť prírodného a urbánneho je len jedna dôležitá rovina v tejto Mihalkovičovej poézii. Tá druhá sa začína už interesantným nástupom do staronového prostredia Modry hneď v prvých veršoch zbierky (báseň *Mestský had*). V útrobách mesta (nasýteného hada) vníma generácie jeho obyvateľov v istej gradácii (prvé nemotorné kroky; istá gazdovská chôdza; motkavé šuchtanie stareckých nôh). Lyrický subjekt sa zakomponováva do tejto reťaze spomienkou na svoje detstvo a matku („To, čo vidím, prepadá sa do mňa / vo veľkých, zadúšavých hltoch."). Jemne sa dotýka svojho okolia, prírody, spomienky sú zväčša pozitívne, príjemné („Keď sa na mňa usmeješ – / ako keď sme sa stretli po prvýkrát –"). Pri jemných, najmä rodinných, spomienkových motívoch prichodí čitateľovi na um Seifertova *Maminka* (báseň *Moje babičky*: „Na moje babičky myslievam, / keď sa odstrkuje láska, / keď so svätými vecami z detstva / osamiem a keď rátam, / či som sa im nespreneveril.") Tu, v tejto druhej časti zbierky (prvá má názov *Sólo pre violončelo*) – *Nanebovstúpenie Modry* – sú prítomné neustále návraty z príjemných, »

» dávnych chvíľ (detstva a mladosti) do súčasnej reality (starnutie), čo súvisí s vekom človeka: lyrický hrdina si s nostalgiou vybavuje napríklad okamihy z detstva, prvú platonickú lásku; vianočný čas v detstve. Asociácie a spomienky na minulosť sú v tretej časti (*Nedeľné vešpery*) o to silnejšie, že sa vytvárajú v inom prostredí, než v akom ich lyrický subjekt zažíval. Krásne, príjemné chvíle nie sú teda prítomnosťou, ale iba spomienkami. Autor sa tu dostáva až po prah sentimentu, ale neprekročí ho – zostáva len jemnosť vo vyjadreniach.

V týchto Mihalkovičových veršoch možno nájsť ešte jeden systém v stvárňovaní skutočnosti – je to viacnásobná chronológia ročných období – jar prináša lyrickému hrdinovi opätovnú nádej (vyberať priesady; strecha nepremokla), v lete ovocie na stromoch ťarchavie; babiemu letu odzvonilo, a tak ďalej. Lyrický subjekt je pokorný pred všetkými zákonitosťami života, pred neodvrátiteľným pribúdaním času. Jemnosť jeho postoja miestami vyúsi do básní, ktoré majú formu modlitby (napríklad *Modlitba za lásku*). Okrem tejto formy nájdeme v zbierke, osobitne v jej prvej časti, poéziu s epikou, malými prírodnými a rodinnými príbehmi a pomerne časté náboženské, biblické motívy na celej ploche knihy. Boh ako istota, ktorá je všade, je prítomná skryto i otvorene v prevažnej časti básní. („A v samom strede veľkej premeny sveta / je tvoje srdce, prijímajúce nové dáta / a Božiu prítomnosť cítiš v ňom / i všade navôkol.“)

Báseň rovnomenná s názvom celej zbierky – *Môj nebeský kôň* (dokonca v dvoch variantoch) – je nosná z hľadiska myšlienkového, no aj z pozície pocitov lyrického hrdinu. Je postavená na metonymii, alegórii i symbole. „Môj kôň nie je z tohto sveta, / zrodil sa kedysi z Veľkého tresku […] Som jeho dieťa a má ma rád.“ Problematikou a veľmi podobnou témou na ňu nadväzuje báseň *Slovo a bytie*. „Stačilo by mi bytie / jednoduché, všedné a obyčajné, / lebo práve vo všednosti a obyčajnosti / sú prítomné fascinujúce sily života, / je v nich slovo – znak hĺbky / tisícok generácií, slovo-kameň, / slovo-láska i slovo-ortieľ.“

Poézia Borisa Mihalkoviča je veľmi príjemná, dá sa s ňou stotožniť, možno sa k nej vracať, zaujmú mnohé sentencie i dômyselne vkomponované biblické pravdy. A hoci neoplýva nadmierou metafor, je esteticky príťažlivá a účinná.

Gabriela Rakúsová

Idea verzus remeslo

Úvod do teórie chaosu / Jana Plauchová / Artis Omnis 2016

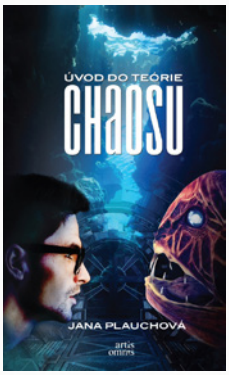

Ženy v domácej fantastike by sme zrátali na prstoch jednej ruky. Hlavne tie, ktoré sa dostali do širšieho povedomia vo fandome. Jednou takou ženou je Jana Plauchová – mladá, vzdelaná pracovníčka žiarskej hvezdárne. Sci-fi využíva tak, ako mnoho autorov v jeho histórii; ktorým žáner slúži ako priestor na ich myšlienkové experimenty. Nastolia problém a svojich hrdinov spolu s čitateľom vedú k riešeniu. Plauchovú v jej tretej knihe, ***Úvod do teórie chaosu***, zaujíma, aké by to bolo, keby sa paralelné svety prelínali (a ako to dosiahnuť).

Už z daného problému vidíme, že sa pohybujeme v subžánri technotrileru. Jadrom problému i konfliktu je technológia, ktorá sa vymkla kontrole. U Plauchovej to nie je nič nové. I jej predchádzajúci román *Večnosť omylov* spadal do tejto kategórie. V ňom sme sledovali Dereka Watsona, rozvedeného chlapíka so sklonmi k alkoholizmu, vyšetrujúceho haváriu vesmírnej lode. Pri tom sa zapletie do tajných vládnych experimentov, aby nakoniec vstúpil do veľkého neznáma a problém vyriešil priamo pri koreni.

V ***Teórii*** čitateľ prežíva dobrodružstvá morského záchranára Peta Murraya, ktorý je rozvedený, má sklony k alkoholizmu a vyšetruje haváriu vesmírnej lode. Cestou natrafí na utajované vedecké pokusy a na konci sa vydá do veľkého neznáma, aby vyriešil problém priamo pri jeho koreni. Tu však podobnosti nekončia! ***Teória*** nie je taký istý román ako *Večnosť*, no isté opakujúce sa autorské postupy v nich ľahko identifikujeme. Spolu s opakujúcimi sa chybami. Ale najskôr ku kladom – aj tých je dosť.

Plauchová má dobré nápady. Hromadu dobrých nápadov, predstáv, zaujímavých scén i celkom slušnú schopnosť vystavať príbeh, či podávať záhadu. To sú jej silné stránky. Sama je vedkyňa, molekulárna biologička, fyzika a astronómia sú skôr jej koníčky, avšak i tým sa venuje s nesmiernou vášňou. Umne dokáže prepájať fakty s fikciou pre potreby príbehu, vytvárajúc realistický a uveriteľný základ pre sci-fi zápletku. Tie sú experimentmi, úvahami „čo by bolo, keby?“ Táto otázka je základom žánru a odtiaľto pochádzajú najzaujímavejšie časti Plauchovej kníh. Vo *Večnosti omylov* dokonca samotná záhada, jej vyšetrovanie a príbeh okolo havárie raketoplánu prekryli negatívne dojmy z rozťahaného rozprávania a plochých nezaujímavých charakterov.

Aj to dobré, aj to zlé, preniesla i do svojej ďalšej knihy – opäť sa stretávame v podstate s plochými charaktermi. Hlavný hrdina je síce ozvláštnený svojou fóbiou z hĺbok (čo je pre morského záchranára trochu nepraktické, no vytvára to slušnú motiváciu), ale ostatné postavy sa dajú zhrnúť v podstate jedným výrazom: tajomný vedec, kráska, láska, zloduch… Navyše je ich zbytočne veľa, mnohé do deja výraznejšie nezasiahnu a v poslednej tretine knihy ani nie sú potrebné. Čitateľ v nich môže mať chaos, čo nie je dobrá správa.

Ďalším negatívom je dĺžka knihy. Má vyše 400 strán, ale bez problémov by zniesla polovičnú dĺžku a nič by sa z nej nestratilo. Text je totiž preplnený zbytočnými popismi a informáciami. Hrdina sa ocitá v niečom, čo pripomína časovú slučku, takže opakovanie niektorých vecí je nevyhnutné, ale pri čítaní nadobudnete pocit, že sa zbytočne často opakuje úplne všetko. Prípadne autorka cíti potrebu vysvetľovať niektoré mechanizmy (napríklad fungovanie jadrového reaktora) príliš dopodrobna, hoci si to príbeh nevyžaduje. Plauchová nemá cit pre tempo a popisy či expozície ho často narušajú. Prichádzajú v tej najnevhodnejšej chvíli: v dramatickej situácii s „tikajúcimi hodinami“. Autorka sa to snaží nejako ospravedlniť, ale na tom, že knihu príšerne spomaľuje a nabúrava napätie (hlavne vo finále) nič nezmení. Pripočítajte si k tomu mnohé umelo pôsobiace scény či nevyužité klišé (ktoré bežne slúži ako „nekreatívna“ skratka, v knihe má však presne opačný efekt) a dostanete približnú predstavu o tom, v čom tkvie problém knihy.

Úvod do teórie chaosu sa nečíta ľahko. Nie preto, že by bol náročný. Plauchová má veľa skvelých nápadov, slušnú predstavivosť a vie vybudovať zápletku. Nevie však narábať s postavami, s tempom a hlavne s informáciami. Nemá cit pre to, čo sa do textu hodí, a čo je už navyše. Práve preto sa číta ťažko – pre množstvo zbytočného textu, ktoré pochováva príbeh i napätie.

Svoj fanklub autorka už má. Čitatelia si ju obľúbili práve kvôli jej nápadom a schopnosti

podávať vedecké fakty. Myšlienka a nápad však nevytvoria dobrú knihu, pokiaľ autor neovláda remeslo. Plauchová ho ešte neovláda. Možno raz bude, vlastne dúfam, že raz bude, lebo potom to bude parádne čítanie. Kým však ten deň nastane, bude sa musieť naučiť škrtať. Najlepšie pre ňu by bolo, keby teraz, po troch románoch, napísala zbierku poviedok.

Ak sa po ***Úvode do teórie chaosu*** rozhodnete siahnuť, nikto vám to nebude mať za zlé. Kniha má skvelé momenty, sú však pochované pod textovou burinou. Ozbrojte sa teda trpezlivosťou. Budete ju potrebovať.

Juraj Búry

Nová odroda hrdinov

Svet podľa Filka / Martin Filko / Zostavili Martin Dubéci, Asena Filková, Filip Obradovič a Andrej Svorenčík / Vydavateľstvo Slovart 2016

Štátni úradníci nezvyknú byť centrálnymi postavami kníh. Vlastne občas áno – keď zlyhajú, okrádajú štát, zapletú sa s mafiou alebo vymyslia inú neprávosť, ktorou sa neslávne preslávia. Martin Filko je, našťastie, iný prípad. V čase tragickej smrti bol hlavným ekonómom a riaditeľom Inštitútu finančnej politiky na Ministerstve financií a ***Svet podľa Filka*** je primeranou a dôstojnou knižnou spomienkou na vzdelaného, inšpiratívneho a nekonformného človeka.

Kniha je zbierkou niekoľkých reflexií od Filkových blízkych priateľov, spolupracovníkov a príbuzných, prevažnú časť však tvoria jeho texty – blogy, postrehy a analýzy, ktoré stihol publikovať v slovenských médiách. Nechýbajú rozhovory s ním, lebo Filko sa prirodzene vzhľadom na svoje aktivity médiám vyhýbať nemohol. A ani nechcel. Takto vzniká bohatý a viacvrstevný obraz odborníka, vzdelaného ekonóma a nadšeného reformátora ťažkopádneho systému.

Martin Filko v okruhu svojich kolegov a priateľov často rozprával príbeh o sicílskych prokurátoroch. Mladí prokurátori na Sicílii čelili v neskoršom povojnovom období veľkej dileme. Vedeli, že by úspešnú kariéru na bohatom severe „nespravili“, lebo im chýbali patričné konexie. A doma na juhu kariéra zasa závisela od ochoty spolčovať sa s mafiou. A to nechceli. Rozhodli sa, že budú mafiánov riadne vyšetrovať, a tak redukovať ich silu. Nenechali sa podplatiť a ich práca nakoniec slávila úspech. Došlo k rozbitiu starých mafiánskych štruktúr. Keď zabili jedného z nich, obyvatelia Palerma vyšli do ulíc. Do služby sa prihlásili ďalší, ktorí chceli v boji proti brutálnej mafii uspieť.

Filkov postoj bol v mnohom podobný. Nezvolil si ľahšiu možnosť sebarealizácie v cudzine alebo v súkromnom sektore. Nepožiadal ani o vstupenku do slovenskej politicko-oligarchickej elity. Vybral si na prvý pohľad tú najmenej atraktívnu cestu. Vedel, že pomery v štáte sa dajú meniť len zvnútra. Nemohol sa vyhnúť konfliktom na viacerých „frontoch“. V jednej skupine textov sa venuje úrovni (a, žiaľ, biede) slovenskej ekonomickej vedy, ktorá trpí izolovanosťou od sveta. Domnelí „experti“ si zasluhujú úvodzovky, lebo ekonómia sa v ich prevedení zvrháva na reklamnú činnosť v prospech svojho združenia. Tomu všetkému asistujú pohodlní novinári. Kvalite nepomáhajú ani vysoké školy.

Ďalším Filkovým rizikom bola ochota spolupracovať s politikmi. Je ťažké vnášať reč čísel a jasných analýz do prostredia, v ktorom je základnou objednávkou dopyt voličov a úspech vo voľbách. Všetky ostatné riziká a ťažkosti súviseli so životnou stratégiou mladého muža, ktorý investoval do svojho talentu svoj život, urobil si z neho záľubu a pokúsil sa „nakaziť“ aj ďalších. K tomu všetkému dokázal uveriť, že iniciatívny úradník dokáže presadiť užitočné veci napriek politickým tlakom a všeobecnej pasivite. S mladíckou drzosťou šiel po pokrytectve ekonomických analytikov a iných lenivcov, ktorých intelektuálna bieda pravidelne prispievala k úpadku štátu. Jeho „mudrovanie“ bolo v konečnom dôsledku praktické. Šlo o „hodnotu za peniaze“, a teda o rozumné a efektívne spravovanie krajiny.

Filkov publicistický štýl je čitateľsky príťažlivý. Najväčšou zbraňou je otvorenosť. Pokiaľ nemusí hrať na všetky strany, je dôrazný. Môže pomenovať veci bez okrás a manipulovania. K tomu pridáva nápaditosť, humor a ochotu oživiť suchopárnu ekonomickú vedu sloganmi z rockových hitov a presahmi do popkultúry.

Dôležité je to, že nejde len o publicistiku. Šikovných autorov šikovných textov je dosť, tento sa však do vecí naplno zaplietol. Cieľom nie je fanatická práca na akomsi fiktívnom HDP či nižšom rozpočtovom deficite, ale kvalitnejší, bohatší a ľahší život bežných ľudí. Toto je nový druh hrdinov. Chýba im pátos. Nie sú aktérmi dramatických príbehov súcich na sfilmovanie. Často sedia do neskorej noci v úradoch a musia sa boriť s grafmi a tabuľkami. Napriek takémuto nedostatku drámy sú pre demokraciu extrémne osožní. Posilňujú nádej, že svet môže byť napriek všetkým chaosom rozumne usporiadaný.

Ľubomír Jaško

Keď chlad v srdci prináša radosť

Ø / Michal Baláž / Spolok slovenských spisovateľov 2016

Edícia mladých slovenských autorov časopisu *Dotyky* predstavuje novinku na knižnom trhu. Vyšla koncom minulého roka a jej vydavateľskými garantmi sú Spolok slovenských spisovateľov a časopis SSS pre mladú literatúru a umenie *Dotyky*. V edícii zatiaľ vyšlo päť básnických zbierok z pier mladých autorov. Medzi jedného z nich patrí aj Michal Baláž, ktorý vyštudoval scenáristiku, dramaturgiu a hranú réžiu na Filmovej a televíznej fakulte VŠMU v Bratislave. Je spoluscenáristom a spolurežisérom filmu *True Štúr*, ktorý svojím zaujímavým grafickým spracovaním posunul vnímanie štúrovcov v našom povedomí na novú úroveň.

Jeho debutová básnická zbierka je pomenovaná po jednom písmenku nórskej abecedy **Ø**, no, ako sa autor vyjadril, vníma ho aj ako symbol nulovej hodnoty a tiež ako vlastný autoportrét. Zbierka je rozdelená do štyroch cyklov s príznačnými názvami *Ja vo svete*, *Svet vo mne*, *Ja v tebe* a *Ty vo mne*. Z prvého cyklu básní cítiť nielen chladné prostredie Nórska: „letisko v osle / neznáme tváre / stratené kufre / špinavé duše“ (s. 11), ale aj chlad vyvierajúci z pocitu samoty, ktorý preniká do srdca: „prázdna – len s mojou / osamelosťou v dvoch »

» / kufroch a dvoch dušiach“ (s. 12). Sám autor sa netají tým, že básne v prvej kapitole vznikali počas jeho polročného pobytu v Nórsku, kedy skúmal nielen prostredie tejto severskej krajiny, ale predovšetkým seba. Z veršov tak jasne cítiť melanchóliu, premiešanú s pocitom hľadania vlastného bytia v tomto obrovskom svete: „bolia ma ruky / bolia a pália / ako radiátor / hľadám spoj“ (s. 27).

Na kritiku súčasného sveta poukazuje Baláž vo svojom druhom cykle *Svet vo mne*. Zraniteľnosť strieda sarkazmus obalený istou dávkou drzého humoru, ktorý je najciteľnejší predovšetkým v básnikových prirovnaniach a metaforách, ako napríklad „keby môj penis vyzeral / vždy tak sviežo / ako pomelo z reklamy“ (s. 48), či „dostal som motýľom / po papuli / a z môjho ega / vyrástla ruža“ (s. 49). Prostredníctvom účinnej hry so slovom vytvára autor presvedčivé básnické obrazy, ktoré však v sebe okrem humorného nadhľadu nesú aj filozofické úvahy: „rozdiel medzi moderným zápasom o ľudské telo / je v spôsobe prijímania zodpovednosti za / vykonané rozhodnutia o vlastnom osude“ (s. 37).

Z predposledných cyklov *Ja v tebe* a *Ty vo mne* cítiť zmyselnosť a vzrušenie okorenené bolesťou, ktoré už odnepamäti charakterizuje vzťah medzi mužom a ženou: „medzi našimi kolenami / lietajú iskry a my / tupo pozeráme pred seba“ (s. 60), „šúchaš mi ho rukou / stláčaš a všakovako krútiš / no moje srdce je tvrdšie“ (s. 66). Sexuálne napätie tu však naráža na tvrdšieho súpera – lásku. Telesnosť, ako ju dobre poznáme zo života, je vnímaná prostredníctvom uspokojovania potrieb, no emócie, spojené s láskou, predstavujú v Balážovom ponímaní zdrvujúcu priepasť snov a nádejí: „chcel by som ťa poznať / ale iba povrchne / akékoľvek hlbšie / poznanie mi bráni / v bytí“ (s. 79). Bolesť z lásky sa tu nevníma ako niečo negatívne, práve naopak – vyvoláva pocit akejsi odovzdanosti, ktorá nemá nič spoločné s pocitmi človeka. Akoby boli človek a láska dvoma stenami, ktoré sa zrazia, no nepocítia následky, pretože si od seba držia odstup: „oddaj sa tomu chladu v srdciach / tej originálnej bolesti“ (s. 82).

Debutová zbierka **Ø** predstavuje portrét dospelého muža, ktorý hľadá odpovede na svoje otázky a ktorý na základe vlastných skúseností odkrýva príčiny fungovania sveta. Jednotlivé cykly sú medzi sebou vzájomne prepojené a čitateľ môže počas čítania nadobudnúť pocit, že chlad, s ktorým prišiel na začiatku knihy do styku, sa v každej ďalšej kapitole postupne roztápa. Je to hlboký ponor do duše človeka, ktorý sa so všetkým, čo naňho pôsobí, vyrovnáva svojským spôsobom. Práve nešťastné okamihy, chvíle samoty a boľavého srdca v ňom prebúdzajú silu a odhodlanie. Nepláva vo vodách smútku, on ten smútok schytí za vlasy a prikáže mu, aby ho odviedol na nepoznané miesta. Aby tak mohol pokračovať vo svojej ceste za hľadaním vlastnej duše. Toto hľadanie je plné pochybností, prchavých chvíľ šťastia, sarkazmu a zlomených sŕdc, ale nie je to práve to, čo každý z nás v tomto svete tak bytostne pociťuje? Vo všetkej jeho nahote?

Miroslava Košťálová

Rodinu straší čierny havran

Prekliatie / Roman Kulich / Marenčin PT 2016

Román s názvom ***Prekliatie*** sa žánrovo dotýka hranice medzi trilerom a hororom. Sála z neho temná a bezútešná atmosféra plná mysticizmu, majúca za úlohu čitateľa pohltiť a nepustiť až do poslednej strany. Ocitáme sa v rodinnej dráme – otec opustil rodinu a jeho manželka žije sama s tromi deťmi v dedinke Vlkolínec pri Ružomberku. Pravidelne ich navštevuje tajomný Havran – akýsi zmutovaný človek, ktorý im vraždí domáce zvieratá a najmä psychicky (ale aj fyzicky) ich terorizuje.

Po rokoch, keď deti dospejú, odídu od matky. Démon ich neopúšťa, objavuje sa dokonca v horšej forme – dcéra Darina totiž zisťuje, že má chuť na surové ľudské mäso, navyše nenávidí všetkých blízkych. Našťastie vie svoju temnú stránku ovládať, a tak zisťuje, čo sa s ňou deje a či sú na tom jej bratia a matka podobne.

Temný príbeh rodiny, ktorý vrcholí veľmi prekvapivým záverom, sa rozprestiera na viac ako dvesto stranách. Nachádzame sa v ňom v malebnej slovenskej prírode, najmä v pohorí Veľkej Fatry, navštívime ale aj Banskú Bystricu a Žilinu – kto dané lokality dobre pozná, bude sa pri čítaní cítiť ako doma.

Kniha je písaná z pohľadu rozprávača, väčšinou je hlavným protagonistom dcéra Darina, ale dej občas prechádza plynulo pod iných členov rodiny. Kapitoly sú len štyri, každá je dlhá, čo je v priamom kontraste k moderným trilerom, kde si autori vystačia s pár stranami.

Medzi klady ***Prekliatia*** možno zaradiť zaujímavý námet. Sú tu prítomné nadprirodzené javy, ale iba v takej miere, aby boli udalosti svojím spôsobom uveriteľné. Roman Kulich šikovne prirovnáva samotné prekliatie k už známej lekárskej diagnóze. Charaktery sú popísané realisticky, každý z nich má inú osobnosť. Matka je prísna a rešpektovaná, syn Tomáš je charizmatický, Richard je ten najšikovnejší a Darina problematická. Navyše sa povahovo vyvíjajú, čo je plus.

Negatív je tu, žiaľbohu, tiež dosť. Autorský štýl písania je príliš komplikovaný. Vety sú neprehľadné a súčasne sa tu často opakuje už povedané. Udalosti namiesto rozprávača nezriedka vysvetľuje postava, čo považujem za nelogické a zbytočné. Nie všetko musí byť podrobne rozriešené. V konečnom dôsledku toto pôsobí na čitateľa skôr rušivo. Dialógy zaváňajú umelinou a strojenosťou. Ide tak v podstate o najväčší zápor celého textu.

Prekliatie je treťou knihou Romana Kulicha (predtým *Požierač* a *Dr. Weiss*). Na kvalite knihy je to vidieť, dej je ucelený, bez zbytočných odbočiek a dáva vo výsledku zmysel. Je zrejmá kvalitná príprava a osnova. Stále je čo zlepšovať, najmä atmosféru. Dej je plný strašidelných prvkov, temnoty, ktorá má vydesiť. Nepustiť nikoho od čítania ani na krok. Na druhej strane to nefunguje tak, ako má. Problém rodiny Rúčkovcov ma nakoniec nezaujímal, na druhej strane som nemal ani nutkanie knihu prelistovať čo najrýchlejšie. Hlavný problém nakoniec vidím v spomínanom detailnom vysvetľovaní všetkého a v štýle vyjadrovania, ktoré nesedí do žánru trileru/hororu.

Knihu by som určite nezatracoval a stojí za to si ju prečítať, najmä tým, ktorí inklinujú k nadprirodzenu, prírode a rodinným problémom – a pri trampotách tejto famílie sú tie naše hneď o čosi drobnejšie a menej dôležité.

Jakub Pokorný

Rozprávka o raji pre dospelých

Kód 7. Koniec zla / Jozef Banáš / Ikar 2016

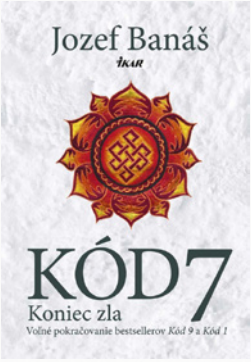

Vo veku kódov a šifier, kontroverzných čachrov a machrov od machrov konšpirácií i výrobcov najčastejšie digitálneho videošťastia a virtuálnej reality pochopiteľne aj literatúra čoraz častejšie čerpá z tohto obľúbeného obludného súdka. Slovenský spisovateľ Jozef Banáš kóduje, veselo značkuje aj vzdialené svetové priestranstvá neopomínajúc, že svet je možno aj gombička na gatiach potomkov kniežaťa Pribinu, zapĺňa ho modernými veriacimi Slovákmi. Nuž a má pravdu, či sme my horší od iných, či tiež našinci nemôžu byť protagonistami dejov, ktoré hýbu svetovými dejinami? Vari iba iné národy a národnosti smú mať svetové esá medzi osobnosťami, ktoré sa spomínajú v novších učebniciach dejín, kým tie staršie bazírovali na vládcoch a tyranoch (a ani tam sme zastúpenie nemali)?

Autor však pre svojich skalných nerozohráva iba túto jednu ilúziu. Hoci príbehov o šťastnej krajine, kde žijú šťastní ľudia, sa najmä tí starší napočúvali dosť, viera, ktorá aj hory prenáša, tlie v mnohých ľuďoch i keď nie zjavne, no permanentne. Veď čím si chudobný človek, oklamaný spoločnosťou, skrášli život, ak nie snívaním o tom, že azda predsa len kdesi na zemi jestvuje kút, kde ľudia žijú v šťastí, láske a mieri. Čo na tom, že vlastne v našom konzumnom ponímaní tiež v chudobe, aspoň sme si čajsi blízki. Tým Banášom ospevovaným miestom je Bhután. V našom ponímaní je to krajina oplývajúca medom a mliekom, i keď uvedené pochutiny je potrebné transponovať na tamojšie vychýrené čili a ryžu, krajina, kde ľuďom nechýba internet, televízia a už vôbec nie hry na tabletoch a smartfónoch, kde je večer nádherne tichý a na nebi nerušene žiaria myriady hviezd. Chudoba netratí ani na cti a navzájom si svorne pomáha.

Je len hŕstka pilotov, ktorí získali certifikát na bezpečné pristávanie na jedinom, strmými horami ohraničenom letisku tohto štátu neďaleko hlavného mesta. Kto ako turista túži priplachtiť do tejto krajiny, kde, ako domáci neustále radi oficiálne zdôrazňujú, opustili víziu hrubého národného produktu a budujú hrubé domáce šťastie, si riadne priplatí. Protagonisti Banášovho príbehu, aj tí slovenskí, sú však hosťami najvyšších vládnych miest, bhutánskeho kráľa Džigme Khesara.

Avšak takáto vízia, najmä ak sa úspešne šíri naprieč štátmi a spoločenstvami sveta, môže ohrozovať záujmy najbohatších ľudí a krajín našej Zeme, veď im, pochopiteľne, ide o zisky a s pomocou majetku o nadvládu nad zvyškom univerza. Ich záujmy zastupuje vojensko-politická organizácia žoldnierskeho razenia Global Power, ktorá sa do Bhutánu usiluje preniknúť vôbec nie turisticky, nie priateľsky, nie s otvorenými dlaňami, mysľami a v úcte k obyvateľom. Ako v skutočnej rozprávke, aj tu sú zloduchovia a veľzloduchovia zobrazení ako čiastočne nasprostastí zúriví trénovaní železní muži – a tak, ako povedzme v bondovkách, ani tu sa nevyžaduje psychologický rozbor osobnosti, stačí vedieť, že jediným motívom ich konania je túžba po moci a bohatstve (prípadne po najdrahšom koňaku).

Jozef Banáš všetky tieto ingrediencie a latentné antipatie a zvláštne príťažlivosti zmiešal s napätím, duchovnosťou budhizmu, lamaizmu, čiastočne aj hinduizmu, jogínskymi praktikami, ezoterikou i vlastným očarením východnou múdrosťou. V tomto duchu zaznejú aj mnohé eschatologické ponaučenia v radostnom či prinajmenšom v pokojne vďačnom štýle. Okrem samotného príbehu, v ktorom ide, ako inak, o všetko, rozumej o záchranu celého sveta, pred čitateľa autor predkladá aj akúsi mimovoľne vyprodukovanú edukačnú esenciálnu príručku východných učení, vstrebateľnú skrz kresťanské učenie v jeho rýdzej pôvodnej podobe. Opisy tajuplných miest a energií dodávajú knihe podobu skrutkovice DNA, mýtický a zároveň i exaktný tvar.

Profesionálne perfektne zvládnutá rozprávka pre dospelých, pohybujúca sa na pomedzí reality a košatej fikcie, má ambíciu obsadiť na dlhé týždne popredné priečky v rebríčku čítanosti. A to napriek tomu, že romantiky a problémov so spaľujúcou láskou, ako v najviac obchytaných ženských románoch, v ***Kóde 7***, ktorý je voľným pokračovaním bestsellerov *Kód 9* a *Kód 1*, v knihe vôbec niet. Napriek Banášovmu úsiliu vytvoriť v zmysle proklamovaných učení akúsi univerzálnu výpoveď – mužsko-žensko-detskú alebo mužsko-žensko-Božiu, dielo v čase tvorby absorbovalo do seba skôr mužské atribúty ako upriamenosť na technické detaily a podobne. To však patrí k osobitostiam románu, ktorým Banáš metafyzicky i fyzikálne v minulých dňoch zlo zlikvidoval. Daj Boh, nech je to pravda!!!

Ľuboš Svetoň

O armáde za Slovenského štátu

Slovenská armáda v druhej svetovej vojne / Tomáš Klubert / Vydavateľstvo Perfekt 2017

Socialistická historiografia sa z ideologických dôvodov vyhýbala viacerým témam. K tabu patril aj komplexný pohľad na vojnový Slovenský štát rokov 1939 – 1945. Až po roku 1989 sa niekoľkí historici pustili aj do ozrejmovania faktov z tejto doby. Jedným z takýchto slovenských historikov je Tomáš Klubert, ktorý po monografickom spracovaní bojov v Slovenskom národnom povstaní (*Obrnené jednotky v SNP*, 2008; *Smrť sa volala Schill*, 2014) obrátil svoju pozornosť na sčasti pole neorané, tentoraz na vznik, vývoj, činnosť a zánik Slovenskej armády z rokov 1939 – 1945. Bez zamlčovania faktov, bez ich prekrúcania, zosmiešňovania a spolitizovania.

Čitateľ dostáva do ruky precízne spracovaný text, začínajúci obdobím, kedy sa schyľovalo k vojne, pre ktoré je typická Mníchovská dohoda a Viedenská arbitráž. Nová situácia a najmä to, že slovenská armáda sa stala vazalom nemeckej armády, je obsahom kapitoly *Po boku Nemecka*. Z tejto udalosti potom vyplynulo veľa sprievodných javov, ako napríklad vstup Slovenska do vojny proti Sovietskemu zväzu a západným mocnostiam. Autor píše o činnosti a bojoch slovenskej Rýchlej divízie a Zaisťovacej divízie, ktoré operovali na Ukrajine a Kaukaze.

Inou témou sú počiatky odboja v slovenskej armáde, dezercie, otrasená disciplína vojakov, slovenské letectvo na východnom fronte či pohľad na činnosť armády v záze- »

Súťažte o knihu ***Slovenská armáda v druhej svetovej vojne*** zaslaním kupónu Perfekt na adresu redakcie.

KUPÓN » do **25. mája**

KUPÓN PERFEKT

č. 04/17

mí. Závažnú kapitolu v histórii našej armády tvorí vojenský odboj proti ľudáckemu režimu, vznik východoslovenskej armády, nasadenie stíhacej letky proti spojeneckému letectvu a obdobie, ktoré vyústilo do prípravy ozbrojeného povstania a následná nemecká okupácia…

Posledná textová časť knihy je venovaná vzniku domobrany a anabáze 1. technickej divízie. Zaujímavú časť publikácie tvorí pohľad na činnosť slovenských vojakov na talianskom fronte. Záverečnú kapitolu tvoria fakty o zániku Slovenského štátu a o konci jeho armády. Do hlavného textu sú vkomponované profily veliacich dôstojníkov v armáde (Ján Golian, Štefan Jurech, Rudolf Viest, Ferdinand Čatloš a iní). Kniha obsahuje veľa fotografických dokumentov, predstavuje zbrane a vozidlá slovenskej armády, hodnotné označenia. Publikácia obsahuje aj výber z fotografií neznámych autorov z knihy *Od Tatier po Kaukaz*, vydanej v roku 1943 Ministerstvom národnej obrany prvej Slovenskej republiky. Je to obrázková kniha plná dokumentov a pohľadov na život vojakov slúžiacich v slovenskej armáde na východnom fronte v rokoch 1941 a 1942. Je nesporné, že kniha v čase vzniku plnila propagandistickú úlohu. V súčasnosti je dokumentom časov minulých. Autor napísal, čo bolo zmyslom tejto publikácie. Chcel stručným a nenáročným spôsobom podať ucelený pohľad na slovenskú armádu v rokoch druhej svetovej vojny – a to sa mu podarilo.

Ivan Szabó

Venované Parížu

Parížske momenty / Mária Dopjerová Danthine / Slovenský spisovateľ 2016

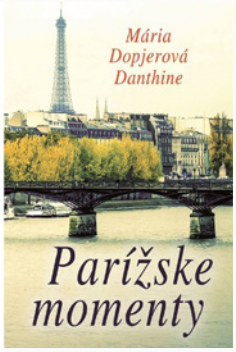

Európa sa pokúša o neľahký počin – o koexistenciu viacerých kultúr v modernom uponáhľanom svete pri zachovaní si vlastných kultúrnych špecifík. Integrácia je teda, prirodzene, často spomínaným pojmom. Paríž si popri svojej kultúrnej rôznorodosti dokázal zachovať typickú tvár, rytmus, štýl aj vône, „zostáva mestom, ktoré si potrpí na svoju francúzskosť, na detail, na krásu v jednoduchosti…“

Autorka zbierky krátkych próz Mária Dopjerová Danthine sprostredkúva svoj pohľad na Paríž. Slovenka, dlhé roky žijúca v Paríži, kde pracuje a v bilingválnej domácnosti vychováva deti, nemá núdzu o zaujímavé postrehy z každodenného života. „Bez atmosféry nie je život, a ten parížsky nie je ani bez ambiance – atmosféry, nálady vytvorenej ľuďmi preto, aby každý moment dňa trval dlhšie, aby bol pekný na pohľad, lahodný na chuť, príjemný na dotyk, aby sa preň oplatilo žiť.“

Po svojej prvotine *Paríž môj druhý domov* (2013) sa Mária Dopjerová Danthine zbierkou ***Parížske momenty*** k téme osobitostí Paríža vracia opäť a zdá sa, že úspešne. Autorkiným cieľom je literárnym spôsobom sprostredkovať osobité čaro parížskej každodennosti. Úsmevné, smutné, banálne aj výnimočné. A tak sa v jednotlivých prózach dozvieme, čo má mlynček na kávu (le moulin á café) spoločné so súdnymi procesmi, čo znamená chlieb na doske (du pain sur la planche) a mnohé iné. Zamýšľa sa aj nad významom slova domov, ktorý pri viacnárodnostnej domácnosti naberá nové rozmery a odpoveď nie je ani zďaleka jednoduchá.

Tieto literárne miniatúry budú mnohým čitateľom nesporne sympatické. Každá je svojská a môže nám Slovákom pomôcť naučiť sa „vychutnávať prchavé chvíle každého dňa“. Tešiť sa na kávu vo „svojej“ kaviarni, vytvoriť si vzťah so „svojím“ predavačom zeleniny na trhu či intenzívnejšie prežívať premeny ročných období v parku, kde venčíte každé ráno psa. Takéto drobné kúsky tvoria mozaiku života a nášho mikrosveta. Je iba na nás, či sa v ňom cítime komfortne a šťastne.

Lucia Mattová

O trinástych komnatách vojny

Zinkoví chlapci / Svetlana Alexijevič / Preklad Kristína Karabová / Absynt 2016

V rokoch 1979 – 1989 prešlo cez Afganistan údajne vyše pol milióna sovietskych vojakov. Celkové straty na životoch sovietskych ozbrojených síl boli 15 051 ľudí. A ďalšie stovky vojakov ZSSR zmizli bez stopy. To sú všeobecné fakty,

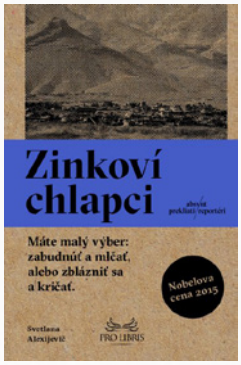

ktoré rozmenila na drobné ľudské osudy bieloruská novinárka a spisovateľka Svetlana Alexijevič v knihe ***Zinkoví chlapci***. Ide o majstrovskú reportáž o sovietskej intervencii do Afganistanu, ktorá udalosť zobrazuje úplne inak, než by to urobili historici. Vojnu totiž vnímame očami vojakov a ich najbližších. Podobne ako v knihe *Vojna nemá ženskú tvár*, aj v tomto prípade spísala Alexijevič malé dejiny ľudského utrpenia. Ide jej vždy o konkrétneho človeka s jedinečným, tragickým osudom. „Ja totiž sledujem emóciu, nie historickú udalosť. […] Zmenšujem dejiny až k človeku,“ píše autorka. Použila pri tom polyfónny literárny štýl, ktorý je dokumentom utrpenia a odvahy. Aj vďaka knihe ***Zinkoví chlapci*** (pôvodne z roku 1989), sa spisovateľka v roku 2015 stala laureátkou Nobelovej ceny za literatúru.

Názov knihy objasňujú najmä denníkové zápisky autorky pochádzajúce zo septembra 1988, keď ako novinárka osobne navštívila sovietskych vojakov v Afganistane. „Letela som vo vrtuľníku… Zhora som uvidela stovky do zásoby pripravených zinkových rakiev,“ zdôveruje sa čitateľom. V týchto rakvách sovietska armáda vracala matkám ich synov padlých vo vojne. Práve táto skúsenosť sa pre Svetlanu Alexijevič stala odrazovým mostíkom pre spísanie svedectiev desiatok ľudí. Spôsob jej písania je veľmi náročný, vyžaduje si totiž veľa úsilia, mnoho stretnutí. Vďaka tomu k nám z knihy prehovára vojenský lekár, radoví vojaci, vojenský poradca, civilné zamestnankyne, zdravotné sestry, matky, manželky, pilot vrtuľníka či veliteľ mínometnej čaty. Reportáž Svetlany Alexijevič má množstvo hlavných postáv. Počujeme hlasy tých, ktorí prešli peklom už zaživa, hlasy matiek, ktorým po zbytočnej smrti synov nezostalo vôbec nič. Čítame ich osobné výpovede – o tom, čo prežívali, čo cítili, o čom snívali, koho stratili, ako ich priamo alebo nepriamo zlomila vojna či dokonca život po vojne, v ktorom nenachádzali zmysel. Asi najúžasnejšou vlastnosťou knihy je jej autentickosť: Čitateľ sa cíti, akoby jednotlivé „obete“ vojny o svojom osude hovorili priamo jemu, napríklad niekde doma v kuchyni či v obývačke. Slová svedkov sú ťaživé, zrkadlia

sa v nich nesplnené očakávania z vojny, drsná realita bojov, dezilúzia zo života po vojne, úplná devalvácia ceny ľudského života a rozvrat mravných hodnôt. Autorka zároveň nepriamo obžalováva Sovietsky zväz z nezáujmu o svojich vlastných vojakov a ich osudy. Mnohí muži a ženy, ktorí oduševnene odišli do boja, sa vrátili buď v zinkových rakvách, alebo síce živí, no poznačení fyzicky a psychicky. Po návrate sa nedokázali zaradiť do normálneho života. Čítame tu spoveď (ďalšej) stratenej generácie. „Keď sme sa vrátili z vojny, pochopil som, že nás nikto nepotrebuje," potvrdzuje jeden z veteránov.

V protivojnovej knihe ***Zinkoví chlapci***, prelomila Alexijevič viacero morálnych tabu spájaných s vojnou: Tí, ktorí zabíjajú v čase mieru, sú vrahovia, no zabíjanie vo vojne sa vraždením vôbec nenazýva. Je to totiž „synovský dlh voči vlasti". Politika vojny nepozná hodnotu ľudského života: „Zabiť či nezabiť, to sú otázky kladené po vojne, psychológia vojny je jednoduchšia. V nepriateľovi nesmiete vidieť človeka," tvrdí v knihe radový vojak-delostrelec. Alexijevič reportážou poukazuje aj na krutú vojenskú mašinériu, ktorá z ešte nesformovaných ľudí (vo veku 18 či 19 rokov) vyrábala vrahov. Otvára tak trináste komnaty vojny. Sme svedkami výbuchov, vidíme mnoho odtrhnutých rúk a nôh, počujeme slová o radosti zo zabíjania či o neúcte k ľudským pozostatkom: „Kto vám rozpovie o tom, ako sa pašovali drogy v rakvách? Kožuchy… Namiesto zabitých."

Koľko človeka je v človeku? pýta sa Svetlana Alexijevič hneď potom, ako v knihe zaznejú tie najukrutnejšie zverstvá páchané počas vojny. A čitateľom hodí na zamyslenie nejednu rukavicu, napríklad: „Prečo ľudské právo nezabíjať (respektíve neučiť sa zabíjať) nie je ukotvené v žiadnej ústave nikde na svete?" Knihou ***Zinkoví chlapci*** stúpila autorka bosou nohou na to najboľavejšie miesto v bieloruskej spoločnosti. Svedčí o tom súdny proces, týkajúci sa uverejnenia úryvku z tejto reportáže v *Komsomoľskej pravde* (1990). Dvaja ľudia, vystupujúci v knihe, obvinili autorku z toho, že selektovala fakty, prekrútila ich výpovede a sovietskych vojakov vykreslila ako chladnokrvných zabijakov. „To vy ste z našich detí urobili vrahov… To vy ste napísali tú strašnú knihu… Prečo ste napísali, že tam zabíjali," kričali po spisovateľke matky vojakov v súdnej sieni. Reportáž je preto v závere doplnená o materiály, ktoré dokumentujú súdny proces z rokov 1992 až 1994. V časti *Súd so Zinkovými chlapcami* s podtitulom *História v dokumentoch* sa dozvieme podrobnosti zo súdnej pošty, z rozhovorov v súdnej sieni, z rozhodnutia súdu či z oficiálnych listov viacerým inštitúciám. Hlavný argument, prečo je kniha Svetlany Alexijevič taká cenná, pritom zaznie v obhajobe autorky na súde: „Aký historik nám ponechá takéto fakty," pýta sa spisovateľka. Za zmienku pritom stojí aj to, že vojnové dejiny samotného Afganistanu sa knihou Svetlany Alexijevič ani zďaleka neskončili. Ale to je už iný príbeh.

Oľga Gluštíková

Písanie ako spôsob bytia

Eseje / Jon Fosse / Preklad a doslov Anna Fosse / Modrý Peter 2016

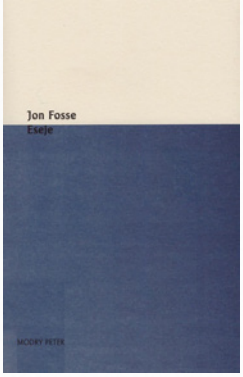

Jon Fosse, súčasný nórsky spisovateľ, dramatik, esejista, prirovnávaný svojím významom k Ibsenovi, je známy z prekladov už aj u nás ako autor próz pre dospelých i pre deti. Tentoraz predstupuje pred slovenskú čitateľskú obec ako autor pozoruhodných esejí, ktorých témou je literatúra, umenie, kultúra v kontexte ľudského bytia ako bytia utvárajúceho a chrániaceho hodnoty.

Fosseho myslenie je vo svojich východiskách blízke ideovým východiskám predstaviteľov Frankfurtskej školy, kritický rozmer vo vnímaní sveta ho spája s názormi Adorna, Habermasa, Horkheimera, Marcuseho, Waltera Benjamina, v jeho esejach však rezonujú aj myšlienky Sartra, Wittgensteina, Susan Sontagovej, Julie Kristevy, Derridu, Bachtina, Šklovského a mnohých ďalších filozofov, teoretikov literatúry a umenia.

Vzhľadom na duchovnú príbuznosť s „kritickou" školou neprekvapuje, že pre Fosseho je dôležité vymedzenie intelektuála. K jeho najdôležitejším charakteristikám Fosse v úvodnej eseji *Etika mnohoznačnosti* radí schopnosť problematizovať odpovede, ktoré sa javia ako dané, nespochybniteľné, narušanie týchto istôt patrí k základným úlohám intelektuála, preto jeho životným postojom môže byť len skepsa (ide skôr o descartovskú metodologickú skepsu, ktorá sa môže stať žriedlom nového – nielen noetického – optimizmu). Tú autor podčiarkuje osobitne aj vo vzťahu k jazyku, jeho mnohoznačnosť a nepriehľadnosť je témou, ku ktorej sa vracia vo viacerých esejach prechádzajúc z roviny lingvistickej do roviny estetickej a etickej (napríklad v súvislosti s otázkou tolerancie k iným názorom). Fosseho chápanie intelektuála, respektíve spisovateľa vo vzťahu k verejnosti vnímam ako aktuálne aj vzhľadom na potreby kriticky prehodnocovať jestvujúce trendy neoliberálnej globalizácie, rozširujúce sa štrbiny v realizácii demokracie a podobne.

V eseji *Umenie ako predpoklad filozofie* sa Fosse zamýšľa nad Adornovou estetickou koncepciou bez nároku na jej vyčerpávajúcu analýzu, viac mu ide o prezentáciu osobných pohľadov na vybrané momenty tejto koncepcie. Terčom kritiky (tak, ako aj u Adorna) je okrem iného inštrumentálny rozum, ktorý kvantifikuje, klasifikuje, chce zjednoznačniť skutočnosť a má totalizujúce ambície, čo je v protiklade k vyzdvihovanej etike mnohoznačnosti a čo ohrozuje jednotlivé, parciálne. Fosse, podobne ako Adorno, naznačuje sympatie k esejistickému písaniu zatláčanému dnes, žiaľ, do úzadia najmä v akademickom prostredí (téma, ktorá by si zaslúžila v rôznych súvislostiach viac pozornosti). V tejto, ale aj v ďalších esejach Fosse rozvíja myšlienku o enigmatickom charaktere umenia, o jeho záhadnosti a úlohe robiť známe neznámym (zároveň by som dodala, že aj neznáme známym, lebo najmä v prepojenosti oboch procesov sa rodí úžas, ku ktorému nás umenie privádza).

V jednej z ťažiskových esejí knihy *Najprv telling, potom showing a napokon writing* si autor všíma pohyb v románe a (historický) pohyb románu, tento vývoj opisuje ako vychádzajúci z ústnej rozprávačskej tradície a smerujúci k písmu píšuceho. V centre pozornosti je opäť vzťah jazyka a skutočnosti (problematickosť referenčnosti jazyka), ale aj vzťah slova k slovu, textu k textu a, samozrejme, aj priestor písania, kde vzniká význam a kde sa odohrávajú dialógy medzi rozprávačom, postavou a píšucim.

S reflexiami zdanlivo protirečivého vzťahu umenia a teórie sa stretávame vo viacerých esejach, Fosse je teoreticky priveľmi rozhľadený na to, aby sme v jeho textoch nevycítili prítomnosť literárnej teórie či filozofie, no, »

» ako hovorí, teória ho zaujíma iba preto, že sa chce vzdialiť od jej vymedzovaní života a literatúry, jeho ambíciou je nechať prehovoriť konkrétnu vec, utvárať miesta na stretnutie a zmierenie nielen medzi teóriou a životom, ale aj medzi telom a dušou, formou a obsahom, životom a smrťou (čo je predpokladom dobrej literatúry).

Obhajoba kánonu západnej literatúry ako garancie pevnej hodnotovej základne (a hodnotiacej perspektívy), uvažovanie o opodstatnenosti literárneho posolstva (o jeho kvalite a účinnosti), hľadanie paralel medzi písaním a modlitbou, premýšľanie o literatúre ako o mystike sekularizovaného sveta či o podobnosti literatúry a výtvarného umenia, aj to sú témy Fosseho esejí, podobne ako reflexie vybraných momentov v tvorbe Ibsena, Joycea, Becketta, Thomasa Bernharda, Kunderu…

Fosse svojou knižkou presviedča, že dobrá esej môže tematicky kotviť tak v metafyzike, ako v úvahách o fjordoch, o systémoch vzdelávania alebo o kruhoch cigaretového dymu. Ak je literatúra dobrá, pomáha porozumieť životu v jeho rôznych podobách, dať mu zmysel. Fosseho ***Eseje*** tento potenciál majú.

Etela Farkašová

Masky dole, intelektuáli!

Dostojevskij a Nietzsche. Hľadania človeka. Za a proti… / Peter Nezník, Boris Markov a kolektív / Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2016

Kolektívna monografia ***Dostojevskij a Nietzsche. Hľadania človeka. Za a proti…***, ktorá je jedným z výstupov grantovej podpory výskumného projektu VEGA, by celkom jednoducho mohla byť na jedno zívnutie prehliadnutá ako jeden z množstva ďalších „produktov" bezmyšlienkovitej vedeckej „prevádzky". Bola by to však veľká škoda. Totiž pod taktovkou filozofov Petra Nezníka a Borisa Markova sa rozohráva provokatívny dialóg kolektívu priateľov života ako tej najvyššej hodnoty, ktorého členovia sa zaobídu bez obvyklej pózy odborníka, pretože sú predsa živými ľuďmi s citom pre tragédiu života, pretože i oni sú zakliesnení v súkolí neľútostnej idey takzvanej ekonomickej produktivity bez nároku na nádych.

Verní koreňom filozofie vzývajú autori práve Dostojevského, práve Nietzscheho – totiž už starovekí Gréci, majstri tragédie, vnímali to zvláštne tajomstvo väzby medzi životom, rečou a básnictvom. Autori monografie identifikujú symptómy nešťastia súčasného človeka a jedným z nich je možno i to, že „nemá skutočných básnikov". Aj svojimi rozhovormi s Nietzschem a Dostojevským, úprimne tápajúc pri hľadaní idey človeka, „ktorá je dôstojná v našej dobe", pripravujú pôdu možností prekonania krízy, v ktorej sme nútení živoriť. Dostojevskij, filozofujúci básnik. Nietzsche, básniaci filozof. Obaja geniálni psychológovia ľudskej duše. Ale predovšetkým – obaja ľudia, trápiaci sa údelom človeka: hračky vôle, túžob a ega.

Pozitívne provokatívnym rozmerom tejto jedinečnej monografie je aj skutočnosť, že okrem slovenských a českých filozofov sa snaží sprostredkovať čitateľovi názorové bohatstvo a mysliteľskú hĺbku súčasných ruských filozofov, čím všetkým tým moderným, programovo anti-ruským klišé venuje táto práca jeden láskyplný úsmev múdrosti navyše. (Možno by pre človeka prevalcovaného aktuálnou módou školstva vo výučbe jazykov bolo praktické, ak by aj tieto zaujímavé príspevky neskôr boli uverejnené aspoň v prepise do latinky.)

Významný slovenský filozof a prekladateľ Teodor Münz, ktorému je monografia úctivo venovaná, otvára dejstvo tohto jedinečného kolektívneho počinu citlivým a fundovaným pohľadom na vzájomný, ideovo súzniaci i blahodarne polemický vzťah medzi Nietzschem a Dostojevským. Po ňom nás Boris Markov vo svojom príspevku vystríha pred tým najväčším zvodom – nekritickým čítaním a nerozvážnym pritakávaním myšlienkam týchto velikánov. Oxana Kovaľ hľadá spoločný neuralgický bod v problematizácii života u Nietzscheho a Dostojevského. Vlastný pohyb a umelecký prerod Nietzscheho myšlienok v živote známych ruských filozofov a Nietzscheho priaznivcov nám približuje Ľudmila Artamoškina. Možnosť pochopiť vplyv Nietzscheho myšlienok v českej spoločnosti na prelome 19. a 20. storočia nám ponúka svojou hlbokou znalosťou českej literatúry filozof Jan Zouhar, pričom v ďalšom príspevku konkrétnejšie načrtol kritický vzťah T. G. Masaryka k Rusku a idei jednoty slovanstva.

Róbert Stojka pokračuje a rozohráva zaujímavý dialóg medzi Masarykom a českým filozofom Janom Patočkom o kríze moderného človeka, kde sa mu práve Dostojevskij ukazuje ako dôležitý hlas, keď zaznieva otázka zmyslu života. Od toho je len na krok k otázke slobody (Karamazov), ktorej pálčivosť v našom období „po smrti Boha" rieši vo svojom príspevku Štefan Jusko, znalec Nietzscheho filozofie. Richard Sťahel ide v problematike otázky slobody priamo k veci samotnej – neľútostne úprimne, až na kosť, odhaľuje konkrétne a hlavne súčasné podoby besov, o ktorých Dostojevskij a Nietzsche uvažovali a my ich žijeme, trpíme v globálnych dávkach. Filozofka Zlatica Plašienková citlivo odhaľuje nevyčerpateľnosť a nadčasovosť Dostojevského diela *Sen smiešneho človeka*.

Peter Nezník poukazuje na banálnu samozrejmosť, s akou sa k obom velikánom literatúry a filozofie pristupuje, pričom spolu so Šestovom nás usvedčuje z pohodlnosti v myslení. No zároveň nás ako jeden z hlavných autorov ubezpečuje o tom, že sám vie, aké ťažké je mať odvahu byť sám sebou – bez masky. Aj preto sa spolu so svojimi priateľmi v tejto monografii pokúsili poctivo sa zamyslieť nad vlastnou životnou situáciou, ktorej princíp je v súčasnej ťaživej dobe vlastný azda každému človeku (tlak na výkonnosť, ekonomickú efektívnosť, zvyšujúca sa náročnosť sociálneho zabezpečenia a hlavne – zachovania ľudskej dôstojnosti), pričom dospeli k otázke „prečo je potrebné dnes skúmať dedičstvo Dostojevského a Nietzscheho?" Odpoveď od autorov prichádza celkom bez okolkov a je jednoducho úprimná: „Práve preto, že neznášali falošnosť, pretvárku a pokrytectvo. Chápali príliš dobre, že takto žiť už ďalej nie je možné."

Myslím si, že je potrebné náležite oceniť už len samotný fakt, že tieto myšlienky s potenciálom dynamitu vychádzajú za podpory grantu. Veľmi často prehliadame vlastné možnosti krízových situácií, azda zhýčkaní či otupení skúsenosťou, že v demokracii si veľkoryso možno povedať čokoľvek – ale niet uší, ktoré by skutočne načúvali… No nestojme viac v omyle rezignácie, zahoďme monštruóznu masku resentimentu a nastavme svoje najvlastnejšie satyrské ušká! – *Incipit tragoedia*!

Eva Dědečková

KUPÓN
UPJŠ

« **KUPÓN**
do **25. mája**

Knihu ***Dostojevskij a Nietzsche. Hľadania človeka. Za a proti…*** môžete získať zaslaním kupónu UPJŠ na adresu redakcie.

Encyclopaedia Beliana. Ôsmy zväzok Kalh – Kokp / Kolektív autorov / Veda – Encyklopedický ústav SAV 2017

Všeobecná slovenská encyklopédia, obsahujúca poznatky zo všetkých odborov ľudskej činnosti. Zaznamenáva viac ako 4200 hesiel, jej súčasťou sú dobové fotografie, grafy, mapy a kresby. Na tomto monumentálnom diele, ktoré vychádza od roku 1999, sa podieľajú stovky autorov textovej i obrazovej zložky. Pôvodne bolo plánovaných dvanásť zväzkov, súčasný predpoklad je štrnásť až pätnásť. Redakčná rada encyklopédie, ktorej predsedá Štefan Luby, je zložená z dvadsiatich členov. Dielu doteraz udelili šesť ocenení.

Kresťan v treťom tisícročí / Július Krempaský / Lúč 2016

Publikácia profesora a propagátora vedy (1931) o prepojení viery a vedy. Želaním autora je, aby „čitatelia vnímali túto publikáciu ako pokus o modernizáciu interpretácií nemenných základných právd kresťanskej viery, aby boli v súlade s úrovňou vedeckého poznania“.

O túto knihu môžete súťažiť zaslaním kupónu Lúč.

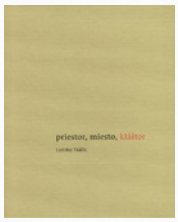

Priestor, miesto, kláštor / Ladislav Tkáčik / Filozofická fakulta TU – Minor 2016

Autor analyzuje historické súvislosti vzniku kapucínskej historickej architektúry a staviteľstva. Predmetom jeho výskumu je kapucínsky kláštor v Pezinku, prvý kláštor kapucínov založený v Uhorsku.

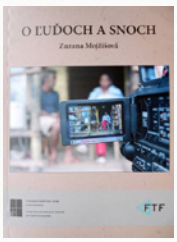

O ľuďoch a snoch / Zuzana Mojžišová / FOTOFO – VŠMU 2016

Výber z publikovaných filmových recenzií spisovateľky, pedagogičky a publicistky (1965) z rokov 2009 – 2016. Knižka je rozdelená do kapitol *O slovenských filmoch, O českých filmoch, O zahraničných filmoch.*

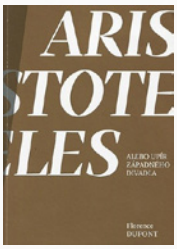

Aristoteles alebo upír západného divadla / Florence Dupont /Z francúzštiny prel. Elena Flašková / Divadelný ústav 2016

Publikácia významnej francúzskej medzinárodne uznávanej znalkyne antiky o aristotelovskom divadle.

Čítanie v mysli bábkara a básnika (Jozefa Mokoša) / Kolektív autorov / Slovenské centrum UNIMA – VŠMU 2016

Kolektívna monografia o dramatickej, dramaturgickej, režijnej, prekladateľskej a básnickej tvorbe Jozefa Mokoša (1941), jednej z najvýznamnejších bábkarských divadelných a básnických osobností na Slovensku. Autori monografie sú: Dagmar Inštitorisová, Andrea Bokníková, Ida Hledíková, Barbora Krajč Zamišková, Matúš Mikšík, Peter Tilajčík.

A predsa ide jar (Ostaň tu ešte chvíľku) / Ctibor Štítnický / Regent 2017

Výber z ľúbostnej poézie autora (1922 – 2002, vlastným menom Tibor Dörner). Knižku ilustroval Dušan Nagel, ediční poznámku na záver napísal Stanislav Bebjak.

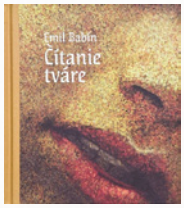

Čítanie tváre / Emil Babín / PETRUS 2017

Zbierka poézie básnika (1960), v ktorej predstavuje existenciálny pocit zo súčasného sveta.

Čas hmatu (ako voňajú sny) / Ireney Baláž / Spolok slovenských spisovateľov 2016

Zbierka poézie básnika a esejistu (1944) je lyrickou reflexiou o univerzálnych otázkach bytia.

Osmičky galaxie / Jozef Leikert / LUNA 2016

Zbierka poézie básnika a autora literatúry faktu (1955), ktorú ilustroval Peter Pollág. Rozhovor s autorom si môžete prečítať na www.litcentrum.sk v archíve *Knižnej revue 12/2014.*

»

Žalmy 51 – 75. Komentáre k Starému zákonu 5 / Zostavil a z hebrejčiny a gréčtiny preložil kolektív autorov / Dobrá kniha 2017

Kniha žalmov patrí medzi najobľúbenejšie kresťanské a židovské spisy. Po tisícročia učí a povzbudzuje veriaceho človeka komunikovať s Bohom, volať k nemu, prosiť či chváliť ho, a to najmä v náročných životných situáciách. Vďaka svojmu poetickému a intímnemu charakteru sú žalmy atraktívne aj pre nenáboženský orientovaných ľudí a od svojho vzniku inšpirujú umelcov z každej oblasti. Ich obsah a forma sú preto stálym predmetom skúmania nielen biblistov a teológov, ale aj filológov, psychológov či antropológov. Doteraz vyšli zväzky *Genezis* (2008), *Abdiáš, Jonáš, Micheáš* (2010), *Exodus* (2013), *Ozeáš, Joel, Amos* (2015).

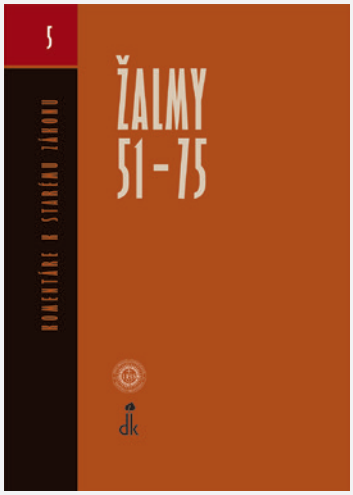

Nemaľuj ženu na stenu / Juraj Soviar / Ikar 2017

Zbierka poézie básnika (1973), v ktorej reflektuje čas, ktorý práve žijeme – rýchly a bláznivý, často bezohľadný. Autor napísal niekoľko textov pre Elán, Vaša Patejdla, Janka Lehotského, Paľa Drapáka či skupinu Taktici. Ilustrátorkou zbierky je Dominika Veselá.

Reflex: Skutočné príbehy / Zuzana Štelbaská / Ikar 2017

Výber z publicistického televízneho magazínu vo forme poviedok, reportáží a rozhovorov zachytáva silné ľudské príbehy, ktoré sa skutočne stali. Texty odhaľujú to, čomu sa v televízii neušiel dostatočný priestor, vrátane zákulisia nakrúcania.

Dánske dievča / David Ebershoff / Z angličtiny prel. Jozef Kot / Ikar 2017

Román inšpirovaný skutočným príbehom výtvarníka Einara Wegenera, ktorý mal sklony prezliekať sa za ženu, a jeho ženy maliarky Gerdy Waudovej. Spisovateľ spracoval tému o osude ľudí, ktorých príroda obdarila inými vlastnosťami, než si vyžadovala norma.

Niečo viac / Patrick Ness / Z angličtiny prel. Michal Jedinák / Vydavateľstvo Slovart 2017

Próza britsko-amerického autora pre mládež od 15 rokov. Príbeh o chlapcovi Sethovi, ktorý náhle zomiera v rozzúrených morských vlnách. Preberá sa však, prostredie mu je povedomé, no svet je opustený a zničený. Netuší, čo sa deje a spomína si na vlastnú smrť.

Prípad Najdúch / Miroslav Frindt / Ikar 2017

Debutová próza novinára, reportéra a moderátora (1971) o nájdenom živom dieťati a senzácii, ktorú okolo toho vytvoria médiá. Táto udalosť ovplyvní životy mnohých ľudí v televízii TV Slovakia 24.

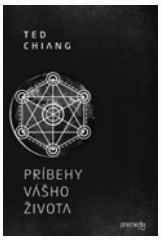

Príbehy vášho života / Ted Chiang / Z angličtiny prel. Ľubomíra Kuzmová / Vydavateľstvo Premedia 2017

Zbierka ôsmich sci-fi poviedok, ktoré americký spisovateľ (1967) vydal do roku 2002. Jeho dielo dostalo mnohé ocenenia (Hugo, Nebula, Locus, Sturgeon). Doslov napísal Juraj Malíček.

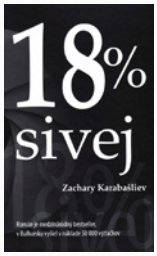

18% sivej / Zachary Karabašliev / Z bulharčiny prel. Katarína Sedláková / Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2017

Debutový román bulharského spisovateľa (1968) o hlavnom hrdinovi v Amerike a jeho ceste za sebapoznaním, ale aj o gangstroch a hľadaní stratenej lásky, o nádeji a zúfalstve. Autor napísal tiež rozprávku pre deti a dospelých, zbierku poviedok a tri divadelné hry, ktoré získali prestížne ocenenia v Bulharsku aj v zahraničí.

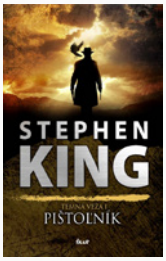

Temná veža I: Pištoľník / Stephen King / Z angličtiny prel. Michal Jedinák / Ikar 2017

Úvodný diel série kombinujúci prvky vedecko-fantastického románu, westernu, hororu a fantasy od populárneho spisovateľa (1947). Posledný pištoľník v Stredsvete Roland putuje s chlapcom Jakom a odnáša si jeho dušu.

O túto knihu môžete súťažiť zaslaním kupónu Ikar.

KUPÓN LÚČ

KUPÓN IKAR

KUPÓN SLOVENSKÝ SPISOVATEĽ

« **KUPÓNY** do **25. mája**

Muž z jamy a deti z lásky / Vanda Rozenbergová / Vydavateľstvo Slovart 2017
Štvrtá prozaická kniha autorky (1971), ktorá bola za zbierku poviedok *Slobodu bažantom* nominovaná na cenu Anasoft litera 2016. Príbeh vyrozprávaný z troch perspektív je o dvadsaťpäťročnom chlapcovi, ktorý by chcel zabezpečiť rodinu bez matky, ustrážiť sestru aj vychovať brata. Recenzie na všetky knihy autorky – *Slobodu bažantom, Moje more, Vedľajšie účinky chovu drobných hlodavcov* – nájdete na www.litcentrum.sk.

Manželky a tie druhé / Petra Nagyová Džerengová / Marenčin PT 2017
Román spisovateľky a autorky literatúry pre deti a mládež (1972) rozpráva príbeh štyroch priateliek. Každá z nich má problémy v láske, no keďže majú jedna druhú, podržia sa navzájom.

Zlatníkova chovanica / Jana Pronská / Slovenský spisovateľ 2017
Reedícia debutového románu populárnej autorky. Ľúbostná historická próza zo stredovekého Slovenska odohrávajúca sa na Ľubovnianskom hrade. Autorke vychádza aj román *Srdcom a mečom*.
O túto knihu môžete súťažiť zaslaním kupónu Slovenský spisovateľ.

Vila Klára / Fero Rajec / Vydavateľstvo Slovart 2017
Desiata kniha autora (1952). Román vznikol podľa skutočných udalostí a zachytáva osudy dvoch bratov, majiteľov zlatníctiev, po druhej svetovej vojne. Jeden žije vo Viedni, druhý v Bratislave. Rodina Alexa Reimanna prichádza v druhej vlne znárodnenia v roku 1948 o všetko. Jej členovia sa zo dňa na deň stávajú nepriateľmi štátu.

Tigrom sa nesníva / Jana Sarnová / Motýľ 2017
Debutová próza ponúka príbeh o tridsaťročnej Sandre, ktorá utŕži niekoľko tvrdých životných rán.

Pianista / Władysław Szpilman / Z poľštiny prel. Alexander Horák / Vydavateľstvo Premedia 2017
Spomienky poľského klaviristu a hudobného skladateľa (1911 – 2000) na vojnové roky v okupovanej Varšave počas druhej svetovej vojny. Film nakrútený podľa knihy získal troch Oscarov.

Tiene babieho leta / Iveta Zaťovičová / Spolok slovenských spisovateľov 2016
Debutová zbierka troch poviedok. Ich spoločným menovateľom je vzťah Holanďana Bruna, ktorý si zvyká na slovenskú spoločnosť, a Sylvie, ktorá sa zase snaží, aby si aj slovenská spoločnosť zvykla na neho. V roku 2017 vydala autorka prózu *Kľukatenie* (VSSS) o Svetlane, ktorá sa utiahne na vidiek hľadajúc stratenú sebadôveru.

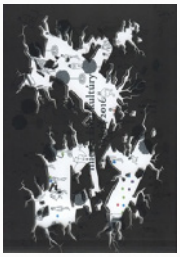

BA!! Miesta živej kultúry (1989 – 2016) / Zuzana Duchová – Slávo Krekovič / Atrakt art 2016
Súbor výpovedí, textov a obrazového materiálu o nezávislých kultúrnych a umeleckých priestoroch v Bratislave, ktoré začali spontánne vznikať po roku 1989. Autori sem zaradili niekoľko desiatok inštitucionálne nezriadených hudobných klubov, galérií, rôzne umelecké a spoločenské uzly.

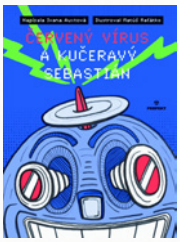

Červený vírus a kučeravý Sebastián / Ivana Auxtová / Perfekt 2016
Príbeh o tom, ako sa všetci v mestečku Pomykovo nakazia počítačovým vírusom. Je to druhá kniha autorky, ktorá debutovala v roku 2014 s prózou pre deti Záhady raketovej ulice (ne)vyriešené. Autorom ilustrácií je Matúš Maťátko.

KNIŽNÁ REVUE, mesačník o nových knihách.

Vydáva: Literárne informačné centrum. IČO 31 752 381. **Redakcia:** šéfredaktor Mgr. Matúš Mikšík, Mgr. Beáta Beláková, Mgr. Iris Kopcsayová. **Adresa redakcie:** Knižná revue, Námestie SNP 12, 812 24 Bratislava, tel.: 02/204 73 514, 0918 640 831, e-mail: *krevue@litcentrum.sk, www.litcentrum.sk, www.kniznarevue.sk.* **Spolupráca:** Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR, Spolok slovenských knihovníkov. **Fotografia na obálke:** Iris Kopcsayová. **Grafika:** Mgr. art. Veronika Kružliaková. **Tlač:** ULTRA PRINT, s. r. o. **Rozširuje:** MEDIAPRINT-KAPA, PRESSEGROSSO, a.s. **Objednávky na predplatné prijíma:** ARES, Banšelova 4, 821 04 Bratislava, tel.: 02/4341 46 65 **a** L.K. PERMANENT, spol. s r.o., Poštový priečinok 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 02/4445 37 11. **Neobjednané rukopisy sa nevracajú. EV 2983/09, MIČ: 49 315. Podávanie novinových zásielok povolené RPP Ba-Pošta 12 dňa 21.10.93, č.j.129/93. ISSN 1210-1982 (tlač. verzia), ISSN 1336-247X (online).**

ROČNÉ PREDPLATNÉ: 10,80 €. Kontaktujte nás!

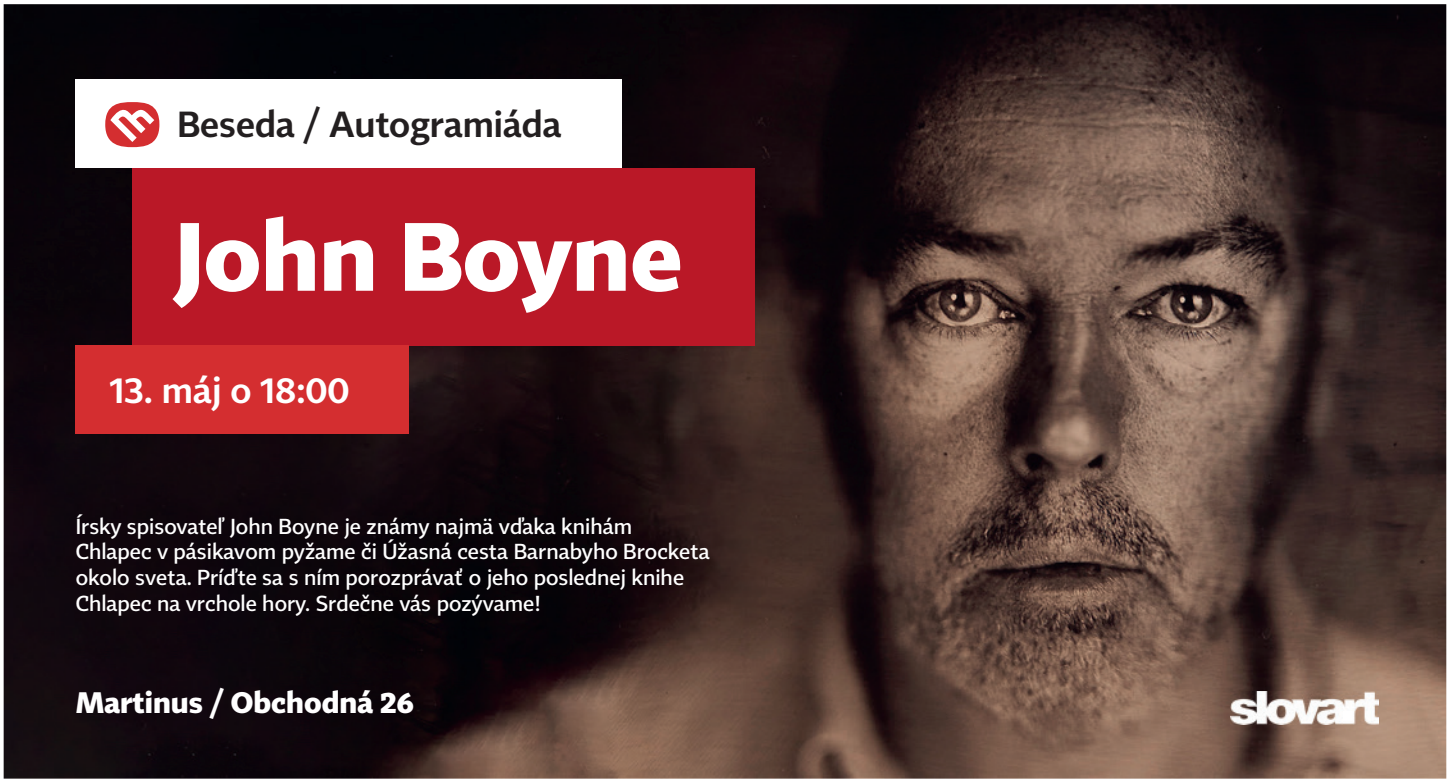

Beseda / Autogramiáda

John Boyne

13. máj o 18:00

Írsky spisovateľ John Boyne je známy najmä vďaka knihám Chlapec v pásikavom pyžame či Úžasná cesta Barnabyho Brocketa okolo sveta. Príďte sa s ním porozprávať o jeho poslednej knihe Chlapec na vrchole hory. Srdečne vás pozývame!

Martinus / Obchodná 26

slovart

Vyberte si knižky

3 za 2

Vo všetkých našich kníhkupectvách vám pri kúpe **troch kníh označených nálepkou** tú najlacnejšiu z nich dáme iba za 1 cent :-)

NAVŠTÍVTE KNÍHKUPECTVÁ MARTINUS

Bratislava
Obchodná 26
Staré mesto

Bratislava
OC Cubicon
Staré grunty 24

Košice
OC Galéria
Toryská 5

Lučenec
OC Galéria
Námestie republiky

Martin
M. R. Štefánika 58
(pešia zóna)

Nitra
OC CENTRO
Akademická 1

Poprad
OC Forum
Námestie sv. Egídia

Považská Bystrica
M-Park
Centrum 8

Žilina
SC Mirage
Nám. A. Hlinku 7/B

Tisíce príbehov. Jedno kníhkupectvo.

www.martinus.sk

www.martinus.sk/besedy

martinus